

4. JUUNI XLII AASTAKÄIK

KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

Eesti NSV
Kultuuriministeerium
ja loomingu-
liitude häälekandja

23 • 1982

SIRP ja VASAR

KALJU HEINVEE FOTO

HOMME ON KESKKONNAKAITSE PÄEV

TALLINNA ÜLIKOOL
Akadeemiline
Raamatukogu

Mie kodumaa pealinnas Moskvas toimus 18.—21. maini Leninliku Komsomoli XIX kongress. See tähtis sündmus meie maa ühiskondlik-poliitilises elus köitis kõigi nõukogude inimeste tähelepanu. ÜLKNÜ ridades on üle 41 miljoni noormehe ja neiu ning parimad neist olid saadetud suurfoorumile. Delegaatide hulgas olid NSV Liidu 60 rahvuse ja rahvusühema esindajad. Teaduslik-tehnilise ja loominguilise intelligentsi esindajad, haridus- ja tervishoiutöötajad moodustasid 15 protsenti delegaatide arvust. Moskvasse ÜLKNÜ kongressile oli tulnud kuue rahvusvahelise organisatsiooni, 140 kommunistliku noorsooliidu ning demokraatliku ja sotsialistliku noorsoo-organisatsioonide esindajad 110 riigist.

Nõukogudemaa kommunistlikud noored elavad ja töötavad leninlike juhtimõtte järgi, nad on partei võitluskaaslastel, kommunistliku ühiskonna aktiivsed ülesehitajad. Viies ellu NLKP XXVI kongressi otsuseid, võttis komsomol oma ehituse alla kõige tähtsamad ehitused, niisugused nagu Baikali—Amuuri magistraal, «Atomma», Kansk-Atšinski energia- ja kütusekompleks. Komsomol osaleb Vene NFSV mittemustallavööndi ümberkujundamises ja paljudes teistes ul-

tuslikes üritustes. Komsomoli lähetusega sõidab viisaastaku suurehitustele igal aastal üle 100 000 noore. Kommunistlikud noored teevad suurt tööd teenindus- ja kaubandussfääris, kultuurharidusasutustes, noore kunstintelligentsi seas. Ühkustundega raporteerivad meie maa noored ehitajad kongressile paljudest kordaminekutest.

Tohutu tähelepanuga kuulavad delegaadid NLKP Keskkomitee peasekretäri seltsimees Leonid Iljitš Brežnevi innustavat kõnet, milles peegeldus partei tark leninlik hoolitsus Kommunistliku Noorsooühingu eest. Seltsimees L. Brežnevi iga sõna oli tulvil armastust noore põlvkonna vastu, usku tema jõusse, veendumust, et kommunistlikud noored töötavad ka edaspidi edukalt rahvamajanduse tähtsamates lõikudes, hoiavad pühalt ja arendavad edasi hindamatut saavutust — maailma esimest võitnud sotsialismi riiki, ühiskonda, mis ehitab kommunismi.

Komsomoli XIX kongress toimus ajal, mil kogu maa töötab pingeliselt, et ellu viia NLKP XXVI kongressi otsuseid. Partei otsused nõukogude majanduse efektiivsuse tõstmiseks ja rahva elutingimuste edasiseks parandamiseks näitavad kogu Nõukogude noorsoole kätte ääretu ja tä-

ELU HOMMIK

nuliku tööpõllu oma jõu rakendamiseks. Selleks on Siberi ja Kaug-Ida hõlvamine, hiiglaslike tööstuskomplekside püstitamine, põllumajanduse arendamine, NLKP Keskkomitee hiljutisel pleenunil vastuvõetud toitlusprogrammi realiseerimine, hoolitsus kultuuri- ja teenindussfääri arengu eest.

Hiiglaslik loov töö kodumaa hüvanguks nõuab igalt komsomoliorganisatsioonilt, igalt kommunistlikult noorelt oma koha, üldrahvalikku üritusse antava panuse täpselt määratlemist. Konkreetseid kohustusi, range aruandlus tehtust — niisugune on komsomoli-ööktöö stiil, leninliku asjalikkuse stiil. Hoolitsus rahva huvide eest on komsomoli auasi, kusjuures hoolitsus mitte sõnades, vaid tegudes.

Kommunistlik noor — see on aktiivne uue ühiskonna ehitaja, veendunud võitleja kommunistlike ideaalide eest, kõrge kultuuriga, andekas, julge ja otsiva vaimuga inimene.

Leonid Iljitš Brežnev ütles oma kõnes komsomoli XIX kongressil Nõukogudemaa noorsoole hinnangut andes: «Noorus on elu hommik. See on aeg, millal inimene kujuneb isiksuseks, kodanikuks. Seetõttu peavad noored pidevalt õppima. Ja mitte üksnes teadmisi omandama, vaid ka õppima ausat tööd, oskust näha elu kõigi selle keerukustega nõukogude patriotismi seisukohtadelt ja kommunistlikest tõekspidamistest lähtudes. Õppima leppimatust meie ühiskondlikest normidest pisi-magi taandumise suhtes.»

Arenenud sotsialistliku ühiskonna elulaad ja sihi-kindel ideeline kasvatustöö kujundavad nõukogude noorsoo kõrge poliitilise kultuuri, kommunistliku teadlikkuse. Kongressil öeldi, et võimatu on ülehinnata kirjanduse ja kunsti osa noorsoo ideelisel ja kõlbelisel kasvatamisel ning tema vaimse palge kujundamisel. Tõeliseks eluõpikuks on kommunistlikele noortele, kõigile nõukogude noortele Leonid Iljitš Brežnevi «Mälestused», mis kasvatab noormehi ja neide partei ja rahva revolutsiooni-, lahingu- ja töötraditsioonide ammenda-

matu jõu varal, kasvatab us-tavust leninlikele juhtimõtte-tele, kommunistlikku ideeli-sust, sotsiaalselt aktiivsust, nõukogude inimese iseloomu paremaid jooni. Komsomoli-organisatsioonid tuleb kõigi vahendite ja elavate, šabloo-nideta töövormidega kujun-dada noortes aktiivset elu-hoiakut, lülitada neid ühis-kondliku elu pingelisse rüt-mi.

Meie noorele põlvkonnale on saanud osaks õnn kasvada ja elada rahutu aegu all, tund-mata sõjakoledega. Kuid rahu säilitada ja kindlustada võib ainult igapäevase raske ja vi-sa võitlusega. NLKP XXVI kongressil vastuvõetud 1980. aastate rahuprogramm on saanud ÜLKNÜ tegevusjuhi-seks rahvusvahelises noorsoo-liikumises. «Nõukogude noor-soo rahumarss» meie maal väljendab noore põlvkonna tahet ohjeldada võidurelvas-tumist ja säilitada rahu kogu maailmas.

Nõukogude noorsool tuleb kujundada Nõukogudemaa homne päev, ehitada üles kommunistlik ühiskond. Pole kahtlust, et nõukogude noor-mehed ja neid kirjutavad meie rahva kangelastegude kroonikasse uusi suurepära-seid lehekülgi, õpiavad elama, töötama ja võitlema leninli-kult, kommunistlikult.

«Sovetskaja Kultura» juht-kiri, 21. mail 1982. a.

TÕLKEID PALJUDEST KEELTEST

«Eesti Raamatu» tõlke-kirjanduse toimetuse saadab aastast raamatu-turule 40—50 teost mahuga umbes 800 poognat. Poole sellest moodustavad tõl-keid väliskeeltest, ülejäänud osa vene ja teiste liiduvabariikide rahvaste kirjandus, nii klassika kui ka tänapäeva au-toritöö looming. Vene kirjan-duse väljaandmisel on meil pikaajased traditsioonid, mis vähemasti klassika puhul ula-tuvad kaugele. Praegu on kir-jastuse peamiseks mureks sel-liste tõlkijate vähesus, kellele oleksid jõukohased ka Raspu-tini või Astafjevi taolised vä-ga rikka keelega autorid. Aga vaevalt nii mahukast kirjan-dusest üksnes tõlgete varal piisavat ülevaadet ongi või-malik saada. Huviline loeb ikkagi ka originaalkeeles. Mis puutub ülejäänud NSV Liidu rahvaste kirjanduse väljaand-misse, siis kümmeaastat tagasi toimus selles valdkon-nas pööre — kirjastamisma-hud suurenesid märgatavalt.

● Tõlkekirjanduse toimetu-se juhataja GEORG GRON-BERG, kuidas on praegu teiste liiduvabariikide kirjandus meie emakeeles esindatud?

NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva tähistamise aegu hakkasime kirjastamiskavades süstemaatiliselt arvestama vennaskirjanduste väljaand-mist. Kümmeaastat tagasi on meie lugejani jõudnud nüüd juba üsna arvestatav hulk teo-seid seni eesti lugejale vähe-tuntud kultuuri- ja kirjandus-piirkondadest. Mõtlen siin eel-kõige Kesk-Aasia rahvaste kirjandust, aga samuti Aser-baidžani, Gruusia, Armeenia, Moldova autoreid.

Kui vene kirjandus kõrvale jätta, on kõige arvukamalt eesti keeles esindatud läti kirjandus. (Vene kirjanduse tõlkimine on terve eraldi sei-sev lõik meie töös, mida ei saagi vaadata päris võrdlevalt teiste rahvaste loomingu va-hendamisega.) Läti kirjandus on eesti lugejale ehk kõige kodusem ja mõistetavam juba mõlema maa geograafilise läheduse tõttu, samuti on siin olemas pikaajane väljaand-mise traditsioon. Teisel kohal on kindlasti ukraina kirjandus, mis muude rahvuskirjanduste seas on valdav juba mahult ja pakub seepärast ka rohkem tõlkimisvõimalusi. Järgnevad leedu, valgevene, armeenia, gruusia kirjandus.

● Kogu maailmas tuntak-se kasvavat huvi väikerah-vaste ja rahvusgruppide kul-tuuri vastu. Ka Nõukogude Liidus elab palju väikerah-vaid. Meie lugeja on hästi vastu võtnud näiteks udmur-di ja tšuktsi muinasjutud, Ju-ri Rõtheu teosed, Rässul Hamzatovi «Minu Dagestani».

Selle kandi pealt võin ni-metada praegu kahte hiljaaegu ilmunud raamatut — ab-haasi rahvapoeti Bagrat Šin-kuba teost «Viimane lahkumi-ne», mis kõneleb kodumaalt Türgimaale välja rännanud väikese rahvuse — ubõhhide saatusest ja ajaloo, ning burjaadi kirjaniku Vladimir Mitõpovi «Igavikulilise orgu», mis samuti on oma rahva aja-loo romaan.

Enamiku Nõukogude Liidus elavate väikerahvastega, olgu siis Volgamaal, Siberis, Kesk-Aasias vm. on aga nii, et nende nn. kunstkirjandus on alles arenemise algusjärgus, tekkinud enamasti nõukogude võimu perioodil. Niisugune kir-jandus, üksikud silmapaistvad autorid välja arvatud, kellest mõnda sai ka siin nimetatud, ei saa nõudlikumale lugejale erilist huvi pakkuda. Kõige köitvam on nende rahvaste folkloor ja folkloorilähedane looming, muinasjutud näiteks, mida meie lastekirjanduse toi-metus on ka hea eduga lugeja kätte saatnud. Et sellest vald-konnast aga veel huvi-tavat leiaks, selles pole ka kahtlust. Kõige tulemusrikkam saab olla ikkagi niisugune tee, kui mõnel meie kirjandusini-mesel tekib lähem huvi ja kontakt vastava kultuuri-piirkonnaga, ta teeb ettepanekud tõlkimiseks ja meie kirjasta-me. Sel teel saaksime arvata-vasti avaldada mõnegi huvi-tava teose.

● Kuidas teie toimetuse üld-se leiab kirjastamishuvi pak-kuva raamatu?

Meie oma inimesed jälgivad tähelepanelikult üleliidulist ajakirjandust — kõigepealt niisuguseid väljaandeid nagu «Družba Narodov», «Litera-turnoje Obozrenije», «Litera-turnaja Gazeta», «Literatur-naja Rossiija» jt., kust saame

jälle teostele, mis enam tähe-lepanu äratavad, kriitikal-t hinnangu saavad. Sageli tee-me siis ise tõlkijatele ettepa-neku. Peale selle on meil aas-tatega kujunenud oma võime-kas tõlkijate ring, kes pidevalt jälgivad mõnda rahvuskirjan-dust ja teavad, mida oleks va-ja vahendada. Näiteks Harald Rajamets tunneb väga hästi ukraina kirjandust ja teda kui sealse kultuuri vahendajat

Eestis teatakse ning hinnata-kse ka Ukrainas väga kõrgelt. Juba mõnda aega on Raja-mets tegev olnud Ivan Franko teoste kahekõitelise väljaan-de koostamise ja tõlkimisega. Sellest saab hinnatav lisa meie ukraina kirjanduse tundmise-le. Valgevene kirjanduse usal-dusväärne tundja ja võimekas tõlkija on Olev Jõgi, kes ei saa aga pühenduda üksnes valge-vene kirjandusele, vaid on meile samavõrra tähtis vene kirjanduse vahendajana. Lee-du kirjandust on aastaid jäl-ginud ka eesti keelde tõlkinud Mihkel Loodus. Selle keele valdajatele on tulnud ka rõo-mustavat täiendust: Ilmar Vananurm, Valvi Strikaitienē ja Tiit Jõgi, kes hiljuti «Loo-mingu» Raamatukogus aval-das oma esimese tõlke, on kõik head keeletundjad ning tõlki-javõimetega inimesed. Gruu-sia kirjandust jälgib Merike Pau ning nüüd ka Jüta Bedia, armeenia oma Boris Kabur ja Andres Jaaksoo, läti kirjan-duse staažikad vahendajad on Ita Saks, Oskar Kuningas ning Valli Helde, aserbaidžaa-ni ning turkmeeni luulet on tähelepanuvõrra eestindanud Ly Seppel, Kesk-Aasia poee-te veel Ain Kaalep ning Hal-jand Udam.

Me tõlgime otse kõigist lii-

duvabariikide keeltest, välja arvatud Kesk-Aasia rahvaste proosa, mis on eesti lugeja kät-te jõudnud vene keele kaudu. Otsetõlgeteni me siin vaevalt jõuame ja ilmselt pole selleks eriti olulist vajadustki, sest paljud nende kirjanduste sil-mapaistvamad prosaistid, nen-de hulgas ka Tšongõz Ajtmatov, kirjutavad vene keeles. Sama kehtib moldaavia kir-janduse kohta, näiteks Ion Drutse viimased teosed on kir-jutatud vene keeles. Vennas-vabariikide luule tõlkimisega on nii nagu üldse luule tõlki-misega. Hea luule vahendajana saame arvestada ikkagi vas-tavat keelt tundvat poeeti. Aga ega me selleski osas pä-ris saavutusteta ole. Ly Sep-pelit, Ain Kaalepit ja Haljand Udamit juba nimetasin, Ha-rald Rajamets tõlgib edukalt ka ukraina luulet, leedu poee-te on tõlkinud Mihkel Loodus, kuigi teame, et just selles osas tuleks veel palju teha — lee-du luule on tunduvalt rikkam ja huvitavam kui meie seda tunne-ma, sama võib öelda lä-ti poeesia kohta. Teises kvar-talis ilmub Janka Kupala ilus luulevalimik «Laul sünni-maast» Helvi Jürissoni ja Muia Veetamme tõlkes ning Vladi-mir Stanisevski illustatsioonide-ga. Tähistame selle raama-tuga J. Kupala 100. sünniaas-tapäeva. Aga nii klassika kui ka tänapäeva poeetide vahen-damisega oleks tööd veel mõõtnatult

● Milliseid uusi raamatuid vennaskirjandusest võib lähemal ajal oodata?

Alustaksin ilmunust. Sellel suvel Eestis ilmuvat Ka-sahstani kirjanduse ja kunsti dekaadi tähistame mitme raam-tuga. Müügile on juba jõudnud kasahhi kirjanduse klassiku M. Äuezovi teose «Lask mägedes» illustreeritud uustrükk, kasahhi noorteproo-sa valimik «Kõrbeliivade ku-medast kuminast» ja G. Mä-repovi romaan «Ulpan».

Tootmises on T. Ajtmatovi uus romaan «Ja sajandist on pikem päev», mis on äratanud suurt lugejahuvi ja kriitika elavat tähelepanu. Eesti luge-

jani jõuab see Maiga Variku tõlkes. Merike Pau on kirjas-tusele ära andnud Tšabua Amiredžibi ajaloolise ja filo-soofilise romaani «Datha Thuthashia» tõlke. Teost pee-takse viimase kümne aasta pa-rimaks gruusia romaaniks. Meil ilmub see Illimar Pauli illustatsioonidega. Muuseas on «Datha Thuthashia» järgi filmitud NSV Liidu riikliku preemiaga auhinnatud telefilm «Kaldad», kus tegi kaasa ja pälvis preemia ka Jüri Järvet. Jüta Bedia eestinduses on il-mumas veel teinegi gruusia kirjaniku teos, N. Dumbadze Lenini preemiaga pärjatud «Igaviku seadus». Taga-Kau-kaasia rahvaste kirjandust esindab ka armeenlase B. Hov-sephjani «Külvajad ei tulnud tagasi», sõjaromaan, mille on tõlkinud Boris Kabur.

Meile lähematest kirjandus-test nimetaksin kõigepealt Jä-nis Kalniņš mahukat — 40 poognat — biograafilist ro-maani «Rainis», mis käsitleb Rainise elu ja loomingulugu Siberist asumisest tulekust ku-ni surmani. Teos annab hea sissevaate Läti sajandilguse kultuuriellu ja pakub eesti lu-gejale loodetavasti suurt huvi. Tõlkis Oskar Kuningas. Autor Jānis Kalniņš on tunnustatud kirjandusteadlane, Läti NSV TA Keele ja Kirjanduse Insti-tuudi direktor. Samast kirjan-duspiirkonnast on tulemas veel Ilze Indrāne «Veekandja» Aimi Ojalo tõlkes. Ilze Indrāne on pedagoog, tema looming on võrreldav meie Veera Saare omaga, kuid lüürilisem. Va-rasemast on meile tuntud te-ma noorsooraamat «Sarapiku-purre».

Leedu kirjandusest avalda-me lähemal ajal K. Saja näi-dendivalimiku «Leegitsev pir-nipuu» M. Looduse tõlkes. Viiest näidendist on osa Eesti teatrites juba lavastatud. Väizgantase «Onud ja tädid» Ilmar Vananurme tõlkes sisal-dab kolm etnograafiliselt täp-set Leedu maarahva elu kä-sitlust. V. Bubnysi «Külvama-ta rukki õitsemise» Valvi Strikaitienē eestinduses on pe-rekonaromaan maamehest linnas, kelle süda on siiski maale jäänud, seega siis mei-legi tuttav probleemistik. Uk-raina väljapaistva kirjaniku Pavel Zagrebelnõi romaan teadlastest «Hoovõtt» on auto-ri esmatulvust eesti keeles.

(Järg 5. lk.)

Mingi teaduse olemus ja ülesanded ilmnevad tavaliselt selle määrangust. Kui seda uskudes lugeda kas või mõne ökoloogi oma teaduse definitsiooni, võib hämmelduda ning lõpuks veendumusele jõuda selle teaduse ääretus laialivalguses ja piiritlematuses. Lugegem kahte määrangut. Eugène P. Odum, kaasaja ökoloogia üks liidreid: ökoloogia on teadus loodusest, selle funktsioonidest ja ehitusest. Vladimir Komarov, akadeemik, kunagine nõukogude botaanikateaduse juht: ökoloogia on teoreetiline teadus, mis uurib maksimaalseid saake antud pindaladelt. Mis on neil määrangul ühist?

Teaduse või teadusharu defineerimisel arvestatakse tavaliselt kolme tunnust — uurimisobjekti(-e), -probleemiseadet ja -meetodeid. Hea piiritletuse korral on kõik need mingile iseloomustatavale teadusele spetsiifilised, sellised, mida teised teadused ei uuri või teevad seda teisel eesmärgil, muude probleemide lahendamiseks. Ökoloogia esmaseks spetsiifiliseks uurimisobjektiks on ökosüsteem, keeruline funktsionaalne looduskompleks. Selle uurimisega tegelevad ka teised teadusharud, ökoloogia toimib aga juhtiva ja üldistava teadusena. Ökoloogia uurimisobjektideks on ka ökosüsteemi koostisosad: looma- ja taimekooslused (sünökoloogia), asurkonnad e. populatsioonid (demökoloogia) ja organismide eluvormid, liigid ning isendid (autökoloogia) ja kõrgemad tasemed (biom — mingi suurem tsooniline või regionaalne maastikukompleks selle elustikuga, näiteks tundrabiom), ning biosfäär tervikuna (biosfääri-globaalsoöloogia). Kuigi sageli toonitatakse, et ökoloogia uurimisobjektideks on elusüsteemid üldpool organismi tasemel, tungib ökoloogiline käsitlusviis ka organismisüsteemide uurimisse (tsütoökoloogia, molekulaarökoloogia). Ökoloogiliseks uurimisobjektiks on saanud ka inimene (humaanökoloogia) oma keerulistes suhetes loodus- ja tehiskeskonnaga. Niisiis on ökoloogilisteks objektideks keeruline süsteemide hierarhia, mille keskmeks on ökosüsteem, ökoloogia spetsiifiline uurimisobjekt.

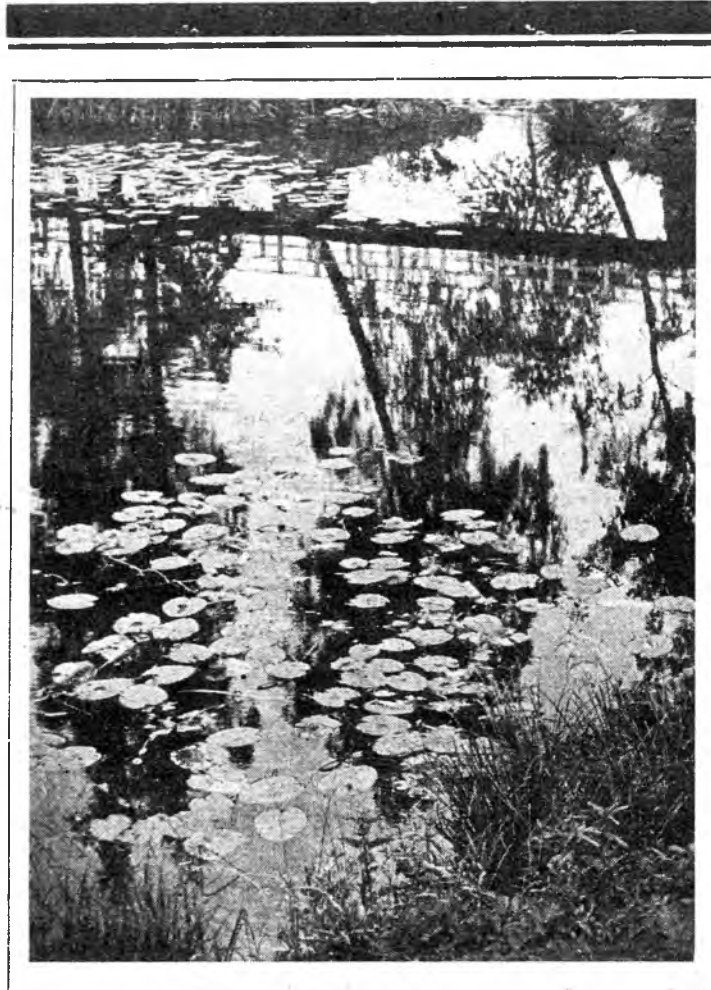
Ka ökoloogia uurimisprobleemid moodustavad keerulise sülemi küsimustest organismide ja nende koosluste ning keskkonna vahelistest vastastikutest suhetest. Siingi on oma kesksed probleemid — energia ülekande, biogeokeemilise tsüklilisuse, organismide kohanemise ja kohastumise (lihtsamalt öeldes — nende reageerimise, «vastuse») seaduspärasused mitmesugustele ökoloogilistele režiimidele ja nende muutustele.

Mis puutub ökoloogia uurimismeetoditesse, siis need on sageli laenatud, üle võetud teistest teadustest (füüsikast, keemiast, mullateadusest, klimatoloogiast, geograafiast, küberneetikast, matemaatikast, bioloogilistest distsipliinidest jm.), nii nagu katseseadmedki. Kuid viimasel ajal on kiireid edusamme teinud ka ökoloogia oma aparaadiehitus, töötatakse välja selle teaduse isepäraseid meetodeid andmestiku kogumiseks, milleks sõsar-teaduste meetodid ei sobi (nii ka Eestis, näiteks Zooloogia ja Botaanika Instituudis prof. T. Frey juhendamisel konstrueeritud originaalne mikropomm-kalorimeeter). Ökoloogia uurimismeetodid omakorda tungivad teistesse teadustesse (sageli modifitseerituina), näiteks mulla- ja maastikuteadusesse, biofüüsikasse jm., rikastades nende uurimisarsenali.

Eelöeldu põhjal võibki selguda, miks ökoloogiale on antud palju erinevaid määranguid. Ökoloogia on äärmiselt keeruline teadus paljude

tulipunktidega biosfääri erinevatel organisatsioonitasemetel, keerukate energia- ja informatsioonivoo probleemidega elustiku ja keskkonna vahel. See keerukus kasvab veelgi inimese sekkumisega biosfääri protsessidesse. Ürglooduse ökosüsteemid on saavutanud suhtelise tasakaalu, püsistunud

gelikult sinna ei kuulu. Ülikooli ökoloogia spetsialiseeritud kaitsmisnõukogu tööd juhitud on mul tulnud korduvalt selgitada, et uurimus, milles on mõõdetud mingeid keskkonnategureid, ei ole veel automaatselt ökoloogiline, et isegi kõige tänapäevasem aparaat mikrokliimaatiliste te-

KALJU SUURE foto

HANS TRASS

ÜLIKOOI ÖKOLOOGIA: ajalugu, probleemid ja uurijad

suhetesüsteemid elustiku ja keskkonna vahel; sellistena on neid ka kergem uurida, mõõta faktoreid, modelleerida biogeokeemilisi tsükleid. Inim-mõju nihutab paigast selle «masina» üksikud blokid, rikub häälestatuse, vigastab toimumisahelaid. Sellise «haige» süsteemi uurimine, tema patoloogia diagnoosimine ja «ravi» määramine on ääretult raske ülesanne, see komplitseerib veelgi ökoloogia sisu ja ülesandeid. Tõepoolest, teaduse ja tehnika revolutsiooni perioodil on tekkinud uus ökoloogia haru, mida kangesti tahaks nimetada patoloogiliseks ökoloogiaks...

Ökoloogia paljutahulisusest, objekti- ja probleemirohkusest, mitmeti mõistmisest tulenevad viimasel ajal ohtlikud tendentsid suruda ökoloogia alla paljud uurimissuunad, probleemid ja teemad, mis te-

gurite selgitamisel ei tee vastavat uurimust ökoloogiliseks, et ökoloogia ei ole lame keskkonnateadus; et ökoloogia on bioloogiline teadus, mille fookuses seisab organism ja tema kooslus kompleksis keskkonnaga, mis koos moodustavad Maa keerukaima süsteemi — globaalse ökosüsteemi. Et selle süsteemi tekke, arengu, ehituse, dünaamika seaduspärasuste avastamiseks on kõikjal ja alati vaja uurida energismi, aineriinget, suhteid ja «vastuseid» — miks ja kuidas teatud organismid ja nende kooslused reageerivad keskkonnategureile ja nende muutustele.

Ökoloogia kuulub arengult pika ettevalmistava perioodiga teaduste hulka. Tema lihtsamad alged ilmusid bioloogilistesse teadustesse juba An-

tiik-Kreekas (Theophrastos, u. 372—287 e. m. a.), XVI—XVIII sajandil (eriti kõrgmäge looduse vertikaalse tsoonalsuse uurimisel, näiteks K. Gesneri, J. P. de Tournefort'i, H. B. de Saussure'i, A. Halleri jt. tööd) ning hakkasid kujunema mõtestatud käsitlusviisideks XIX sajandil. Mõõdunud sajandi uurijailt tuleb ökoloogia põhjendajatenahinata A. von Humboldti (1769—1859), vene teadlast K. F. Ruljed (1814—1858), Ch. Darwinit (1809—1882), E. Haeckelit (1834—1919, võttis kasutusele ja defineeris 1866. a. mõiste 'ökoloogia'), A. Schimperit (1856—1901) ja E. Warmingit (1841—1924).

Ka Tartu ülikooli teadlaste uurimustes ilmuvad ökoloogia alged võrdlemisi vara. Academia Gustaviana ajast XVII sajandil on huvipakkuvamaid Urban Hjärne tööd, kes tegeles taimede elutegevuse ja mullastikutingimuste vaheliste seoste uurimisega. Hea soovi korral võib tema töödes leida füsioloogilise ökoloogia algeid.

Kui 1802. a. taasavati Tartu ülikool, algas temas paljude loodusteaduste üllatavalt kiire areng ning nendes nähtuvad ka mitmete ökoloogia erihaarude elemendid. Liikide ja isendite keskkonnasuhteid uuriva autökoloogia alged ilmnevad näiteks botaanikute K. F. Ledebouri (1785—1851), A. Bunge (1803—1890), E. K. Trautvetteri (1809—1889) jt. töödes. Nende huviorbiidis oli taimeliikide sõltuvus mullastiku- ja kliimatingimustest. Ledebour oli sealjuures üks esimesi, kes (1834. a.) veenvalt põhjendas metsakaitse vajadust Lõuna-Venemaal, näidates, et metsasalude, (eriti tammikute) mõtlemtu hävitamine metsastepi- ja stepivööndis muudab katastroofiliselt kogu keskkonda (eriti vee- ja mullastikurežiimi) ning kahjustab ka sealset elustikku, kaasa arvatud inimese majanduslikku tegevust.

Tartu ülikool oli mõõdunud sajandil suurte ekspeditsioonide alguspunkt. Siit siirduti Venemaa loodusteaduslikult peaaegu täielikult uurimata äärealadele — Altaisse (Ledebour, Bunge, K. A. Meyer), Taimõri poolsaarele ja Kaug-Itta (A. T. Middendorff), Novaja Zemljale (K. E. v. Baer) jm. Neil uurimisreisidel huvitas teadlasi kõik — floora ja fauna, igikelt ja inimese tarberiistad, kivimid ja rahvalaulud. Lai, entsüklopeediline huvideringtingis tähelepanu pööramise ka organismide elutingimustele, nende suhetele keskkonnaga.

Hellenurmes sündinud ja Tartu ülikooli lõpetanud Peterburi Teaduste Akadeemia auakadeemik A. T. Middendorff (1815—1894) uuris Põhja- ja Ida-Siberi loomastikku, kirjeldas imetajate loomade kohanemistüüpe ja paljunemisbioloogiat karmides arktilistes ja subarktilistes tingimustes. Ta oli esimene, kes rakendas loomariigi näitel Humboldti väljatöötatud eluvormide õpetust. Olulised on ka tema uurimistulemused metsade leviku kliimaatiliste ja geograafiliste piiride kohta.

Alles viimasel ajal on ha-

katud tõdema, et suur eesti-maalane, Tartu ülikooli kasvandik, Piibelt pärit K. E. v. Baer tegeles mitmete oluliste sisult ökoloogiliste probleemidega, teda võib isegi pidada üheks populatsiooni uuriva demökoloogia pioneeriks (vt. sellest Maie Valdi raamatus «K. E. v. Baer ja darvinism», 1977). Peipsi järve kalavarude uurimise alusel tuli ta mitmele nüüdisaegselt kõlavale järeldusele eri kalaliikide asurkonnade dünaamika põhjustest, mille hulgas ta tähtsaimaks pidas toitainete hulka ja sobivaid kudemispaiku. Kasutamata ökoloogilisi termineid (neid ju tollal ei olnudki), kirjeldas Baer oma aja kohta üllatava selgusega toitumishelaid, sõltuvussuhteid erinevate troofiliste tasemete vahel. Märkimisväärne on seegi, et Baeri Novaja Zemlja loodust käsitlevates töödes võib leida sünökoloogia elemente: ta kirjeldas nelja erineva tundrakoosluse floristilist koosseisu, ehitust ning olenevust keskkonnatingimustest, visandades ka nende arenguskeemi.

Mõõdunud sajandi lõpul ja käesoleva algul ilmnevad ökoloogilised tendentsid üha selgemini J. Klinge (1851—1903), E. Russowi (1841—1897), I. Kuznetsovi (1864—1932) jt. töödes. Nende hulgas on ökoloogia seisukohast algupäraseim Klinge. Ta oli sooteaduse (tema sõnastuses telmatoloogia) üks alusepanijaid, soode tekketeede selgitaja, kõrgsoode e. rabade suurima ökoloogilise isearasuse, atmosfäärse tootumise põhjendaja. Ökoloogiliselt mõtleva uurijana rõhutas Klinge inimegevuse (antropogeense faktor) kasvavat tähtsust looduse majapidamises.

Hilisemal ajajärgul laienevad Tartu ülikoolis ökoloogilised uurimistööd veelgi ning nüüd võib juba rääkida mitte enam selle teaduse algetest, vaid mitmetest spetsiaalsetest ökoloogilistest käsitlustest. Ilmuvad tööd sootaimede ja -koosluste ökoloogiast (P. Thomson), maastikuökoloogiast (E. Markus), ökoloogilisest hüdrobioloogiast (H. Riikola, H. Haberman), füsioloogilisest, aut- ja sünökoloogiast (T. Lippmaa) jt. Esile tõusevad kahe teadusmehe — E. Markuse (1889—1971) ja T. Lippmaa (1892—1943) tööd.

E. Markuse suurim teene on looduskomplekside idee püstitamine 1925. a. Looduskompleks on tema järgi maastiku ühtlane algosa selle füüsilis-geograafiliste tingimustega ning kogu elustikuga. Sellega ennatas E. Markus 10—20 aastat A. Tansley ökosüsteemide ning V. Sukatšovi biogeotsünoosi mõisteid, mis on laiall käibel praeguses ökoloogias.

T. Lippmaa, suurim eesti soost botaanik ja ökoloog on teaduse ajalukku läinud taimepigmentide füsioloogia ja ökoloogilise tähenduse välja-paistva uurijana, sünuuside meetodi põhjendajana taimkatte uurimisel, algupärase elementaareluvormide teooria loojana, detailsete statsionaar-ökoloogiliste uurimuste teostajana (vt. H. Trassi brošüüris «Professor Teodor Lippmaa jääv tähtsus botaanikas ja ökoloogias», 1982). Akadeemik T. Lippmaa uurimused olid alus, millele Eesti ökoloogide uus põlvkond sõjajärgseil aastakümneil on toetunud oma uurimisprogrammide väljatöötamisel, teoreetiliste ja meetodiliste seisukohtade põhjendamisel.

(Järgneb)

Ilmub koguteos «Tartu ülikooli ajalugu»

Tartu ülikooli juubeliks antakse välja kirjastuste «Valgus» ja «Eesti Raamat» koostööna ülikooli ajalugu käsitlev kolmeköiteline koguteos. Vastutav toimetaja on ENSV TA korrespondentliige K. Siilivask. Autoriteks on meie vabariigi paljude erialade tuntud spetsialistid. Allikatena on kasutatud rohkesti arhiivdokumente.

Iga köide jaguneb sisuliselt kaheks osaks. Esimeses käsitletakse vastava perioodi ajaloolisel taustal ülikooli struktuuri, juhtimist ja materiaalsel baasil, õppetööd, üliõpilaskonda ning selle tegevust. Teises osas käsitletakse teaduse arengut.

«Tartu ülikooli ajalo» ettellimisi võtavad vastu kõik Vabariikliku Raamatukaubastu kauplused, välja arvatud kitsa erialakirjanduse kauplused. Väljaande ühe köite orienteeriv hind on 3 rbl., sissemaks ettellimisel 2 rbl. Kõik kolm köidet ilmuvad 1982. aasta jooksul.

(ETA)

«Sirbi ja Vasara» veergudel tõsteti üles teema, mille ühiskondlik tähendus on ilmne. — see on küsimus laste arengust, arengu paljutahulisuse ja sisemiste sõltuvuste õigest mõistmisest ja hindamisest ning laste elutervest kasvatamisest üldse. Mõttevahetuses sõnavõtnud on püüdnud vaagida, mis on lapse arengus põhiline ja mis ühiskondlikus kasvatuses selle olemuslikuga arvestamisel ning sellele toetumisel vajaka jääb.

Süvateaduslikest, põhimõtelistest laadi lähenemistest arengu ja kasvatusalastele hakkab aga hargnema ka mõnevõrra maisemaid mõttekäike, mis viivad võib-olla küll väiksemate, kuid nähtavasti samuti oluliste küsimuste juurde. Nii või teisiti oleneb nende lahendamisest tulemus — see, missuguse kasvatus ja arenguvõime lapsed lõppkokkuvõttes saavad. Olgu see küllaldaselt põhjuseks, et mõningatel sellistel pigem praktilistest laadi probleemidel peatuda.

Kõigepealt vääriks tõsisemat analüüsi niisugune «mitteakadeemiline» valdkond, nagu seda on laste kodune kasvatus. Tundub vähemasti paradoksaalsena, et lastekasvatuse edasiarendamisest ja parendamisest rääkides peetakse valdavalt (kui mitte öelda: jäägitult) silmas ühiskondlikku kasvatust. Miks? Vanemate ja üldse perekonna mõju lapse arengule on ju siiski esmasem, määravam ja seda suuremal määral, mida väiksem on laps? Seda eitada polegi põhjust, kuid edasi on loogika nähtavasti umbes järgmine: kasvatus perekonnas on tervenisti iga perekonna enese teha ja sõltub vanematest endist; koduse kasvatus mõjustamiseks, veelgi enam — selle sihipäraseks arendamiseks on seetõttu vähe võimalusi jne. Lapse põhiliseks juhtivaks arenguvallaks jäägu seepärast ikkagi lastesõim, lasteaed ja kool; kodust kasvatust aga peab käsitlema rohkem sõltumatu taustana.

Kui aga lähemalt vaadelda lastekasvatuse kõigipoolt, siis kas kodune kasvatus ongi nii väga kõigest sõltumatu, sissepoole pööratud ja eraldi seisv ning lõppkokkuvõttes — mittejuhitav? Tahaksin arvata vastupidist: kodust kasvatust ühendavad teiste eluvaldkondadega objektiivselt eksisteerivate sõltuvuste jadad. Need sõltuvused on ühtlasi potentsiaalsed hoovad, mille abil kodune kasvatus on mingil määral suunatav ja arendatav.

Millest siis sõltub kodune kasvatus? Kõigepealt muidugi vanemate emotsionaalsest ja sotsiaalsest küpsusest, väärtusorientatsioonidest, vastutustundest, nende isiksusest — teiste sõnadega sellest, kui võrd vanemad üldse tahavad, peavad vajalikuks ja on tegelikult ka valmis oma lapsi kasvatama. Siinkohal puudub võimalus analüüsida, millest omakorda sõltuvad ja kuidas kujunevad need vanemlikud omadused, mis tingib vanemate hälbiva käitumise lastega jne. See kõik on omaette suur teema. Võtame praegusjuhul omaks, et enamik lapsevanemaid püüab lapsi ikkagi täisväärtuslikult kasvatada, niipalju kui see neil võimalik.

Kui nii, tekib küsimus: mis on vanematel võimalik ja millest see oleneb?

Nagu igasugune tõsine tegevus, nõuab ka kasvatamine teatud ressursside olemasolu ja sõltub neist. Sellisteks ressurssideks on vanemate kasvatusala pädevus: vastavad teadmised ja kogemused (vaidust ju alati ei piisa, eriti kui tegemist on «raskete» lastega), vanemate vaba aeg tähenduses «laste jaoks vaba aeg», vaimne energia, mis vanematel laste kasvatamisele üle jääb, aga samuti ka perekonna ai-

LAPSE ARENGU TAGAMAADEST

JAAN VARJUN

nelised võimalused, üldised elutingimused jne. Neist kõige olulisemaks tuleks kahtlemata tunnistada tegelike aja- ja jõuvarusid, mis laste jaoks jäävad. Absurdselt oleks üritada lapsi kasvatada mängeldes ja justkui muuseas, ehkki see kahjuks sageli nii toimubki. Lastekasvatamine nõuab ju pidevat valmisolekut, seab inimeste ette mõnikord vägagi keerulisi probleeme, mille lahendamiseks on vaja selget pead ja kannatlikkust. On ilmne, et ajahädas, väsinud ja närvilised vanemad ei saa kasvatajatena olla tasemel. Samavõrra selge on seegi, et nii aeg kui ka energia on paratamatult piiratud ning seepärast üsnagi defitsiitsed. Et mõlemat nii laste kasvatamiseks kui ka kõigeks muuks küllaldaselt jätkuks, peab mainitud ressursse kulutama säästlikult ning püüdma laste jaoks ka teadlikult planeerida, sejuures mitte ainult üksikperekonna tasemel. Sellest seisukohast lähenedes tuleks kõiki meetmeid ja üritusi, mis vähendavad vanemate põhjendamatut aja- ja jõukulu muudes valdkondades, hinnata ka kui lastekasvatust, järelikult ka kui laste arengu soodustamist. Ning vastupidi.

Olgu konkreetselt näiteks selle kohta ühes tuntuks ettevõtte, koondises «Marat», töötajatele loodud tingimused. Ettevõtte on välja arendatud laialdane olmeteenistus: on oma toidukauplus, sealhulgas toidupakkide ettevalmistamine, oma juuksuritöökoja, keemiline puhastus, hoiukassa jne. Niisugused teenused käe-jala juures võimaldavad töötajatel — «Maratis» — neid ju põhiliselt naised — aega ja jõudu kokku hoida, perekonna jaoks jääb vastavalt siis ka rohkem. Seega on «Marati» juhtkond andnud oma tõelise panuse ka laste kasvatamisse, ehkki vastavate otsuste vastuvõtmisel seda võib-olla otseselt silmas ei peetudki. Oleks aga igati teretulnud, kui mitmesuguste juhtimisotsuste langetamisel võimalduks neid vajadusi päris teadlikult silmas pidada. Lapsed on meie ühiskonnas ju privilegeeritud «klass», kuid laste vajadused realiseeruvad olulisel määral läbi vanemate

tegevuse. Seepärast on lastevanemate reaalsed võimalused ka väärtuslik ühiskondlik ressurss, sest uue põlvkonna kasvatamisest on huvitatud ju kogu ühiskond.

Lastetäisväärtuslikuks kasvatamiseks on seega vajalik teatud soodsate ühiskondlike tingimuste loomine. Kahjuks ei saa küll öelda, et selles suhtes võiks tuua ainult häid näiteid. Juhtub mõnikord sedagi, et ühes või teises asutuses on märgata rahulolematust naistega, kellel on väikesed lapsed, — on nad ju sageli haiguslehel, teistel tuleb täita nende tööülesandeid jne. Tootmisjuhi seisukohalt vaadatuna on see liik töötajaid — väikesed laste emad — mõistagi küllaltki tulikas. Kuid kui ühiskond hindab kõrgelt õpetaja, lasteaiakasvataja ja lastearsti vastutusrasket tööd, kas ei peaks ta siis ka vanemate oma laste kasvatamist vähemasti samaväärselt hindama? Seda enam, et näiteks esimestel eluaastatel on vanemate ja lapse, eelkõige ema ja lapse tihedal kontaktil ju eriti oluline roll. Selles eas kujuneb emotsionaalne alus edaspidiseks eluks, kujuneb ohutus- ja kindlustunne, pateetilise-malt väljendudes — usk ümbritseva maailma heatahtlikkusse. Loomingulise isiksuse kasvatamisega on see kõik otseselt seotud, kuna looming eeldab positiivset emotsionaalset tooni. Ebakindlus, hirmud, ängistus jne. on loomingu vastuäidustatud. Tasuks mõelda sellele, et varajases eas täisväärtuslikult arenenud lapsel on hilisemaid arengujärke läbides ka vähem põhjust «komistamiseks», kuna iga arengujärk sõltub eelmisest. Teiste sõnadega, kui esimesed eluaastad läheksid väga hästi, siis kujuneks lapse edaspidine areng lõppkokkuvõttes ikkagi soodsamaks kui varajases eas tagasihoidlikuma arengupulsi saanud lapsel, seda isegi siis, kui hilisem kasvatusüsteem jääks endisele tasemele.

Edasi teeksin juttu mõnest veidi procsalisemast tegurist, mis ei ole kasvatuses ka just viimase tähtsusega. Võtame näiteks perekonna sissetuleku. On juba kord nii, et laste

üleskasvatamine on võrdlemisi kulukas ettevõtmine. Kuid antud juhul ei ole küsimus vanemate finantsprobleemides. Etasoodsad olud lapse arengu jaoks võivad aga tekkida, kui lapsel ei jätku küllaldaselt kõike arenemiseks vajalikku (mänguasju, tööriistu, raamatuid, sporditarbeid jne.). Usutavasti pole niisugune olukord siiski sage, sest vanemad püüavad karpida ennemini mingeid muid kui lastele tehtavaid kulutusi, ehkki võimalustel on siiski piirid, eriti väiksemapalgalistel vanematel. Märksa tõsisemaks hädaks võib aga kujuneda vanemate järeleandmatu püüd iga hinna eest saavutada teatud elustandardit või säilitada juba saavutatut. Selle hinnaks võib olla vanemate ja laste sideme nõrgenemine. Toepoolest, kui perekonnapea mõtleb pidevalt rahateenimisele, millal ta siis oma isakohuseid täidab? Mis parata, jõume jälle aja- ja jõuvarude juurde tagasi.

Ei peaks mööda vaatama sellise teguri nagu korteriolude mõjust lapse arengule. Asi pole muidugi selles, et lahedamates korterites või siis jõukamates perekondades kasvaksid üles tingimata paremad inimesed, kuid nõustun: küllaldane ruum on kasvavale lapsele ikkagi väga vajalik. Ruumpiirangud ahistavad lapse liikumise- ja tegutsemisvabadust, inimeste kuhjumine aga loob omalaadse stressiolukorra, mis on tõsiselt koormaks lapse veel nõrgale närvisüsteemile. Lastega perekondadele eelise loomine korterite jaotamisel peaks küll igal pool olema kõigutamatult seadus. Kahju, kui see veel mõnel pool nii ei ole!

Nüüd mõni sõna eespool korraks juba mainitud kasvatusalasest pädevusest, mis on ju ka üks olulisi kasvatusressursse. Kasvatamine on suuresti loominguline tegevus, kuid oma loomuliku intellektiga ei pruugi vanemad selles valdkonnas alati rahuldavalt toime tulla. Sageli ei jätku teadmisi ega ka võrdlusvõimalust lapse käitumise õigeks hindamiseks, ei jätku kogemusi jne. Tundub, et paljud vanemad oleksid tänulikud, kui

saaksid aeg-ajalt asjatundlikku nõuannet, mingisugust konsultatsiooni.

Millises vormis võiks seda neile anda? Tallinnas on perekonnanoõuandla, kuhu pööratakse ka lastekasvatuseprobleemidega, kuid mõistagi suudab see asutus teenindada ainult piiratud hulka soovijaid. Raadio ja televisioon? Jah, kasvatusel, ehkki ajuti, nii raadios kui ka televisioonis teatavasti kõneldakse. Kahjuks aga ei ole meil seni ühtegi kasvatuselastele pühendatud korrapäraselt telesaadet, näiteks sellist, nagu üliõpilises televisioonis on «Emade kool». Kas säärase kasvatusele meil mõeldav? Meil Eestis ei tohiks olla ju puudust kasvatuselastele, lastearstidele, psühholoogidele, sotsioloogidele, suurte kogemustega pedagoogidele, sporditreenerite jne. Nii et selles külgel peaks edul tagatist olema. Väljapaistvaid asjatundjaid saaks vajaduse korral kutsuda esinema mujaltki. Niisugune saade, kui see alguse saaks, annaks võimaluse arutada paljusid lapse arenguga seotud probleeme, anda vanematele praktilisi näpunäiteid (näiteks, kuidas luua kodus spordinurka, kuidas õpetada imikut ujuma jne.), vastata vanemate küsimustele. Tahaksin rõhutada, et sellise iseloomuga saatetari võiks olla kasulik peale lastevanemate ka erialainimestele, sest informatsiooni vahetamine eri profiiliga spetsialistide vahel võimaldab väljuda oma kitsa ala raamistikust ja näha lapse arengut terviklikumalt.

Sest, kui perekonnaprobleemidele lisaks käsitleda otseselt ühiskonnast lähtuvaid arengumõjutusi, — kas poleks suur edasimineku praktikas juba seegi, kui õpiksime vältima ühekülgsest lähenemisest tekkida võivad vigu? Tooksin ainult ühe näite. Haiglapraktikas on küllalt levinud, et väike laps võetakse haiglasse ilma emata. Tallinnas on ka haigla, kuhu emasid üldse ei lasta. Samal ajal võivad psühholoogid kinnitada, et vanemaist lahutamine võib tekitada lapsele sügava hingelise trauma, mille mõju mitmesuguste neurootiliste nähtude näol on kauakestev. Andmeid selle kohta on küllaldaselt. Tekib küsimus: milles on siis asi? Kas on põhjuseks ruumikitsikus, emade häiriv mõju rangele haiglahügieenile või veel miski muu? Või siis lihtsalt ei tunda vanematest eraldamise kestvat mõju lapse psüühikale ja arvatakse ekslikult, et ega nautke nutmist tee lapsele suuremat viga — peasi, et ta keha terveks ravitakse? Hea, kui sellele küsimusele vastaks inimene, kes haiglamaailma ja tolle sisemisi mehhanisme paremini tunneb kui allakirjutanu. Lähtudes lapse kui mitte ainult bioloogilise olemuse, vaid ka tema kui tervikliku isiksuse vajadustest, oleks ilmselt väga oluline leida ja ära kasutada kõik võimalused normaalse arengu pärssivate mõjutuste vältimiseks. Ja suurim tänu ning tunnustus nende haiglahügieenidele, kes — võib-olla küll teatud pingutuste hinnaga — on niisugused võimalused leidnud. Sellega on nad säästnud lapsi ja muidugi ka nende vanemaid.

Lõpetuseks tahaksin rõhutada siin vaid linnulennuliselt puudutatud ja kaugelgi veel mitte ammendatud probleemide ja valdkondade seost üldisemate kasvatusprobleemide lahendamisega. Arvata- vati ei saaks paremini korraldatud lasteaed ega kool olla küllaldaselt mõjus, kui pole mõeldud muudele kasvatus- sega eluliselt seotud küsimustele. Arengu määrab ikkagi tegurite kogusumma, seepärast on laste arendamisele suunatud pingutused vajalikud ka teistes ühiskondliku elu valdkondades.

Malev Toome foto

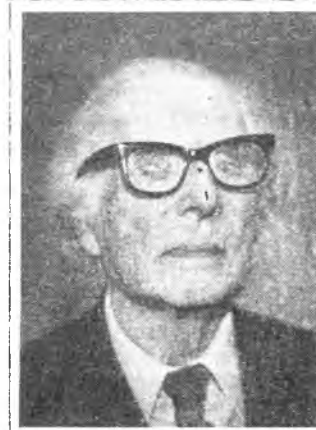
Eesti NSV teeneline kunstnik
DOLORES HOFFMANN,
maalikunstnik

Eesti NSV teeneline kunstnik
KALJO PÖLLU,
graafik

Eesti NSV teeneline kunstnik
TIIT PÄÄSKE,
maalikunstnik

Eesti NSV teeneline kunstnik
JUHAN RAUDSEPP,
skulptor

Eesti NSV teeneline kunstnik
LEA VALTER,
farbekunstnik

Neljateistkümne aastaga neljateistkümneks või enamgi on kasvanud õpilaskodu-uurimine. Esimesel vabariiklikul õpilaste kodu-uurimise konverentsil oli 12 ettekannet, sel aastal 24. ja 25. aprillil Põlvas toimunud neljateistkümnendal konverentsil — 144. Eelnevalt rajoonides ja linnades peetud konverentsidel oli aga ettekandeid kaugelt üle neljasaja, koos õpilaste majanduskonverentsidega (esitatud tööd olid enamasti ka kodu-uurimislükis iseloomuga) üle viiesaja.

Arvuline, kvantitatiivne kasv on peaaegu samavõrd ka kvaliteedi kasv. Eriti oluliselt on muutunud suhtumine sellesse tööse. Esimese konverentsi ajal oli kodu-uurimine üksikute koolide harrastuslik klassiväline kultuuritöö, nüüd on juba rajooni, nagu Pärnu ja Põlva, kus kodu-uurimisega tegelevad peaaegu kõik koolid ning selleni hakkab jõudma ka üks linn — Pärnu. Ning temaatika on teisenenud, laienenud.

Põhjuseks on arusaamine, et liikumisel on eriline tähtsus mitte ainult kultuurikasvatuseks, vaid ka poliitiliselt, sotsiaalselt ja majanduslikult. Uue suhtumise väline näitaja on huvi, millega võtavad õpilaskodu-uurimise üritustest osa partei- ja nõukogude juhid. Juba möödunud aastal võisime kogeda, et Rapla rajoonis aset leidnud vabariiklikus konverentsis osalesid aktiivselt rajooni partei ja nõukogude juhtivad töötajad (vt. «Sirp ja Vasar», 5. VI 1981, nr. 23), sel aastal Põlvas osalesid aga juba aktiivselt parteikomitee esimehe sekretär ja kogu täitevkomitee juhtkoosseis. Õpilaste vabariikliku kodu-uurimise konverentsi korraldamine oli rajooni suursündmuseks.

Et mõista suure huvi põhjust, peab natuke analüüsima meil praegu kujunenud olukorda.

Oleme harjunud saama kõike kätte valmilt: sukad, saapad, kleidi, mantli, ka leiva ja liha ostame poest, korterigi tahame saada kätte valmilt. Muusika, kino, teatri,

SUUNAGA TULEVIKKU

muu teabe ja teadmised toovad koju kätte raadio, televiisioon, ajalehed, raamatud. Nõnda kaotame sideme tegemise, tootmise ja tarbimise vahel; tekib see kurikuulus tarbijamentaliteet, millest viimasel ajal on palju ja murega räägitud. Tarbijamentaliteet paneb inimese veerema ühelt töökohalt teise, korterist korterisse, külast linn — ikka sinna, kust kergemalt ja rohkem saab.

See on aga vaesumine. Tarbijamentaliteediga inimesele jääb ainult üks rööm — saamise rööm, ta jääb ilma teisest, suuremast röömust — andmise röömust. Sellega ühtlasi ka tööröömust — röömust selle üle, et on hästi töötanud. Kaob ka isetegemise rööm.

See tarbijameelsus on nakatanud noorigi. Tulemuseks on passiivsus, vähenenud kultuurihuv, kergema tee otsimine, ka kõrgema hariduse feminiseerumine. Ühtlasi aga rahulolematuse, ekslemine oma tee leidmisel. Sest noor inimene tahab ise teha, ise avastada, ise leida oma teed ja tõe. Kui seda ei ole, ei olegi ta noor. Valmis töed noort ei rahulda.

Õpilaskodu-uurimine ongi noortele üks võimalus avastada, leida oma tee ning just õige tee. Õpilastööde temaatika on väga mitmekesine, kõik kokku viivad nad aga ühele: looduse ja inimese, ühiskonna ja üksikisiku, mineviku, oleviku ja tuleviku, majanduse ja kultuuri, väikese kodukoha ja kodumaa ühtsuse tundetamisele. Eriti tähtsad selle juures on kaks asja: kodutunde tekkimine ja arusaamise kasvamine tööst kui selle ko-

du ja kogu heaolu iojast. Kodutunnet ei saa samastada sagedasti väljaneeritud kollektivismiga. See on oma tunne; oma kooli tunne, mida arendavad uurimised oma koolist, oma kooli lõpetanute, oma pioneerimalevast ja komсомолorganisatsioonist; oma kodukoha tunne, mida arendavad koduküla, kodualevi, kodurajooni, kodulinna mineviku, oleviku ja tuleviku perspektiivid (uurivad!) tundmaõppimised; oma töökoha, ettevõtte või majandi tunne, mida kasvatavad nende kohalike ettevõtete ja majandite uurimised, kus töötavad õpilaste vanemad ja kus võib-olla tuleb temalgi kunagi töötada. See on oma töö ja selle tähtsuse tunne, mis sünnib kodukandi uurimisel.

Oma tunnet kasvatavad ka kohaliku kultuurielu ja kohalike kultuuritegelaste uurimised. Neil on aga veel teinegi otstarve: nad viivad kultuuri arengu pidevuse mõistmisele, mis on kultuuritunnetuse alus.

Ilma oma tundeta jääb formaalseks, paberlikuks ja jätab inimese sisemiselt külmaks sotsialistlik võistlus brigadide, jaoskondade, ettevõtete, majandite, rajoonide, linnade vahel, sest pole oma, mille eest seista, mille eest võidelda. Jääb ainult rubla. Eriti halvasti mõjub see kvaliteedile, sest on üldiselt teada, et poolpraak annab pikema rubla.

Paljuütleb on ka tõsiasi, et õpilaskodu-uurimist toetavad eriti agaralt just tugevate põllumajandusrajoonide juhtkonnad. Põllumajandus on praegu meie valulaps, sellest sõltub toitlusprogrammi elluviimine. Toitlusprobleem aga on tekkinud maa ja küla tühjenemise tõttu. Oma tunne võib siin paljugi päästa. Oma kodust, kodukohast, kodumajandist ei munda nii kergelt paremat otsima. Oma tunne korvab mõnegi maaelu ebamugavuse ja raskuse.

Sellepärast ongi õpilaskodu-uurimine suunaga tulevikku

VOLDEMARE MILLER

EESTI NSV KULTUURI MINISTEERIUMIS

19. mail toimus Kultuuriministeeriumi kolleegiumi järjekordne koosolek, mida juhatas minister Johannes Lott.

Arutati kultuuriasutuste kapitalremondi ja restaureerimistööde alal 1981. aastal tehtud ning plaane käesolevaks aastaks. Täpsustatud plaanid nägid neid töid mullu ette 3 122 600 rubla eest, sealhulgas ministeeriumile otsealluvaltel objektidel 1 403 000 ja linnade ning rajoonide kultuuriasutuste kaudu 1 719 600 rubla eest. Tegelikult kasutati ära 2 974 100 rubla (95,24 protsenti assigneeringutest), sellest ministeeriumile otsealluvaltel objektidel 1 212 600 rubla (täitmise protsent 86) ja linnade ning rajoonide kultuuriasutuste kaudu 1 761 500 rubla (102 protsenti).

Suuremad objektid olid endise Niguliste kiriku restaureerimine, V. Kingissepa nim. TRA Draamateatri, RAT «Estonia» ja RAT «Vanemuise», Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukogu ja Riikliku Ajaloomuuseumi Maarjamäe hoone remont, linnade ja rajoonide kultuuriasutustele alluvaltel objektidel Tallinna Loomaia ehitamine, Nõmme kultuurimajas ja Kuressaare lossis tehtavad tööd. Alustamata jäi kavatsed juurdeehitus Tarbekunstimuuseumile. Kõige halvemini kulgesid tööd Tartus Spordimuuseumis, kus plaanitud 45 000 rublast kasutati ainult 2600 ehk 5,7 protsenti.

Tartu Spordimuuseumi nimetati kolleegiumil kõige õnnetuks objektiks. Hoone on lausa hullus seisukorras. Seoses TRÜ 350. aastapäevaga on põhjõud suunatud juubeliobjektide korrastamisele. Spordimuuseumi oli mullu kavas kätte sisse viia. See aga jäi tegemata. Hoone jäi ka konserveerimata. Talvised tuisd viihesid lahtistest aknaavadest sisse ja rikkusid ka selle, mis teha oli jõutud. Hoone laguneb edasi. Kolleegiumil kerkis üles küsimus: kuivõrd sobib seesugne tondiloss Tartu juubelimiljöösele ja kas teepoolest ei leidu ülikoolilinnas jõude, kes meil ainsa spordimuuseumi launemisele suudaksid piiri panna? Mida arvavad sellest Tartu spordientusiastid?

Murelikke häälid kosis ka TRA Draamateatri remondi kohta. Kapitalremont, mille kogumaht rahalises väljenduses ulatub 1,5 miljoni rublani, ei lähe suguugi ladusalt. Mullu oli kavandatud sellel tähtsal objektil töid teha 120 000 rubla eest, tegelikult tehti ainult 60 000 eest. Tänavu on plaanitud 350 000 rubla ning kõik ülejäänud tuleb teha 1983. aastal arvestusega, et oktoobris võiks teater külastajatele taas uksed avada.

Mahajäämise põhjused peituvad materjalidega varustamises. Ehkki ehitaja on väga tubli ja ka tellija pingutab kogu jõudu, jääda tihti peale tõsiasi, et mitte milleski mitte midagi teha ei saa. Praegu on mureks elektrimaterjalid. Ei suudeta hankida vajalikke detaile elektrilampide valmistamiseks. Puuduvad eraldused ka mitmetele tähtsatele seadmetele ning materjalidele. Ainuüksi mitut marki vaskseid elektrijuhtmeid on umbes 37 kilomeetrit puudu. Materjalide

puudumise tõttu on elektritööd seiskunud. Kui asjad mõnda aega veel nii kestavad, võib peatselt suure töökoosusega enustada, et remondiga tähtjaks toime ei tulla. Seda aga ei tohiks kuidagi lubada, ei teatri enda ega ka sadade tuhandete teatrihuviliste pärast.

Teater ise veab remondikoori täie pingega. Kogu kollektiiviga käiakse ehitajaid abistamas, nii palju kui seda abi vajatakse. Ka ehitaja töötab hoole ja vastutustundega. Kui aga siiski koorem visalt paigalt ei niiku, saab teha vaid ühe järelduse — kedagi on veel abiks vaja, kes aitaks varustusraskustest heasoovlikult üle saada. Tahaks loota, et meie varustusorganisatsioonideski teatrilambesi leidub, kes tekkinud probleemidele lahendust aitavad leida.

Rajoonide hulgas saavutati paremaid tulemusi Põlvas. Kultuuriasutuste kapitalremondi plaan täideti siin mullu 194-protsendiliselt. Rajooni täitevkomitee korra-geeris aasta kestel plaani ning leidis võimalusi eraldada täiendavaid vahendeid. Kultuuriasutuste materiaal-tehnilise baasi probleemide arutamisel täpsustati perspektiiv kuni käesoleva viis-aastaku lõpuni, kusjuures arvesse võeti peale riiklike vahendite ka rajooni majandite, ettevõtete ja asutuste abi kultuuriasutuste kordaseadmisel. Käesoleval aastal on Põlva rajoonile kultuuriasutuste remontimiseks eraldatud 20 000 rublast kasutatud 12 500. Majandid ja ettevõtted on kultuuriasutuste kordategemiseks kulutanud juba 13 000 rubla.

Häid tulemusi on ka Võru rajoonil. Mullune kultuuriasutuste kapitalremondi plaan täideti 100-protsendiliselt. Rajooniorganid otsivad leiduvaid võimalusi ja vahendeid kultuuriasutuste kordaseadmiseks. Käesoleval aastal kavatakse Võru rajoonis majandite ja asutuste vahenditega remontida viis kultuurimaja.

Kõigil kapitalremondi objektidel takistab tööd materjalide ja seadmete vähesus (sanitaartehtlised seadmed, elektrimaterjalid, tsement, ehituspuit, värvid jm.). Kapitalremondi plaanide täitmisele aga on reaalne ikka vaid siis, kui on leitud lahendus objektide varustamisele vajalike remondimaterjalidega.

Arutatust kokkuvõtet tehes rõhutas minister, et praegu pole õigustatud ühegi raamatukogu või kultuurimaja sulgemine. Ka amortiseerunud hoone lammutamine tähendaks ju selle kandi elanikkonna kultuurilise teenindamise halvenemist. Kultuuriasutused tuleb korda teha. Rajoonides ja linnades tuleb kultuuriasutuste materiaalse baasi küsimused läbi arutada ning eesrindlikumate rajoonide eeskujul luua selles selge ja kindel perspektiiv. Leida nii remontijad kui ka selleks vajalikud materjalid.

Käesoleval aastal on ette nähtud teha kapitalremondi- ja restaureerimistööd ministeeriumile otsealluvas kultuuriasutustes 1 374 900 rubla ning linnade ja rajoonide kultuuriasutuste kaudu 1 688 400 rubla ulatuses.

Veel arutas kolleegium Kasahhi NSV kirjandus- ja kunstipäevade ettevalmistamist meie vabariigis ning kinnitas Eesti NSV muusikaalaste aastapremiate määramise otsuse.

ESTICA

■ Ajalehe «Rovnost» 17. aprilli number avaldas Ivan Dorovský slovakeelses tõlkes M. Traadi luuletuse «Vihmasel õhtul».

■ Kirjastuse «Liesma» välja-

andel ilmus Riias valimik Eno Raua kunstimuinasjutte «Karu maja», mille on läti keelde tõlkinud D. Plakidis. Raamatu on illustreerinud M. Dragūne.

TÕLKEID PALJUDEST...

(Algus 2. lk.)

Teos sai NSV Liidu riikliku preemia, eesti keelde tõlgib Ludmilla Raudtits Lõpetaksin selle lühikese loetelu meile tuntud ja hinnatud valgevene autori V. Bõkavi kolmest jutustusest — «Obelisk» — «Tema pataljon», «Minna ja mitte enam tulla» — koosneva kogumikuga, mida tõlgib Olev Jõgi.

■ «Eesti Raamat», nii teie peatoimetuse kui ka lastekirjanduse toimetuse, aga ka «Loomingu» Raamatukogu, kelle toodangust siin juttu polenud, on teinud palju tööd, et eesti lugejale teiste Nõu-

kogude rahvaste kirjandust emakeelses kättesaadavaks teha. Raamatukauplustes ringi vaadates tundub aga, et mitte kõik teosed pole lugejat leidnud.

Võiksin viidata mõningatele võimalikele põhjustele. Nagu juba eespool öeldud, on viimase kümne aastaga meie lugejale avanenud täiesti uusi kirjanduspiirkondi. Eesti keelde on tõlgitud hulk teoseid, mis kirjeldavad meie harjumatu olustikku ja tundmatuid probleeme, mille kujutamist laad on erinev, autorinime kuuldakse esimest korda jne. Lugeja on

aga loomult konservatiivne. Kui ta ei juhindu just puht-filoloogilistest huvidest, valib ta pigem tuttava autori, tuttava kirjanduse teose. Meie ajakirjandus ja kriitika on väga vähe teinud uute autori- ja kirjanduste tutvustamiseks. «Sirbil ja Vasaral» on Enn Soosaare näol oma tõlkekirjanduse arvustaja-tutvustaja. Oleks hea, kui igal väljaandel oleks. Tuleb muidugi mõelda ka seda, et alati pole tõlketööst valik õnnestunud, raamatute väljanägemine on kehv jm. Aastatega oleme aga meiegi kirjastuses oskusi juurde saanud ja usun, et lugejal seisab ees veel huvitavaid lugemiselamusi.

Küsitlenud ELLE ANUPÖLD

DEBORA VAARANDI LUULE TÕLKEVÕISTLUS

1978 sai Oulu ülikooli ja kohaliku ajalehe «Kaleva» ühisettevõtte teoks Marie Underi luuletuste tõlkevõistlus. Möödunud aastal otsustati eesti kirjanduse tõlkevõistlusi jätkata Debora Vaarandi luule soomendajate konkursiga. Võistluse tulemused kuulutati välja 14. mail ning auhindade üleandmisest võttis osa ka poetess ise.

Möödunud neljapäeval oli Johanna Laakso Kirjanike Liidu külaline.

D. Vaarandi luule soomendajate tõlkevõistlusele saadeti 139 osavõtjalt üle 800 luuletõlke. (Võrdluseks: M. Underi luule tõlkevõistlusel olid vastavad arvud 84 ja 225.) Nii suurt osavõtjate hulka polnud korraldajatest keegi julgenud oodata ja sedavõrd oli ka T. Lähteenkorva juhitud žürii töö raskem. Ülejäänud auhinnakomisjoni liikmed olid luuletaja R. Liehu, kultuuritoimetaja K. Mikkola ning K. Muru ja M. Mägi, kes töötavad praegu vastavalt Jyväskylä ja Oulu ülikoolis eesti keele lektoritena.

Esimese preemia võitjaks osutus žürii üksmeelse otsuse kohaselt Helsingi ülikooli läänemeresoome keelte üliõpilane Johanna Laakso, II ja III preemia läksid Tamperele — Veikko Salmisele ja Anneli Lempisele. Aramärgitud oli seitse: K. Palonen Toijalast, K. Raig Tallinnast, P. Huurto Helsingist, H. Huotari Kuhost, A. Kaasinen Lahtist, P. Nuolijärvi Espoost ning S. Hajba Turust.

Parimatest soomendustest avaldatakse hiljem omaette kogumik.

Möödunud nädalal oli võistluse võitja Johanna Laakso Tallinnas — küll mitte veel preemiasõidul, mis lisaks rahalisele oli tõlkevõistluse auhinnaks, vaid lühikesel õppe-reisil. Seega oli võimalus talle paar küsimust esitada.

Selgus, et Johanna Laakso alustas eesti keele õpinguid alles kolm aastat tagasi. Tõlkidagi on ta suutnud siiani üsna vähe ja teinud seda rohkem enda võimete kontrollimiseks. Seetõttu polnud tal ka algul kavatsust tõlkevõistlusest osa võtta, seda enam, et ta D. Vaarandi luulet kuigi hästi ei tundnud. Lähem tutvus poetessi loominguga ärgitas aga soovimust ja nii koguneski üsna lühikese ajaga tema luuletuste tõlkeid koguni paar-kümme. Nõutud oli ainult kolme.

Lisaks D. Vaarandile on Johanna Laakso proovinud tõlkida K. Merilaasi ja U. Lahe luulet ning A. Valtoni lühiproosat. Ta leiab, et senine on ainult algus. Seda tahaksime meiega loota.

ENDEL MALLENE

Hiljuti korraldati Gruusia NSV-s eesti, läti ja leedu kirjanduse päevad, kus meie vabariigi esindajatena osalesid Ain Kaalep, Merike Pau, Aksel Tamm, Arvo Valton ja Enn Vetemaa. Palusime Aksel Tamme ning Enn Vetemaalt jagada muljeid seekordselt Gruusia-sõidult.

Nõukogude Liidu 60. aastapäeva puhul korraldatakse Gruusia NSV-s tänävi kõigi 14 liiduvabariigi kirjanduse päevad. Juba on käinud külas ukrainala ja kasahhi kirjanduse esindajad, aprilli lõpul olid aga Gruusiasse kutsutud kolme Balti liiduvabariigi kirjandusimehed, Eestist ja Lätist viis, Leedust neli esindajat. (Lätist näiteks sellised tuntud nimed nagu A. Jakubans, A. Elksne ning Leedust J. Aputis, A. Baltakis jt.).

Kirjanduspäevade programm oli tihe. Algusürituseks oli kohtumine Tbilisi kirjandusavalikkusega. See oli sisuliselt tutvumisõhtu, põhiametlikuks vastastikune tõlkimine: gruusia-eesti, eesti-gruusia jne., kokku kuus lühivärsset, sealkõrval aga pakuti arutamiseks ka probleeme: näiteks puhkes A. Kaalepi vabavärssi käsitleva sõnavõtu peale isegi diskussioon. Oli veel suur raamatukogukohtumine, käidi rajatava hüdroelektrijaama ehitusel, kompveikivabrikus jm. Kõigil kohtumistel esitati rohkesti eesti, läti ja leedu kirjanike luuleloomingut. Väga luulelembene oli ka kohalik ajakirjandus, Gruusias veedetud nädala jooksul ilmusid sealsetes lehtedes eesti,

BALTI LIIDUVABARIIKIDE KIRJANDUS-

PÄEVAD GRUUSIAS

külalasti teatrit, esineti televisioonis. Kogu ürituse tähtsust rõhutas vastuvõtt Gruusia KP Keskkomitee kultuuri- osakonnas.

Gruusia kunstniku Lado Gudiašvili korteris. Seletusi annab kunstniku lesk.

Kõigil asjaosalistel oli ka mitmeid isiklikke töökohtumisi. Nii näiteks sai Ain Kaalep Gruusia Goethe Seltsi esimehelt inspiratsiooni samasuguse töö tegemiseks Tartus, Enn Vetemaa kohtus oma lühiromaanide tõlkija Amiran Kaladzega jne.

Liidurahvaste kirjanduspäevade suurejoonelise organiseerimise taga seisab Gruusia Kirjanike Liidu Ilukirjandusliku Tõlke ja Kirjandussuhte Peatoimetuskolleegium, Gruusia kogu tõlkegevuse juhtija ja organiseerija, kelle laiahaardelisest tegevusväljast on 1980. aasta 1. veebruaril «Sirbis ja Vasaras» kirjutanud Sergei Issakov. Tõlkekolleegium on asutatud 1973. aasta detsembris, kolleegiumi esimees on Othar Nodia. Sellise institutsiooni loomiseni viis grusiinlasi selge arusaamine, et eri maade kirjanduste jälgimiseks ja vahendamiseks ei piisa tõlkijate erahuvist ja Kirjanike Liidu ning kirjastuste võimalustest, vaid see nõuab vastavat eriorganisatsiooni, nõuab iga-päevast palgatööd. Üldise tõlketaseme tõusu nimel. Ilmest on neil õigus. Kolleegium kujutab endast elukutseliste tõlkijate ja tõlkegevuse organiseerijate ühendust, kelle tegevushaardesse kuulub kõikide liidurahvaste kirjanduste kõrval praktiliselt ka kogu

Olga Samma tuli meie majja aastat viisteist tagasi meie ammu seõbra Otto Samma käevangus. Meie katsele pakkuda Leninigradist hiljuti tulnule venekeelse vestlemisvõimalusega hõlpu vastas ta põhimõttelise sooviga kõnelda eesti keelt. Selgus, et Eestisse oli teda algselt toonud saksa kirjandusloo uurimine: tema kandidaadiväitekirjas vaatluse alla võetud autor, Goethe ja Schilleri kaasaegne Friedrich Maximilian Klingner, oli olnud aastaid tartlane ja koguni Tartu ülikooli kuraator. Al-

OLGA SAMMA 70

guses oli Eesti Olga Sammale niisil tema uurimisobjektist, peagi natuke rohkem — üks isendast huvitav väike maa, ja varsti, tänu Otto Sam-

male, ta uus ja kahepoolset omaksõttu eeldav kodu.

Mehe kaudu astus Olga Samma äkki otse eesti tõlkeilukirjanduse tollaste probleemide keskmesse: Otto Samma oli ise silmapaistev vene kirjanduse tõlkija ja «Loomingu» Raamatukogu peatoimetajana ilukirjandusliku tõlketöö juhtivaid organisereid. Aga Olga Samma oli oma germanistikadotsendi kohal Leningradis parasjagu pensioni välja teeninud, ta tundis, et tal oli ta uue kodumaa vastu just nagu mingi kohustus, ja ta oli ju lugenud

DOKUMENT OLUSTIKULISE VASTU

selle kõige elementaarsemaga. Nii loen I. Viidingu raamatut viimaselt leheküljelt, et mõlemad selles avaldatud lood kuuluvad «dokumentaalsproosa žanri»?

Kas tahab I. Viidingu uue raamatu pealkiri rõhutada, et tegemist on kahe üsna eraldi seisva looga? Eraldi nad tõepoolest seisavad ja lahku jäävad. Omakorda jäävad mõlemad seejuures kaugele M. Traadi äsja jutuks olnud novellist. Dokumentaalkirjanduse, kui seda mõistetakse küllalt avaralt käsitleda, kuuluvad kõik kolm, aga see asjaolu neid omavahel ei lähenda. Ühtepidi on asi muidugi dokumentaalsusemargiga tähistatud ala avaruses. Aga küllap on veelgi olulisem, et M. Traat kasutab tõsielulist (ajaloolist) ainet nagu ilukirjanik, I. Viiding aga talitab oma jutudes nagu publitsist. Paradoks võiks olla selles, et M. Traadi läbinisti ilukirjanduslik, «juurdemõtlev», ajaloolis-persoone ilukirjandusliku jutustuse tegelasteks konkretiseeriv menetlus lubab tal oma loo lõpetada valjuhääle publitsistliku käiguga. I. Viidingu publitsistlik talitus ei võimalda niisugust lugejate poole pöördumist, ei anna sel-

leks põhjust ega õigust. I. Viidingu raamatu tagakaanel on lugeda: «Kunst on elust pikaajalisem, kuivõrd ta suudab meie jaoks säilitada olnud elu.» Need sõnad kehtivad täies mõõdus «Armuväe» kohta, ei puuduta aga «Perekonna» ega «Reportaazi» operatsioonilaualt. «Perekonna

INE VIIDING. PEREKONNA AU. REPORTAAZ OPERATSIOONILAUALT. Kirjastus «Eesti Raamat». Tallinn, 1982. 144 lk.

aus» kohtume tõeliselt elatud eluga. Usun, et on rohkesti lugejaid, keda Aliide Schulbachi isik ja saatus ükskõikseks ei jäta. See, mis sunnib kaasa elama, ei ole siin aga kunstilise taotlusega kirjutatud tekst, vaid kirjades jäädvustatud elu, puhas dokument ise. «Reportaaz operatsioonilaualt» on aga tõepoolest niimelt reportaaž. Siin ei olegi püütud midagi ega kedagi põlistada, omast ajast kaugemale viia.

Ühtepidi on «Reportaazi» niisugune laad «õige», põhjendatud, võiks ehk ütelda, et seaduspärane. Autor ei olegi taotlenud reportaazlikkuse tavalisest piirist üleastumist

ja tundub küll, et nimelt niiviisi oligi õige, kuna tema käsutuses ei olnud vahendeid selleks. Teistpidi oleks aga selle loo valitud, elu ja surma rajajoontel paiknev aineala nagu eeldanud mõjusamat sisesevaadet inimestesse, kes elavad ja toimivad nendel joontel ja joonte lähedal. Ei saa eitada üpris põhjalikku süvenemist valitud ainesse. Tulemus on küll huvitav ja huviga loetav, ei paista aga silma sügavusega.

«Perekonna» au on jutustus kirjades. Pidin juba kirjutama, et niiviisi tuleb see meelde V. Beekmani ilmumisel olevat («Loomingus» juba ilmunud) romaani kirjad «Koridor». Jäin aga mõtlema ja leidsin, et nende dokumentaalsusega ja kirjajavõimega ühendatud teoste suhe on ilmest keerukam. Kui miski neid lähendab, võrdlema ahvatleb, siis kõigepealt suur ja mitmetahenduslik kontrast. «Perekonna aus» jutustatud loo moodustavad ehtsad kirjad. Kõige määravam lugeja jaoks peaks siin tõepoolest olema dokumentaalsuse vastupandamatu võlu, millele viidates I. Viiding põhjendabki enda mitteseksumist. «Koridori» aluseks on sotsiaalselt

Külalised ja võõrustajad kahe ürituse vaheajal. Paremal: Jüta Bedia, Othar Nodia, Merike Pau ja Aksel Tamm.

väliskirjandus, tänapäevast süvaklassikani välja.

Eesti kirjandusega tegeleb kolleegiumis Jüta Bedia, grusiinlasega abiellunud eestlanna. Tema tööülesannetes kuulub Gruusia kirjastustele kompetentse nõu andmine, mida eesti kirjandusest avaldada, ning teiselt poolt meie kirjastuse ja tõlkijate informeerimine, missugused teosed Gruusias ilmuvad ja mis tõlkimist väärivad. Jüta Bedial on tõlkijate ning kirjastusnimestega tihe kontakt, vähemasti kolm korda aastas komandeerib kolleegiumi ta Eestisse.

Oma kirjanduse populariseerimiseks ja levitamiseks astub kolleegium tööpoolest tõhusaid samme. Näiteks olakse Gruusias väga huvitatud, et «Kangelane tiigrinahas» jõuaks igasse liiduvaba-

riiki. Kaalep võttis asjast tuld, suure tõlke tegemiseks pole tal praegu küll võimalust, ent ta oli nõus ettevõtma proosaümberjutustuse koos mõnede luulenäidetega. Kohe sai ta kolleegiumilt lahke kutse: tulgu nii kauaks kui tarvis Gruusiasse, olgu kas või mitu kuud nende külaline (kulud katab mõistagi kolleegium). Seda võiks nimetada asjalikuks aktiivsuseks.

Kolleegium tegeleb ka tõlkijate ettevalmistamisega, üliõpilaste vahetamist teiste liiduvabariikide ülikoolidega on praktiseeritud juba aastaid. Koostusime kahe grusiinlannaga, Maia Džordžadze (tõtab ka kolleegiumis) ning Marjam Miresašviliga, kes on õppinud Tartu ülikoolis ning saavad eesti keelest kenasti aru, ikka räägivad kohe.

Kolleegium annab välja oma almanahhi, mis ilmub kord kahe kuu jooksul ning avaldab tõlkeid nii liidurahvaste kui ka väliskirjandusest, samuti artikleid ja tõlkekriitikat. Tulevikus loodetakse saada oma kirjastus, praegu annavad neli kohalikku ilukirjanduskirjastust kindla mahu, mida kolleegiumi soovi kohaselt täidetakse.

Kolleegiumi töö tulemused on silmanähtavad. Tooksi meile meie oma koduvabariigi, kus alles kümnekond aastat tagasi oli kontakt gruusia kirjandusega hoopis hapram. Praegu on Merike Pau ja Jüta Bedia eestinduses ilmumas mitu gruusia romaani.

Gruusias tehakse praegu ettevalmistusi eesti luule-, rahvaluule- ja proosaantoloogia väljaandmiseks. Amiran Kaladze vahendusel on juba ilmunud kogumik eesti nõukogude lühiproosat. Üks almanahhi numbriid oli pühendatud eesti kirjandusele. Vene keele vahendusel on tõlgitud Jaan Krossi monoloogid jne.

Meie kutsume teatavasti üks kord aastas kokku tõlkijate nõupidamise — ja kuni järgmise kokkusaamiseni aastast pärast jätame nad oma pead. Ikka veel kurdavad teised liiduvabariigid, et nad ei saa kuidagi kätte ei teatmeteoseid meil ilmutavast kirjandusest ega ka muud informatsiooni, ka mitte teoseid — seegi töö on meil seni koordineerimata.

Gruusia tõlkekolleegiumi suurejoonelises ja tõeliselt ulatuslikus tegevuses on üleskutse järgimiseks.

Kirja pannud ENE VEIPER

Leningradis üliõpilastele ilukirjanduse praktilise tõlkimise kursust, tõi küll, saksa keelest vene keelde tõlkimist. Aga nüüd on tal eesti keel juba piisavalt käes.

Olga Samma alustas Jaan Krossi «Nelja monoloogi» tõlkimisega (1970) ja Krossi tõlkimine on jäänudki tosina aasta jooksul ta peamiseks tööks. Pluss vähemas mahus Peegel ja Valton ning juhuslikult Kaugver ja Ulo Tuulik. Ning esseistlikast šimisker ja Nirk. Tegelikult peab iga seda laadi töötajaja puhul ka mõ-

ningat jäämäe-efekti silmas pidama, s.o. niisuguse töömahtu olemasolu, mis üldse silma ei paistagi. Või kui just mitte igapähe puhul, siis Olga Samma puhul küll. Sest õige mitmel eesti kirjanduse käsitlejal on vene lugeja või kuulaja ees teksti laimatu venekeelsus tänu sellele toeks olnud, et tekst oli Olga Samma lihvitud või koguni üleni tõlgitud. Ja niisuguse esindusabi väärtus on tegelikult hoopis suurem, kui näib.

Kuid mitte üksnes eesti keelde pole Olga Samma tänuväärsest süvenenud, vaid ka traditsiooni, mõttelaadi, meelde, kõigesse sellesse, mille mõistmine teeb eesti autori koostöö temaga kui tõlkijaga meeldivaks ja hõlpsaks.

Soovime talle ta suure sünnipäeva puhul suuri kordaminekuid ja jätkuvalt mõistmislahedusi.

ELLEN NIIT

väga sisukas aine ja aktuaalne ideestik. Olulisel kohal on ajalooline faktoloogia, mis lubab end kontrollida. Dokumentaalsuse võlujõuga me siin aga kokku ei puutu. Ei tule seda isäralikku tunnet, mille lugejas tekitab võimalus vaadata lähedalt tööpoolest elatud elu (ja mille esilekutsumine ei ole siiski «puhta dokumendi» ainuline privileeg). «Koridor» on romaan kirjades, kui täpsem olla, siis armastuskirjades. Aga intiimsust ei ole ega tule. Sisu ja vormi mitesobimine? Või lihtsalt intiimsemalt inimliku puudujääk?

Ine Viiding on «Perekonna au» puhul jäänud materjali kokkupanija ja trükkitoimetaja rolli. Seega siis lõpuks päris ehtsal, lavastuseta kujul seesama variant, mida on ikka ja jälle kasutatud pseudodokumentaalse proosa puhul: kirjanikule saadetud päeviku, kirjaniku poolt leitud kirjade jms. trükkitoimetamine. Külalaps juhib just praegune lahendus mõtlema sellele, et oli ka teisi võimalusi. Kirjanik on neid näinud ja isegi kaalunud

(lk. 29–30). I. Viidingu valik — puhas dokument koos nappi kommentaariga — on veenev. Sellega oleks nagu vastatud ka teine oluline küsimus: on nendes kirjades ikka nii palju sisu ja tähendust, et trükkimist põhjendatult arvata? Kirjades kujuneva jutustuse esimest poolt tihendavad ja aktualiseerivad tänasegi lugeja jaoks viited sajandi alguse Tartu kultuurile (ühtlasi konkretiseerivad need küllalt huvitavalt peategelase isikut, loovad kujutluse äärsast vaimsusest). Meenutame kas või muljeid «Vanemuises» toimunud «hariduse päeva» koosolekust: «Tõnisson oli sääli kui prohvet, poolringis tema ümber istusid Tartu naisharilased. Aga tõele au andes pean tunnustama, et kõik on päris inetud.» Tolleaegset Tartut konkretiseerivad Eesti Rahva Muuseumi ja Kirjameeste Seltsi koosoleku külastamine, Aino Tamme kontsert, suhtlemine Elise Tenteriga jms. Jutustuse teise poole taust on lugejale võõras, see-eest aga värvikas ja uudne. Peategelase lugu tõuseb mõjuvalt esile:

inimene on oma elus, ajas ja selle arusaamistes ning sellest kõigest ei pääse välja, ei saa kõrvale astuda. Kui lihtsate vahenditega ning samal ajal sugestiivselt on siin jäädvustunud see, mis ilukirjandusliku teksti kirjutajale sageli üle jõu käib või mille taotlemisele ei jõutagi. Missugune kontrast olmelisel tühikäigul liikuva elamisega, mille kujutamise eesti proosa takerdub järjest rohkem.

I. Viidingu raamatu dokumentaalsem pool — «Perekonna au» — äratav huvi nii konkreetsest kui ka põhimõtteliselt. Rohkem kui pool sajandit tagasi kirjapandud olustikuline tekst omandab siin kui mitte kunstikvaliteedi, siis ilukirjandusliku tekstiga võrdse tähenduse ja mõju. Lisaks muidugi põnev ja tähendusrikas kontrast olustiku-proosaga (mida praegu oleks juba lausa ülekohutune naiste-proosaks nimetada). Iseenesest mitte küll liiga üllatav, kui meele pidada, et 1981. aasta uutest proosaraamatutest kujundasid sedasama opositsiooni pealiskaudse ja madalamaitse olmelisuse vastu päris mõjukalt sellised tavalisest nähtavamalt tõsielulisel pinnal seisvad raamatud nagu M. Kalda «Seitse tähte taeva sõelas» ja A. Kalmani «Oma talu». Oluline on muidugi ka «Perekonna au» kui eksperimendi ja eeskujutähtsuse. Perekonnaarhiivist leitud kirjad on trükiproovi edukalt läbi teinud.

ÜLO TONTS

Järeloomõtteid

JAAN VAHTRA

tähtpäeva puhul

23. mail möödus 100 aastat teeneka ja mitmekülgse kultuuritegelase — kunstniku, kirjaniku, tõlkija, ajakirjaniku, pedagoogi ja loodusesõbra Jaan Vahtra sünnist.

Viljaka loovkunstnikuna on J. Vahtra rajanud omanäolise tee meie kunstis, tema paljud kaanekujundused ja illustratsioonid kuuluvad 1920.—1930. aastate raamatugraafika paremiku; mälestusteraamatut «Minu noorusmaalt» I–III võib kahtlemata arvata meie memuaarikirjanduse arvestatava osa hulka. J. Vahtra lasteraamatud kuuluvad lastekirjanduse klassikasse. J. Vahtra on esimesena eestindanud niisugused suured nagu «Hamlet», «Niels Lyhne» ja «Draama Liivimaal». Tänu J. Vahtra energiale tõusid «Viljandi Teatrite» kirjandus- ja kultuuriveerud aastail 1909–1911 silmapaistvale kohale meie ajakirjanduses, oluline on ta tegevus sõjajärgsel perioodil Võru ajalehes «Tõerahva Elu» toimetajana.

J. Vahtra oli isikupärane ja noori nakatav kunstipedagoog, põhjalik looduse, lindude ja loomade tundja, paeluvate looduspiltide autor, kodu-uurimusliku ja loodustoolise kogumiku «Taevaskoja ja Valgemetsa» koostaja (koos oma õpilase A. Ivaskiga).

On rõõmustav tõdeda, et kirjastus «Eesti Raamat» jõudis juba enne J. Vahtra tähtpäeva välja anda tema kaks noorsoole mõeldud kogumikku — «Metsajärv» ja «Minu lapsepõlve kodud».

Jaan Vahtra sünniaastapäeva tähistati Raamatuühingu initsiatiivil mitmel pool: Tallinna bibliofiilide ja raamatusõprade klubis, Võru kultuurimajas «Kannel» (Võrus F. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseumi õuemajas avati ka ulatuslik kunstinäitus J. Vahtra loomingust), sisukad õhtud toimusid ka Põlvas ja Mehikoormas.

On raamatuid, mis saavad juba noorusaastail lähedas-

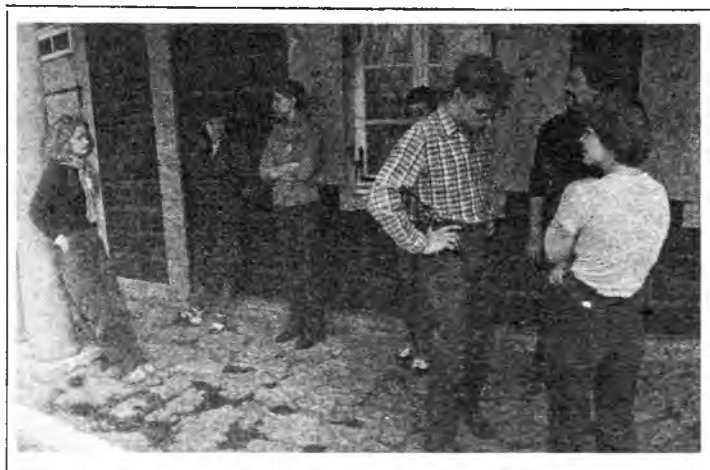

teks ja mida hiljemgi meeleldi kätte võetakse. Allakirjutavale on üks niisuguseid lapsepõlves lummava mulje jätanud raamatuid Jaan Vahtra «Minu noorusmaalt» I köide. Sellest ajast sai alguse hilisem huvi Vahtra loomingu vastu. Praegusele nooremale generatsioonile aga ei ütle Vahtra nimi midagi: rohkem kui kakskümme aastat polnud ühtki tema raamatut avaldatud.

Jaan Vahtral on suuri teeneid, et meie raamat muutus nägusaks ja kauniks, tema kujundused sobisid hästi teose sisu ja laadiga. Mõnigi kord trükiti osa tiraaži paremal paberil kunstniku signeeritud või isegi kunstniku originaaltõmmistega. Näiteks Lydia Koidula «Valitud laulud» (1934) ilmus isegi neljas variandis: kümme eksemplari J. Vahtra värviliste originaalminiatuuridega, 25 eksemplari J. Vahtra koloreeritud joonistustega ja 65 eksemplari joonistuspaberil. Need olid kõik kunstniku signeeritud. Ülejäänud tiraaž (900 eks.) oli tavalisel paberil.

Kas ei vääriks sellised väljaanded elustamist ka tänapäeval? Fr. Tuglase novelli-preemiaga kaasneb nägus kinkeraamat Tuglase tekstiga. Miks ei võiks ka Smuuli-nimelise kirjanduspreemia, Vilde-nim. või Tammsaare-nim. kolhoosi kirjanduspreemiatega koos käia mõni vastava kirjaniku teos paremal paberil ja kunstniku originaaltõmmistega? Ka Raamatuühing, Kirjastuskomitee jt. asutused võiksid kinkeraamatuna kasutada mõnd kunstniku originaalillustratsiooniga ning autori või kunstniku signeeritud raamatut.

EERIK TEDER

TARTU NAK-is

7.–8. mail tegid Emajõelinna noored kirjamehed (sekka ka üks kunstnik) retke loodusesse — Lahemaalale. Küllasti Palmset, Altiat, Käsmut, Võsu, Kolgat, Viitnat. Rakveres kohtuti noorte näitestuudio ja kultuurimaja kunstiringi liikmetega ning vaadati teatris V. Sukšini «Kas kõik jääb nagu oli?».

Fotol: Viitna kõrtsi ees.

15. mail leidis aset NAK-i IV, võib juba öelda, et traditsiooniline kevadine luuleluugimine Tartu Botaanikaaias (eelmisel olid 1978, 1980, 1981). Osalesid Ado Lintrop, Kalev Keskküla, Külli Muna, Jaanus Tamm, Tarmo Teder, Aime Hansen, Vello Sõukand, tallinlased Villu Kangur ja Hardi Volmer, ning Harry Liivrand ja Priidu Beier (kes ühtlasi juhtisid õhtut).

TRÜ 1982. a. tõlkevõistluse

zürri otsustas anda I auhinna Heli Mattisenile (saksa fil. V kursus, Thomas Manni «Tonio Krögeri» katkend), II auhinna Margit Moritzale (prantsuse fil. IV k., «Carlos Drummond de Andrade luuletused»), Siqrid Kanqurele (ingl. fil. V k., P. O. Enquisti novelli), Irma Kirppule (ingl. fil. lõpetanud, Toivo Peakse novelli), Karin Pärnale (prantsuse fil. IV k., Henri Troyat'i novelli), III auhinna Karin Piiri-

maale (ingl. fil. II k., F. Scott Fitzgeraldi novelli), Lore Listrale (prantsuse fil. IV k., H. E. Nossacki novelli), Kai Kuressonile (eesti fil. I k., Iris Murdoch'i romaani katkend) ja Kaja Taelale (eesti fil. IV k., L. Gustavsoni romaani katkend). Ergutusauhinna said Ene Tomson (ingl. fil. III k., valik Byroni kirju) ja Piret Viies (eesti fil. I k., R. Bradbury novelli).

Kunstnike Liidu esimehe Uinar Torni ja revisjonikomisjoni esimehe Riho Kulla ettekannetele järgnesid kongressi avapäeval loominguliste sektiioonide aruanded, mitmete erialade esindajate sõnavõtted külaliste tervitussõnad. Asjalik töömeeleolu jätkus järgmisel päeval, kõnelesid kunstnikud, kunstiteadlased, inimesed paljudelt elualadelt.

Enno Ootsing (graafikasektiioon) märkis, et kriitikas osutatud graafika üksluisusel ja kammerlikkusel on sügavamad põhjused, mis johtuvad ka stabiilsest ajavaimust. Aga kõrgtasemel püsimine on saavutatud. Praegu on umbes 30 estampgraafikut, parimas loomeas, neilt võib veel paljudi oodata. Halvemad on lood pealekasvuga. Võrreldes skulptuuriga, mida on innustanud mitmed sihtellimused, on graafika kurvemas olukorras. «Arsi» vahendusel on seni graafiliste lehtedega kaunistatud vaid «Olümpia» hotelli ruume, tavaks pole see saanud. Ainus sihtellimus — luua siiditrukiseeria restaupeeritud lossi jaoks — tuli Poola RV-st M. Leisile. Esitame teile ja ostate peamiselt Kunstifond, ministeerium on neid omandanud vähe ja kitsalt autorite ringilt. Ometi peaks just viimane instants hoolitsema kunstiparemi talletamise eest muuseumides. Praegu pole neis aga isegi meie tippgraafikute, H. Eelma ja P. Ulase värskemaid töid. Kõneleja arvas, et Kultuuriministeeriumi ekspertiisikomisjoni töö ei rahulda, otsustab enam oleks moodustada Kunstifondi eeskujul mitu komisjoni, vähemalt kujutava ja tarbekunsti jaoks eraldi. Muuseumistudeks peaks olema muuseumitöötajate komisjon, kes hindaks kõiki erialasid kogude terviklikkuse ja kunstiajaloo seisukohalt. Praegu on muuseumide orbiidist täiesti väljas illustratsiooni- ja plakatikunst. Viimase säilitamise vajadust rõhutas oma sõnavõtt ka A. Saldre.

Tiit Pääsuke (maalisektiioon) mainis, et värvidel, pintslite, alusraamide, kunstniku isiklike geenide jm. kõrval on olulisim kultuur, pinnas, millele toetuda. Võib luua loominguks soodsad tingimused, aga ei tohi siiski lihtsustada suhet: kunstiorganisatsioon, kunsti poliitika — kunst. Liiga otsesed sõltuvused nad pole.

Kriitiliselt puudutas ta näituseruumide küsimust — vaja oleks uut galeriid. Ilusad projektid on kokku kuivanud, nüüd üürime ruume äärelinnas. Et Sinine paviljon tundub hea, tõestab ainult Kunstihoone kitsust, meie endi vähenõudlikkust. Eesti nõukogude kunsti alalistest väliaparnekust tehakse nüüd veel üsna tagasihoidlikult juttu vaid mõne intervjuu lõpus. Ent on halb, kui kunstisolvatus takerdub ruumipuuduse tõttu. Näituseks peavad olema ruum, raha, tehnilised võimalused. Aga kui näitused kipuvad üksteisega sarnanema, kui vahet teeme ainult selle järgi, kus kellegi töö rippus? Oleme siis tõesti leppinud igava vormeliga: igaühele midagi. Kui maal ei arene, siis tuleb küsida, mida selleks on tehtud. On veel küsimus: miks ei tule maalilaid iuure? Kritisereeritud on tulemust põhised aga pole selged. Kunstiinstituut on vaid üks sobiv lahendus — võtta esimesele kursusele rohkem noori. Väljalangevusega tuleb arvestada, õpetajad imetavad ei tee. Ostupoliitika suhtes oli T. Pääsuke sama meelt E. Ootsinguga. Seda, et žüriide, ostukomisjonide ja kunstinõukogude töö on äärmiselt oluline kunsti tuleviku mõttes, rõhutati ka revisjoniaruandes.

Erika Naggi (skulptuuri-sektiioon) ütles, et skulptuur

on heal järjel nii loomepotentsiaalilt kui ka teostusbaasi poolest, ometi tuleb teha kriitilisi ja enesekriitilisi märkusi. Enamik näituseid viiakse varem või hiljem materjali, s. o. pronksi, ainult see materjal hakkab juba muutuma ohtlikult üksluiseks. Aga kiviraidurite leidmine on päris raske, sest praeguse taustamisviisi järgi on neil tulusam rajuda trepiastmeid. Paistab, et välja võib surra dekoratiivne vabaõhukulptuur, seda soodustab sotsiaalse tellimuse vähesus. Viimane aeg oleks käiku lasta välkormide täppisvalu ja põletusahi keraamilise skulptuuri tarvis. Tõsiseid etteheiteid oli ettekandjal instantsidele, kellest sõltub skulptorite töögraafik: konkursitähitajad on lühikesed, veelgi kiirem on teostamisega, alati ei tagata töö lõpuleviimist. Ka R. Kuld märkis, et töökoda on rakendatud ebaühtlase rütmiga. Muret teeb skulptuuride hoidmine ja transport, viimaseks pole eripakendeid. See teeb skulptuuri paigale kunstiiligi, mida külalislaitustele harva kaasa võetakse.

Silvia Raudvee (tarbekunsti-sektiioon) eristas nüüdistarbekunsti kaht peasuunda: askeetlikku-disainerlikku, mis otsib ühisteed arhitektuuriga, ja romantilist, mis on otseselt vastukaaluks eelmisele. Materiaalne baas, tarbekunsti esmatähtis, on aga muutunud aina kehvemaks, kunstnikke on rohkem, häid materjale napimalt. Klaasikojast räägitakse nüüd juba 26 aastat, seni pole optimisimiks alust. Kõneleja arvas, et tarbekunstnikele, keda on Kunstnike Liidu liikmeskonnast kolmandik, tehakse näituseplaanidega ülekohut: Kunstihoones on tarbekunstinäitusi 1/10 koguarvust. Stimuleerivaiks pidas ta žüriivabu näitust. Hea on olnud Tartu muuseumi erialanäituste tava, selliseid võiks olla ka Tallinnas. Väga oluliseks hindas S. Raudvee sihtellimusi, ühiskondlike hoonete kaunis interjör kujundab head maitset enam kui näitus. Paraku on aga dekoratiivteostesse suhtutud mitmel pool ükskõikse, autoritega konsulteerimata on ruumi kujundust muudetud, pannood on valesti valgustatud jne.

Tartu kunstnike tööst rääkis **Endel Taniloo**, kes väitis, et nende väikearvulise osakonna olemasolu nõuab juba ülikoolilinnas mainegi. Edu saamaks pidas ta Kunstnike Maja pidevat näitustetööd ja uute külastajate võitmist. Aastas saadakse nüüd hakka-ma kahe ülevaatenäitusega, personaalesinemi on viie aasta jooksul olnud 26. Paraku rõõmustab rohkem kvantiteet kui kvaliteet. Noored on toonud uudsust ja uljust, kuid professionaalsust tuleb visuaalselt omandada. Ka graafika taastulek on kongressidevahelise aja saavutus. Onnestunud on vabaõhunnäitused. Raske on skulptoreil — Tartus on neid viis, kuid eelmise kongressi otsus teostusbaasi väljaehitamiseks on siiani täitmata. Linna täitevkomitee abi on tarvis nii selleks kui ka kunstisalongi kaimepanekuks.

Jaan Tammsaar, kes kõneles raamatugraafiku te nimel, nentis kurba tõsiasja, et meie raamat on minevanud oma üliüldiselt hea maine. Raamatute tegemine on kollektiivne töö. Seni toetuti vanale polügrafistide kaadri-le ja n.ö. naabrite nõrkusele. Ent naabrid on edasi läinud. Head raamatut ei tee üksnes hea kunstnikutöö ja entusiasmiga. Praegu on raamatugraafik omamoodi segav lüli kirjastuse, trükikoja ja kaubastu ökonoomses masinavargis, kunstnik on huvitatud ilusast, teised odavalt toodetud raamatust. Tähtis on rääkida sellest kõigest nüüd, uue

EESTI NSV KUNSTNIKE

Ainet elavaks mõttevahetuseks jätkus ka vahe-aegadel. Endel Taniloo, Aleksander Peek ja Jaan Vares.

Mait Summatavet, Nikolai Kormašov ja Milvi Alas.

raamatutrukikoja ehitamise eel.

Kirjastuskomitee peaks hea seisma ka selle eest, et hea paber anda jäävväljannetele. Kui kõigile ja kõigeks ei jätku, tuleb oskuslikult jagada. Rohkem ootaksime kvaliteetsemad materjale ja seadmeid — need pole ju kadunud, seda tõestab teiste liiduvabariikide toodang. Vaja oleks kvalifitseeritud kaadrit, kõrgharidusega tüpograafe. Vaja oleks rohkem mõelda ka kunstnike enesetäiendamisele.

Materjalide detitsiit ja kalinemine, mitmesugused ostuskerijad on muutnud keerukaks teatri- ja televisioonikunstnike tööd, väitis viimaste nimel **Liina Pihlak**. Loominguline töö jääb nii tagaplaanile, tulemus ei sõltu võimekusest, vaid võimalustest. Lavastuskulud pole suurendatud, puudus on teostajast ja butaforidest. Vanemad meistrid töötasid kutsumusest, uusi ei kutsu teatrisse väike palk. Ka on kaotatud vastava eriala õpetus Tartu kunstikoolis. Ometi peab töö jätkuma, sest visuaalne külg teatris ja ka televisioonis on väga oluline.

Arhitektide Liidu esimees **Voldemar Herkel** pakkus arhitektide nimel kunstile fooni, raami ja tuge ning tegi ettepaneku läbi kaaluda reaalsed võimalused monumentaal-dekoratiiv-kunsti ja arhitektuuri ühendamiseks, sest kunst on olnud ehituskunsti liitlane läbi aegade. Eelduseks olgu hea arhitektuur, arhitekti ja kunstniku üheaegne ning teineteist arvestav tegutsemine. Saame rääkida ka ühest ideaaljuhusest, nimelt M. Tombergi hiigelsobelaanist TRÜ Teadusraamatukogus — taies oli planeeritud juba kapitaal-ehitus summadesse. Selge on, et parima tulemuse annab sihtellimus — see seab ka looja le kõrgendatud nõuded. Kui kunstil pole algselt planeeritud kohta interjöris, siis on ta nagu tüüpprojekteeriminegi aadressita. Kunsti toomine ühiskondlikesse hoonetesse on vajalik, oskuslik eksponeerimine annab häid tulemusi. Siiani on taunimisväärselt vähe kunsti koolides, lasteaiadades ja haiglates. V. Herkel leidis, et vaja on uut näitusegaleriid — pakutav kaarhall pole lahendus. Olukorra leevendamiseks võiks dominiiklaste kloostrist kujundada loominguliste liitude maja, seal paiknev Kinomehaanika Tehas passiiks kaarhalli paremini kui kunsti.

Kunstnike nimel, kes loovad arhitektuuriga seostuvat kunsti, esines vastse monumentaalkunsti komisjoni esimees **Tõnu Lauk**. Ta väitis, et

monumentaalkunstniku vastutus on suur: sel on olulisem osa keskkonna loomisel, teos valmib kaua, nõuab aega ja raha, on n.ö. alaliselt ekspositsioonis ja peab olema jääva kunstiväärtusega. T. Lauk arvas vajalikuks ka monumentaalkunsti näitused, mille kaudu saaks tutvustada end ja oma töid arhitektidele ning võimalikele tellijatele. Monumentalistide loomingut devalveerivaks nähtuseks tuleb pidada n.ö. monumentaalhallituaat, mida on mõnelegi poole suure raha eest üles seadud. Üsna pikk on ka nende töde nimekirj, mis on rikutud halva hoolduse või omavoliliste ümbertegemiste tõttu. Nimelt sellega haakus ka **Milvi Alase** emotsionaalne sõnavõtt: kui kunstiteostega käitutakse vandalistlikult, siis peab küll kahtlema meie rahva kultuuritaseme tõusust. Ja kas kunstnikud ise ei peaks olema nõudlikumad, jääma kindlaks põhimõttele, et ühtki teost ei pandaks üles lõpetamata ehitises või heakorras-tamata ümbruses. Nii on ristustatud ümbruses väga väikeseks kahanenud Riho Kulla «Energieetika» kunstimõju. Mõeldamatuks pidas kunsti-teadlane muuseumiskulptuuride paigutamist haljasaladele — kas võime loota, et meil on midagi uude kunstigaleriisse viia, kui see ükskord valmib?

Olümpiapurjeregati eel olid töörohked päevad kujundajatel, märkis V. Pormeister.

Tunnustuseks on see, et **Malte Grünbergi** kujundatud lennujaam esitati NSV Liidu riikliku preemia saamiseks. Praegu valmistatakse neljandaks «Ruumi ja vormi» näituseks. Interjööri-steriilsuse etteheite kohta arvas V. Pormeister, et iga kord ruum ei võimalda seda, kui võimalik, siis pole kunsti loobutud. Päris hulgaliselt töötatakse praegu Perekonnabüroo kaunistamisel. Tööstuskunsti muredest rääkis **B. TOMBERG**. Ligi 400 tööstuskunstnikku, kellest vaid tühi osa kuulub Kunstnike Liitu, seob viimasega kaastöökomisjon. Vabariiklik tööstuskunsti nõukogu on töötanud 1966. aastast, kuid toodangu kvaliteet, info, eriala-propagandiga, toodangu kontrolliga jne. on tegelema teised organid ja mitte süsteemipäraselt. Uuel juhatusel oodatakse tööstuskunsti probleemide peavakorrale toomist. Teine mure on tööstuskunsti näidiste säilitamisega seotud. Tarbekunstimuuseumil pole pinda selle jaoks, kõik asutused neid ei säilita. Kunstnike Liit ja Kultuuriministeerium peaksid rakendama ühegi inimese fondide komiteed, kuid seni pole ühtki eriharidusega kunstiteadlast selleks võtta.

Tööstuskunsti probleemidest kõneldes nentis Vabariikliku Tööstuskunsti Nõukogu sekretär **Ingi Vaher**, et kunstniku mõtet kärbivad kõikvõimalikud majanduslikud argumendid, ka kunstinõukogus hinnatakse nende loomingut (kus on enamuses majandusjuhud ja kaubanduse esindajad) tihti majanduslikust aspektist lähtudes. Tööstuskunsti teoreetilised probleemid ühiskondlikus korras ei lahendu, sel alal pole meil aega ei teoreetiku ega kriitikuid.

Kohaliku Tööstuse minister **V. Veskiväli** avaldas soovi, et Kunstnike Liidu rahvakunsti-sektiioon süveneks rahvakunstiga tegelevate ettevõtete probleemidesse ja aitaks siin konkreetsete ettepanekutega.

Noortekunsti puudutati mitmes sõnavõttus, pikemalt peatus sel noortekomisjoni esimees **J. Kangilaski**. Ta märkis ka skeptilist suhtumist noortega tehtavasse töösse — nagu hellitatakse noori liigselt või ei saakski organisatsioonilist suurt midagi järelekasvu heaks teha. Ent ajad on muutunud, murrang asendunud stabilisatsiooniga, kunst on mitmekesisem, konkurents tihedam. Seetõttu on praegu kunsti tulek raskem kui varem ja tõhus töö noortega hädavajalik. Organisatsiooni abi (materiaalne ja moraalne, preemiad, ateljeevõimalus, teoreetilised õppused, läbikäimine vanemate kunstnikega) tuleb kasuks, ent veel olulisem isiksuseks kujunemisel on töö endaga. Tegelikult on meil noorte suhtes olnud rangem kui vennasvabariikides, lattu on hoitud n.ö. keskmisel kõrgusel. Vaid tänava kevadel lasti see madalamale, et saada ülevaadet. On kaks taunitavat äärmust — žürii liigne rangus ja liigne leebus. Kuid kriitika nõudlikkus korigeerib viimast. Nii J. Kangilaski kui ka R. Kuld rõhutasid koostöö vajadust Kunstnike Liidu erialasektiioonidega. Seni on meie noorte kunsti üliüldiselt hinnatud, praegusele Moskvas avatud näitusele võeti vastu kõik meie esitatud tööd. Kuid mõne ala, nimelt kujutatavate kunstnike juurdekasv, teeb muret. Äärmiselt vajalik oleks suurendada maalijate vastuvõttu ERKI-sse, kuid kohustus lõpetajad plaanipäraselt tööle suunata takistab õppeajal loomuliku konkurentsi toimet. Kaaluda võiks pedagoogilise lisaeriala võimalust, mis garanteeriks rakenduse ka neile, kellest ei tööta tulla loov-kunstnikku.

Kunstiteadlaste tööst räägiti kongressil väga palju. Mitmed sõnavõtjad märkisid, et kunstikriitika, täpsemini, iga eriala asjatundlik jälgimine on äärmiselt vajalik. Kunstiteadlasi peaks olema rohkem ostukomisjonides, sest nii tagatakse kunstiajaloo seisukohalt oluliste teoste laekumine muuseumidesse (E. Ootsing), kunstiteadlased on objektiivsemad austustajad žüriides (S. Raudvee). Ent kriitilisest kriitika suhtes ilmnes mitmes sõnavõttus: arvustused hilinevad (V. Vinn), ei retsenseerita ilmunud kunstiraamatuid (A. Luur), vähe kirjutatakse monumentaaltöid, dekoratiivskulptuuri, plakatist, tööstuskunsti jne. **S. Raudvee**

LIIDU XVII KONGRESS

Nora Raba, Kaie Parts ja Dolores Hoffmann.

Villem Raam ja Boriss Bernštein.

Kalju Suure fotod

leidis, et tarbekunstist kirjutajate ring aheneb. Selle ala kriitikut tuleks ette valmistada rohkem, praktikabaas võiks olla ERKI-s. Hoopis vaeslapse osas on ses mõttes tööstuskunstnikud ja disainerid, nentis B. Tomberg. Inge Teder arvas, et meie armastatud *alma mater* ei suuda kõiki praegusi mitmekesiseid vajadusi rahuldada, järsku tuleks uuesti mõelda Kunstiinstituudi osakonna loomisele. TRÜ õppejõud Mart Eller vaidles sellele mõttele argumenteeritult vastu: kunstiteadlasi tuleb ette valmistada mitte üksnes kriitikuks, vaid ka kunsti- ja arhitektuuri ajaloo tarbeks. See aga nõuab ajaloolase koolitust — muidu poleks meil kunstiõpetust ja vanalinna uurijaid. Eelmisel kongressil saavutati kunstiajaloo õpetamise pidevus TRÜ-s. Kõigi erialade spetsialiste ei saa seal muidugi ette valmistada, kuid kõik meie nimekad teadlased ja kriitikud on oma oskused välja arendanud tänu isiklikele huvi- ja tööle. Reaalne võimalus on stažeerimine ja individuaalplaani, noortest spetsialistidest huvitatud asutused peavad ise taotlema. Plaanikomitee kohti ja võimalusi. M. Alas arvas, et TRÜ ja ERKI koostöös saaks mõndagi ära teha: ajalooline ja kunstiajalooline eriharidus esimeses, stažeerimine teises.

Kunstiteadlaste sektsiooni esimehena peatus M. Eller ka jooksval kriitikal. Suurim takistus kõige kajastamiseks on piiratud kirjastusolukord — almanahh hilineb, perioodilised väljaanded ei suuda kõike mahutada. Perioodika peaks olema spetsialiseeritud, «Sirpi ja Vasarasse», meie peamisse avaldajasse, korjub palju materjali.

Kriitikute kaitsele asus Jüri Hain.

Ta soovitas meele pidada: nagu kunst, nii areneb ka kriitika laineriselt. Kunsti tõusu- ja langemise kriitika ühe, stabilisatsioonieaegadei tupevne kriitika kriitika. Kriitikaga tegeletakse meil põhitöö kõrvalt, kriitikutöö on raske, veel vähem on moraalseid stiimuleid. Uus juhatus peaks katsuma midagi ette võtta. Teoreetilise mõtte ahtuses, eriti novatorluse ja traditsiooni käsitlemise unarusse lätmise eest pole õige meie kriitikat süüdistada: nimelt sellele emaleise artiklid avaldas B. Bernštein üldilulises ajakirjas. Ju siis eesti kunstnikud seda ei tunne...

Inge Teder avaldas tänu Tarbekunstimuuseumi eest:

Uute töövormide otsingud jätkuvad, majast peab saama selle eriala uurimise ja propaanda keskus. Paraku pole muuseumil veel fondi- ega garderoobiruumi. Kitsikus valitseb Kadriorus — hoidlad on lubatud viis korda enam täis. Rahvuskunsti tulevikul nimel tuleb murelikult küsida: kuhu koguda? Keerukas

on kunstiõpetuse ostmise, leedustel on selleks eelarvelised, meil ainult omad vahendid. Aga kunstiõpetust on olnud liiga vähe, seetõttu tuleks selle arendamiseks teha koostööd. Kõik, mis on olnud, on olnud. Kõik, mis on olnud, on olnud.

Kunstnike Liidu näituste sektori väikest isikkoosseisu tuleks suurendada, märkis revisjoniettekandes R. Kuld.

Kunstiraamatute kirjastamisest kõneles A. Luur.

Kirjastus on majandusettevõtte, kaubastul on oma nõuded — aga kunst nõuab ilmselt juurdearvamist. Raamatute tiraažid, almanahhi hõre ilmumine sõltub poliitgraafiabasiist ja paberiolemasolust.

Haridusministeeriumi kunstiteadlaste komisjoni esimees T. Lepiksaar tuletas meelde ÜRO hariduskomisjoni otsust — kunstikasvatuse toimuks kogu kooliaja vältel! Kunstnike Liidu liikmeile peaks võitlus selle eest saama südamasjaks. Ettekandja toonitas, et NSV Liidu Haridusministeeriumile tuleks esitada põhjendatud ettepanek kunstiõpetuse juurutamiseks üldhariduskoolis senisest suurema tundide arvuga kogu õppeajal. Eesti NSV Haridusministeeriumil tuleks soodustada fakultatiivtundide laiendamist ja kunstikallakuga keskkoolide loomist kõigis suuremades linnades (seni on neid kolm ja kaks neist on Tallinnas). Teiseks tegi T. Lepiksaar ettepaneku kiirendada Noorte Kunstisõprade Keskmaja rajamist. Koos alalise õpilastööde näitusega oleks see noorukite kunstikasvatuse keskus meie vabariigis Ruume on selleks taotletud 1965. aastast peale.

Mait Summatavet (Kunstiõpetuse juhatuses esimees) valustas Kunstifondi tegevuse olulisemaid tahke Tähtsaim ja raskeim tööloik on olnud tootmisbaaside kompleksne väljaehitamine ja ühiskondlike vajadustega kooskõlla viimine.

Ühiskondlike vajadusi peegeldavad nii lakkamatud tellimused kui ka kunstifondi ettevõtteile kui ka seisa kauba puudumine kunsti müügisalades. Halvavalt mõjus baasi tupevdamisele Kunstifondi kui tellija väljajätmine riiklikest ehitusplaanidest. Ettenähtud kapitalimahutused (4,3 mil.) olid mõeldud Tallinna ja Tartu «Arssi» tootmisbaaside väljaehitamiseks-rekonstrueerimiseks, klaasibaasi ralamiseks ja elamuhoonete ehitamiseks. Kõik, mis Kunstifond aruandeperioodil on suutnud korda saata, on toimunud väljajätmise riiklike plaane, seetõttu palju suuremate lõuningu- tustega, kui tulemusel lubavad arvata. Suurim objekt oli uus tootmishoone kujundustööde ateljee tarvis (2200 m² pinda), mille valmides paranevad vanas majas autoritiraazee loovate kunstnike tööolud ja saab juurutada ka raamatukõitmise eriala. Reaalset vilja on kannnud Hobuse tn. tootmishoone laiendamine. Oma olemasolu on õigustanud Hurda küüni valutsch, kus 450 m² kaarhall pa- rendas monumentaaltööde teos-

tusvõimalusi, teine samasugune läheb varsti käiku. Töötingimuste parandamist ootavad ka kujundajad, nõudis V. PORMEIS-TER. Klaasibaasist rääkides rõhutas M. Summatavet, et suure sammu viiks meid edasi, kui Kunstnike Liidu ja Kunstifondi juhtkond suudaksid Plaanikomitee veenda — selle eriala baas on meil esmane vajadus. Kahjuks pole kõik laabunud ka eri- projekti järgi ehitatud ateljee- korterite ehitamisel — ei Anne- linnas ega ka Lasnamäel, vii- masesse oleme jaganud vaid ne- li korteriteljeed. Võimalusi oleks rohkem ka tüüpmaajades.

Tootmisettevõtte kohta märkis kõneleja: aastane kogutoodang on 6,5 miljonit, tarbekunstika- vandite ja autoritiraazide arv ületas 2000 püri, s. t. süsteem ongi orienteeritud väiketiraazi- dele. Siiski pole tootmise edu- kus veel eesmärk omaette: kun- stifondi ettevõtte spetsiifika ei luba neid suruda tavalise töös- tuse organisatsioonilise struk- tuuri — meie toodangut ei mõeldeta ainult rublaaga. Pers- pektiivid seostame NSV Liidu Kunstifondis väljatöötatud loo- mingulise tootmisloosiga uue põhimäärusega.

Kriitiliseks on muutunud mü- gisalade seisund: Tallinnas on umbes 240 m², Tartus 70 m² müügi- ja näitustekohta. Lähimüük on mit- mekohaline, kuid kaubandus- kultuuri, rääkimata kunsti- propaandast, sellised ruumid ei taga. Kunstinädalate positiiv- seks viljaks võib lugeda töi- asja, et neil päevil avatakse kunstisalong Kohtla-Järvel, re- aliseerimisjärgus on need Viilan- di ja Pärnu, salongi taotleb Narva. Tallinnas avatakse peagi uus salong Pikas tänavas, tule- vane ekspositsioon leiab koha Tartu maanteel.

Edaspidisteks probleemideks jäävad tootmisbaasid nii klaasibaas, Tallinna «Arssi» väl- jaehtamine ja Tartu «Arssi» re- konstrueerimine.

Lõpetuseks nimetas M. Summatavet: «...Kunstnike Liidu ja Kunstifondi vahel on programmeeritud konflikt- situatsioon. Nende vahel sei- sab alaline idee ja realiseerimise vaheline raske märke- ronimise tee...» Ei maksa loota, et tulevikus saavad suhted liidu ja fondi vahel olema ümmargusamad, et neis puuduks pinget. Teisiti pole olnud ka varem. TTR-i taustal oleme anakronistlik nä- hus oma käsitööndusliku pro- fiili tõttu, organisatsioonilise niidistiku kaudu oleme TTR- ga seotud. Oma profiili pea- me aga säilitama, sest iga rahva suur jõud on tema os- kustes — ka käsitööoskustes.

Kulalistest kõneles pikemalt NSVL Kunstnike Liidu juha- tuse esimees V. Gorjainov. Nõukogude paljurahvuselist kunsti seovad ühised prob- leemid, rõhutas ta.

Eesti kunstil on väärikas koht, tunnustatud eesti graafika kõr- val võidab sõpru skulptuur. Au- toriteetusest räägib eesti kun- stnike esinemine Venetsias. Olu- line on ka edaspidi hoida kõr- get ideelist taset, arendada väl- jendusrikkust ja sisukust, esteet- tilist ja kõlbelist jõudu. Sellest sõltub meie kunsti tulevik, täht- sis on iga kunstniku printsi- paalne suhtumine. Võidelda tu- leb salonglikkusega, mis tihti- võtab tänapäevase vormi, välti- da kulunud võtteid, küsitava maitsega arvestamist. Kõneleja

leidis, et eesti noorkunstnike taset kinnitab üleilulise noor- tenäituse žürii hea hinnang.

Tunnustussõnu eesti kun- stile lausus VNFSV Kunstnike Liidu poolt A. Stepanova, tervitajaid oli Lätist, Leedust, Moldaaviast ja Gruusiast. Edu, avaramat elunägemist ja võitlejahoiakut soovis kontradmiral S. Smirnov, jät- kuvat koostööd miilitsa esi- ndaja V. Lents. Seflusrasjooni Hiiumaa EKP Rajoonikomitee sekretär H. Eller tänas kunst- nikke tulusa abi eest, hiidlaste kunstiõpetuse peaks aga omakorda virgutama kunsti- ke merehuvit.

Tallinna Linna RSN Täi- tevkomitee esimees A. Norak leidis,

et harmoonilise linnakeskonna loomine jõudis uude järku 1977. a., mil loodi linnakujundus- grupp. Seal peale lahendatakse kõik probleemid komplekselt, linna kui tervikut silmas pida- des: näitajatsioon, tähtpäeva- kujundus, reklaam, haljasalade korrasdamine, fassaadikujundu- sed. Terviklikku keskonda aitab kujundada ühtne iniošrift, ilu annab linnale dekoratiivskulp- tuur. Skulptuuriprogrammi jär- gi on oma koha leidnud 13 de- koratiivtaist, neid võiks olla veel. Kunstiteostes võiks olla rohkem ka koolides ja tervis- hoiautustes, paraku ei jätku tihti nende omandamiseks raha. A. Norak arvas, et nimelt siin annaks taiste deponerimisega paljugi ära teha, neid ootavad parjad ja haljasalad. Tallinnas laienunud kunstiõpetuse näitavad kultuurilükkooli, rahvaulikooli, A. Laikmaa nim. stuudio, kir- jakunsti- ja muusikakooli. Tal- linna skulptuuriprogramm peaks eeskujuks saama teistelegi lin- nadele, arvas R. Kuld.

Eesti NSV Ministrite Nõu- kogu esimehe asetäitja Ar- nold Green avaldas tunnus- tust meie kunstnikkonnale, kes on näidanud üles erkust ja ajastutunnetust sotsiaalse tellimuse täitmisel. Eeskätt pälvis kiidusõnu skulptuur, mille tulemusi on hinnatud ka riiklike preemiate väärili- seks. Siin ilmneb kujukalt nõuetekohase teostusbaasi ka- sutureg, mis lubab tulevikus- ki oodata lisa saavutatule. Nii on praegu valmimisjärgus Mart Saare monument Tallin- nasse ja Kristjan Jaak Pe- tersoni monument Tartu Toomemäele. Lõpule on vii- dud Maarjamäe memoriaal- kompleksi II kavandamisjärg ja Sinimägede püstitava Suures Isamaasõjas langenu- te memoriaalansambli kavan- damine — nende ehitamise küsimused tulevad meie va- bariigi valitsuses lähemal ajal läbivaatamisele. Sotsiaalse tel- limuse korras on valminud märkimisväärsed teosed ka teistes žanrites, millest kõigist ka kongressil juttu oli.

Kuna aga mitmetes sõna- võttes väljaõeldud mure- mõtted kunsti- ja kitsaskohta- dest puudutasid otseselt ka vabariigi valitsusasutusi, siis pidas kõneleja vajalikuks tuua siin selgitusi ja teha mõningaid konkreetseid ette- panekuid olukorra paranda- miseks

Ta nõustas, et kunsti eksp- neerimise tingimused on väga- ahtad ja seepärast seisab ees tõsine ülesanne leida võimalusi

Eesti NSV Kunstnike Liidu juhatuses pleenum

27. mail toimus Eesti NSV Kunstnike Liidu XVII kong- ressil valitud juhatuses esime- nes pleenum. Arutati organi- satsioonilisi küsimusi. Eesti NSV Kunstnike Liidu juha- tuse esimeheks valiti I. Torn,

Noorte muusikute edu Tšehhoslovakkias

7.—9. maini toimus Tšehhoslo- vakkias Orlice-äärses (sti linnas Jaroslav Kociani nimeline noor- te viiuldajate ja tšellistide kon- kurss. Tallinna Muusikakesk- koolist osalesid võistluses viiul- dajad KATLIN SAAR ja ANDRY RUUDI (õpet. I. Tiivik) ja tšellist LEHO KARIN (õpet. L. Leichter), klaveril saatis MEELI VAIDLA. Viiuldajate esimeses vanusegru- pis (kuni 10-aastased) saavutas

näituste ekspositsioonipinna suurendamiseks. Kunstigalerii ehitamine ei ole ka käesoleval viisaastakul kavas, kuid projek- ti lähteandmed tuleks koostada, et neid võiks arvestada järgmi- se viisaastaku plaanide koosta- misel. Seepärast ei tohi ootama jääda kunstigalerii valmimist, vaid maksimaalselt kasutada olemasolevaid ja otsida uusi võimalusi. Käesoleval aastal peab viidama lõpule Niguliste kiriku restaureerimine, kuhu tuleb ka vana kunsti eksposi- tsioon — see kergendab veidi- kenegi Kadrioru muuseumi olu- korda. 1977. a. võeti vastu otsus Kristjan Raua majamuuseumi loomise kohta Nõmmel, projekt on olemas, aga tööd viibivad. Ka Adamson-Ericu majamuuseu- mi ehitustööd on pikale veni- nud, loodetavasti saab maja sel aastal katuse alla. On räägitud nn. Russowi kvartali kasutusele võtmisest. Selle ühest osast (Adamson-Ericu majast) oli juba juttu, Riiklikule Filharmooniale on üle antud ka Lühikese ja viimane maja, kuhu saavad ruu- mid «Hortus Musicus» ja Filhar- moonia kammerkoor.

Sm. Herkeli ettepanek luua dominiiklaste kloostrist loomingu- liste liitude maja, on igati aksepteeritav (ehkki ei saa asendada kunstigaleriid), see oleks sobivaim paik loomingu- listeks koostööüritusteks. Juba on otsustatud seal Kinomehaanika Tehas välja viia ja kvartal anda kultuuri kasutusse, mis peaks olema reaalne juba järgmisel viisaastakul. Kuid peaks leiduma teisi võimalusi. Miks me ei võiks kasutada kunsti püsinäi- tusteks näiteks vast restaureerit- tud mõisahooned. Samuti oleks vaja järjekindlalt tööd kunsti toomisel uutes valminud hoo- netesse ja koolidesse.

Mis puutub muresse meie kunsti järelekasvu küsimustes, siis on probleem olnud aru- tusele vabariigi valitsuses ja vastuvõtu suurendamises Riik- likus Kunstiinstituudis suhtu- takse poolehoiduga, kuid eelda- des, et üliõpilastele antaks vajalikul määral ettevalmis- tust töös ka pedagoogi- de või restauraatoritena.

Kõneleja pani Kunstnike Liidule südamele tööd noor- soos kunstiaarmastuse ja -huvi äratamisel. Kuigi meil on va- bariigis seitse kunstikooli, 125 kunstiklassi ja arvukalt kunstringe, ei peaks sellega piirduma, otsesed kunstikon- taktid õppiva ja töölisnoor- sooga peaksid olema laiemad ja järjepidevamad. Haridus- ministeerium koos Kunstnike Liiduga peaks kaaluma või- malust süstemaatilise kunsti- õpetuse pikendamise kohta üldharidusliku kooli vanema- tes klassides. Väga oodatud oleks ka õpilastööde galerii avamine, mis nii mõnigi kord on jutuks olnud.

Suur töö on ees maa ela- nikkonna kultuurilisel-kunsti- lisel teenindamisel — oleks vaja jõuda kunstinädalate raames korraldatavatest üri- tustest pidevate kunsti- ja töökontaktideni. Seda suurt kunstiõpetustööd on mõeldamatu teha ainult ühis- kondlikus korras, siin tuleks mõelda koosseisulisele kunsti- õpetusele korraldabüroole ja taotle- da selle loomist.

Lõpuks avaldas kõneleja lootust, et Kultuuriministeer- iumi kujutava kunsti osa- kond jõuaks tellimustega te- gelemise kõrval ka töö sisu- lise juhtimiseni.

juhatuses esimeheks sekretäriks sai H. Valk. Juhatuses sekretä- rideks valiti I. Paul, J. Kangi- laski, U. Orgussaar, M. Sum- matavet, E. Taniloo ja E. Pöld- roos. (ETA)

Muidugi areneb iga liiduvabariigi teater oma rütmis ning konkreetset tõesust ja mõnada ei lange alati ühte. Kuid nõnda nagu vene teater, on ka eesti teater üle elanud perioodi, mil iga hinna eest püüti nn. vana teatri vorme kummutada ja ümber pöörata. Oli aeg, mil ainuüksi sõna «eksperiment» andis noorte lavastajate töödele osa publiku silmis otsemaid olulise hinnangu. Ja nüüd oleme jälle nii kauget, et rahulikumast realismist rohkem rõõmu leiame; käärikas originaalitsemine, eksentrilisus ning pahupidi pööramise pursked on ka meil taandumas. Ilu ja ülevus hakkab järjest saadama paistma lihtsates asjades... Need ja teised Moskva ühe tuntuima, juba aastakümneid avangardse lavastaja A. Efrose mõtted sobivad hästi ka praeguse eesti teatri kohta.

Avaldame lühendatult 26. mail «Literaturnaja Gazetas» ilmunud ANATOLI EFROSE artikli «Ärge tõtake lauda kummuli keerama».

.../ Kord nägin, kuidas astus üles üks suurepärase filmidokumentaali pärast oma filmi läbivaatust. Ta tuli lavale koos noore intervjuuerijaga. Too küsis temalt: kuhu poole areneb dokumentaalfilm? Režissöör ei olnud ilmselt just jutumees, kogeles tükki aega häbelikult ning tammus jalalt jalale. Seejärel küsis pärast pikka vaikust ise: kuhu areneb? Ja veel veidi mõelnud, vastas tahtmatult: kuidas — kuhu areneb? Üks siia, teine sinna. Kõik pahvasid valjult naerma ning plaksutasid talle. Ka mina olin plaksutajate seas.

Piirdume siiski ainult teatriküsimuste ringiga. Palju on muutunud näiteks näitlejate sisemine ja väline pale. Varem käis ringi säherdune kilipsuga Näitlejate Näitleja.

ÄRGE TÕTAKE LAUDA KUMMULI KEERAMA

Kuid Näitlejate Näitlejat kohatame nüüdki, ainult ta on lihtsama koega. Ei tea, kumb hullem on. Üldiselt mulle meeldib, kuidas noored nüüd proovi tulevad. Teksassärk pükste peal, vanad džiiinid ja mugavad ketsid näevad väga kenad välja. Kuid seejuures on vaja veel osata hääldada Tšehhovi õrnu sõnu ning olla Tšehhovi filosoofia kõrgusel. Oleme kasvanud guvernantideta. Oleme oma olemuselt «tänavapoisid». Kuid ka Tšehhov ei olnud aristokraat. Kuidas ta küll õppis olema nii õrn, tagasihoidlik ja ülev?

Kuid hüppame hetkeks näitleja ning lavastaja juurest täiesti hingestamata asjade juurde üle. Näiteks selle juurde, kuidas kujutatakse laual ust — too peab ju täpselt kinni ja lahti käima ning mitte jätma vineeri muljet. Ja kui see üks laual lõpuks ka korralikult kinni läheb, reedab ta paugutamisel kohe oma vineerist päritolu. Ma ei lasku põhjalikult kõigisse neisse probleemidesse, kuna saan neist rääkida artiklis vaid markeerides, kuid asi on selles, et me ei tohi teatris kaotada kultuuri, ei tohi kaotada kunstimaitset; me ei või kaotada ideaalituju. Siht on selles, et peab olema süda ning pürgima ilu poole.

Üks asi on peegeldada elu ilustusteta, nagu ta on. Teine asi — leida sellele ilustamatuks ideaalselt kunstipärane ilu. Mihhail Tšehhov rääkis, et võib mängida labast inimest, kuid ei tohi teda mängida labaselt. See kehtib üldse kogu meie kunstiaja kohta. Ja kujutades ka kõige madalamat elu, ei tohi seda kujutada üksnes madalalt, teisisõnu, ei tohi seda kujutada andetult, rumalalt, eba-professionaalselt, kunstipäratult. Isegi õudust kujutades tuleb püüelda harmoonia poole.

Näiteks viimase veerandaja aastaga on tugevasti muutunud minu suhtumine sõnasse «ilu». Varem see peaaegu ärritas mind. Kui räägiti teatralisest ilust, kerkis mu silme ette midagi «Kolmekordse» odekoloni taolist. Mulle näis, et kare tahumata laudsein on parem igasugusest täismaalitud «horisondist», aga halb, mitte teatralne diktsioon on parem teatralisest deklamatsioonist. Ka nüüd

pole ma deklamatsiooni poolt. Ja ka mitte maalitud «horisondi» poolt, mis kujutab ka sesalu või kuud. Kuid ma pole enam veendunud, et ilu on ainult tahumata lauas, kuna see tahumatus oleks meile nagu verre läinud. See on meid ramedaks, vulgaarseks teinud. Omal ajal vajalik «anti-ilu» loosung viib meid nüüd mõnikord tavalise hoolimatuse või sisemise peenuse puudumiseni, ilma milleta kunstnik elada ei saa. Kui «Kajaka» neljandas vaatuses Niina Zaretsnaja ütleb, et varem olid tema ja Treplevi tunded kui õrnad lilled, pole see sugugi labane. Kuid meie, võideldes valskuse ja valega, oleme mõnikord jalge alla tallanud ka need õrnad lilled.

Noored inimesed astuvad kunsti uute ideedega. Kuid mõnikord on see vaid loba, sest tegelikult tuleb välja, et nad oskavad üht-teist vaid jämedalt kokku klopsida. Nende uued mõtted osutuvad banaalseteks. Mispärast on viimasel ajal endale tähelepanu tõmmanud lavastaja Anatoli Vassiljev? Seepärast, et ta käsi (kui nii võib öelda) kuuletub südamele. Aga kui süda midagi head ütleb ning käsi ei oska seda järgida, siis pole see inimene ei meister ega üldse kunstnik. Head ideed ilmestuvad ainult töös.

Tuleb õppida hästi ning ilusti töötama. Inetult tehtud tool, mis kellegi poolt isegi hästi on mõeldud, ei maksa midagi. Kuid võtke tavaline vana viini tool. Proovige vana kuhu järgi see tänapäeval uuesti valmis teha! Ja kui te ta hästi valmis teete (aga

see on väga raske), siis vaatamata sellele, et ta on vana viini tool, näeb ta välja väga kena ja kaasaegne.

Aga kuidas jääb seejuures uute ideedega? Kas nad on vajalikud? Või piisab üksnes väga hästi töötamisest? Kuid esiteks, hästi töötamine on vist samuti küllalt uus idee.

Teiseks, mis on lõppude lõpuks uus idee? Võib keerata laual jalad taeva poole ning üritada niiviisi selle laua taga lõunatada, ja kõik hakkavad kohe kisama: see on uus idee! Kuid alati pole asi sugugi selles. Kujutlege, et teie ümber on erineva kuhu ning töötusega imepärased laud, üks parem kui teine. See võib nii ära tüüdata, et tekib tahtmine võtta ja laud kummuli keerata, jalad ülespidi. See on muidugi kergem, kui hoolle ja armastusega ise üks ainulaadne tool valmis teha!

Uued ideed vajavad sageli kõige hoolikamat ja peenemat töötlust ning täpsustamist. Veel on vaja teistel osata neid märgata. Kuid selle pilk, kes silmab, on nüüd tihti pinnapealne. Nii palju on teavet, mida vaadatakse vaid vilksamisi ning sageli ei märgatagi midagi. Teabe suur hulk justkui teritab meie tähelepanu, emotsionaalselt taju. Hakkame rohkem peaga töötama. Rehkendame, rehkdame, ja tundeid enam pole. Kuulen vahepeal mõnd ühe või teise etenduse vastukaja, kus maad võtavad säärased sõnad nagu «sinusoid» või veel mõned sellelaalsed. Inimene vaatab kunstiteost ning rehkendab midagi, mõtleb juurde. Aga kunst on üldiselt

Noorsootetri lavastuse «Optimistlik tragöödia» kohta on seni ilmunud kaks arvustust: J. Alliku «Ajaloole tänapäevast» («Tee Kommunismile», 13. märts 1982) ja J. Aleksejeva «Armastus on vihkamisest tugevam» («Noorte Hääle», 16. mai 1982). Mõlemas hinnatakse selle revolutsiooniklassika teose lavastust kui uutset lahendust, kui silmapaistvat võitu ja «suurt sammu edasi teatri ja tema peanäitejuhi loometöös».

Kuid kas see ikka nii on? Neis seostes tekkiski mõtteid ja probleeme. Niisiis, audiatu et altera pars.

Vaatame kõigepealt, kuidas eelnimetatud autorid oma hinnanguid põhjendavad.

J. Allik kirjutab: «K. Komissarovi lavastajatele enduse põhimõtteline ja hinnatav uudsus võrreldes näidendi seinte käsitletusega tundubki olevat selles, et Komissarovi näol ei vastandu anarhistidele mitte niivõrd bolševistlik tõde, ideekindlus ja partei organisatsiooniline jõud, kui võrd kommunistlike ideede õilsus, humaansus ja üldinimlikkus. Arvan, et just need seigid on tänapäevases ideoloogilises esmatähtsuse ja nii elab lavastuses selge nüüdisaegne mõte.» (Minu sõrendus. K. U.) Kui tegu oleks üksnes kiirustamisest või pealiskaudsest redigeerimisest tulenenud ebaõnnestunud sõnastamisega, poleks olnud mõtet seda kohta tsiteerida. Kuid tegemist on ilmselt kontseptsiooniga, hoiakuga, mida nähakse lavastuses ja fikseeritakse kui saavutust: bolševistlikust tõest, ideekindlusest ja partei organisatsioonilisest jõust peetakse tähtsamaks märksa abstraktsemaid — kommunistlike ideede õilsust, humaansust ja üldinimlikkust. Neid nähakse näiteks selles, kui kauniks on režissöör kujundanud Komissari lavale tuleku ja sealt lahkumise ning Komissari ja Aleksei pika armastustseeni, mis peab rõhutama Komissari kuhu üldistatud tõlgendust, nähakse «õilsuse, aususe ja hingeputuse hukkamist (ja võidulääsu) verises, kättemaksuhimulises ja inimsust unustavas klassisõjas».

Stseen «Optimistliku tragöödia» lavastusest. GUNNAR VAIDLA foto

ADAPTEERITUD KLASSIKA

J. Aleksejeva peab «Optimistliku tragöödia» lavastuse väärtuseks seda, et siin «näidend omandab inimlikud dimensioonid, muutub sõna otsest mõttes humanistlikuks». Ja edasi: «Režissöör peab oluliseks vastandada julmusele ja hääbuvale igavesed ja universaalsed väärtused. Üks selliseid väärtusi on armastus».

Tuleb välja, et eelnenud lavastajad — ei A. Tairov, ei G. Tovstogov, ei I. Tamur ega keegi teine — ei ole näinud selle teose «inimlike dimensioone» ja «humanistlikust», need näidendi väärtused avastas ja tõi välja alles K. Komissarov. Ja selleks väärtuseks on armastus.

Ent kas sellises määratluses ei avaldu avara, kuid samas ka konkreetse sotsiaalse idee, revolutsiooniidee taandamine sootuks kitsamale pinnale või, vastupidi, «üldendamise» abstraktse humanismi tasemele? Konstantin Simonov on kirjutanud V. Višnevski «Valitud teoste» eessõnas (Moskva,

1966), et ««Optimistlikus tragöödias» näitas Višnevski suure armastuse jõu ja sugestiivsusega partei mõjuvõimast osa võitluses rahva vabaduse eest».

Ent võib-olla kujunes armastus kõnealuses lavastuses tõepoolest inimese üldenda vaks ja puhastavaks jõuks, mis aitas Komissari võitu saada anarhistide ja ka ühte liita anarhistide poolt lõhestatud polk, aidata kaasa esimese järgu madrase Aleksei, komandöri Beringi, madrase Vainoneni jt. ideelisele ja eetilisele karastumisele, nende kindlale ja teadlikule asumisele revolutsioonijõudude poolele?

Armastuse teema ulatuslikumaks käsitlemiseks võttis lavastaja abiks näidendi esimese variandi, sest kirjaniku elu ajal ilmunud viimane variant teda ilmselt ei rahuldanud. Selles pöördumises ei ole iseenesest midagi taunitavat. Stseene mitmesugustest variantidest on kasutatud ka mitmetes teistes selle teose lavastustes. Kriteerium saab

siin olla ainult üks: õigustatud on need otsingud, mis aitavad sügavamalt, veenvamalt ja tänapäevasemalt esile tuua teose ideelis-kunstilist sisu.

Ent siin tekivadki küsitavused.

Näidendi esimese variandi alguses on stseen, kus lava tagant kostavad rivikäsklused. Rõugearmiline madrus selectable teisele madrusele, Vainoneni: «Ära tee väljagi... Aleksei tõi laevale ühe naise, võttis ta paljaks ja öiendab temaga. Alekseile meeldib alasti naistele rividriili teha...»

Selle dialoogilõigu jättis autor järgmistest variantidest välja, mitte ainult kui iseenesest võika ja sadistliku, vaid ilmselt põhjusel, et sellega antakse juba näidendi algul Alekseile säärane must iseloomustus, mida edaspidises tegevuses on võimatu puhtaks pesta.

Noorsootetri lavastuses pole võetud mitte ainult too kunagi välja jäetud tekstilõik, vaid tehtud see ka visuaalseks, lavalt nähtavaks. Näidendi esimesest variandist, nagu juba eespool nimetatud, on pärit ka Komissari ja Aleksei armastustseen enne Komissari hukkamist. Teater ei piirdu selle stseeni üsnagi üksikasjaliselt kujutamise, vaid võimendab seda veel omalaadse, ühinemist sümboliseeriva värvusmuusika projitseerimisega. Äratav hämmeldust nende stseenide kõrvutamise ja tõlgendamise J. Aleksejeva arvustuses: «... samal ajal Aleksei selles näidendis ei muutunud, ta on terviklik natura, ... ta on algusest peale laetud tundejõuga ja hingeliselt puhas. Seepärast haakuvad näidendis kaks stseeni nii väga stiililt ja mõttelt: üks alguses, mil Aleksei teeb rividriili alasti naisele ja teine lõpus — Aleksei ja Komissari armastustseen.» (!) J. Aleksejeva järgi tuleb välja, et mitte Komissari pole see, kelle mõjul saab uljaspäisest anarhistist Alekseist veendunud revolutsioonivõitleja, vaid hoopis «Alekseil õnnestub tema naiselikkus äratada, vända teda selles, et armastus on vih-

kamisest tugevam». Niiviisi pakutakse rõhkude ümberasetamine ja teose olulise teema nuristamine välja kui väärtuslik loominguline leid. Dramaturgiliselt tugevamat finaali pakub ka V. Višnevski teose viimane variant võrreldes praegu valitud variandiga. Naturalistlike mängulisi üksikasju on lavastaja juurde mõelnud ka anarhistlike madruste poolt Komissari vägistamise katsele näidendi algul, mis annab sellele karmile ja dramaatilisele pingelisele stseeni (nagu see on näidendi lõppvariantis) kõnealusel lavastuses nilbe kõrvalmaigu.

Kunstilise mõõduvõtte vajakajäämisest kõneleb ka ülemäärane kõmmutamine: vägistamisstseenis tulistab Komissari veel takkajärele paaründaja surnukehasse 3—4 lasku. Teise vaatu se lahingustseenis ületavad paadude detšibellid tunduvalt normaalse kuulamisläve.

Põhiteema avamisele ei aita kaasa asjaolu, et on tunduvalt kärbitud või pisendatud stseen, kus autor on näidanud Komissari tegevust polgu juhijana, targa ja sihikindla kasvatajana, tema tegevust lahingu ettevalmistamisel. Nii tõusebki peamiseks armastusteema ning seejuures kohati üsnagi kitsalt füsioloogilisel ning naturalistlikul kujul.

M. Metsuri Komissari on sümpaatselt naiselik, kohati ka kindlakäeline tegutseja, nagu siis, kui ta lööb tagasi loomasunud madruste kallalekipumise või kui ta viib läbi ülimalt ohtliku Pealiku likvideerimise stseeni. Ent tervikuna ei tõuse ta siiski Višnevski näidendis antud tugeva isiksuse ja parteilise juhi tasemele. Tema ja Aleksei (G. Kangur) vahekorrald mõneti lihtsustatud lahendamise tõttu piseneb lavastuses Višnevski näidendis antud oluline teema Komissari mõjust Aleksei kasvatusel ja ideelisel karastamisel, tema kaasatõmbamisel veendunud revolutsioonivõitlejate teele. Kuigi Aleksei osa on noorele näitlejale tavaliselt saavutuseks, on tema Alekseis siiski rohkem välist ärplejat, bravuuritajat possoori kui loomult mässumeelselt, ohjeldamatult natuuriga hingevalulist töötsijat. T. Kargu loodud

mõeldud vahetuks südamega vastuvõtuks. Võib-olla ta seepärast ongi vajalik, et peab inimeses toetama normaalset südamlikkust. Suured teadmised ning kõrge kultuur ei lasse minu meelest kunagi südamele närbuda.

Ja teatrikunst, ükskõik kui tõsine ta on, ei tohiks minetada lapsemeelsust. Ning vaates sellele kunstile ei tohiks samuti puududa lapsemeel. Paljud meist, saavutanud meisterlikkuse, kaotavad vajaliku vaimse ja füüsilise liikuvuse, imelise vahendituse. Mulle näib, et isegi tragöödiast peab inimene olema kerge ja õhuline. Selles kogu kunstitükk ongi.

Selliste lihtsate mõteteni jõuad alles aastatega. Enne tuleb palju-palju teha, et kogeda kõige lihtsamad asju. Tšehhovi näidendid kätkevad juhmimat sisu. Kuid nad on helged ja õhulised. Shakespear pole mitte ainult metsik, vaid ka õrn. Kui palju on ta monoloogides poeetilisi detaile! Kui palju peentooni!

Kui mõelda tulevikule, siis missugusest kunstist peaks unistama? Loomulikult eelkõige tööparasest. Tööparasest kuni suurima teravuseni. Kuid, nagu ma juba ütlesin, peab ka õudus kunstis olema kaunitult väljendatud. Tundugu see pealegi naljaka ning viltuse sõnastusena, ent kui jutt on tragöödiast, olen kunstis kauni õuduse poolt. Ja veel peab kunst tingimata jääma lapselikuks. Mitte ses mõttes, et kõik on seal tehtud oskamatult, vaid selles, et kunst on mäng. Fedja

Protassov kõneles Tolstoi «Elavas laibas», et ta on lakanud Liisat armastamast, kuna nende elus ei olnud mängu. Samamoodi võib lakanud armastamast ka teatrit, kus vaatamata kõige sügavemale psühholoogilisusele pole mängu. Ei etenduses ega näitlejate ja vaatajate vahel. See peaks olema mingi eriline nooruslik ühendus.

Ja et kunst kogu aeg täieneks uute kunstideedega. Kuid see ei tähenda tingimata kummuli keeratud lauda. Kui läheb üksnes niimoodi, siis me kaotame võime normaalseis asjus näha uut. Nüüd on moes kirjutada nüüdisaegsest teatrist: kriis, kriis, kriis. Kriitikud justkui rõõmustaksid, et saavad seda korrata. Lõpuks on tulnud võimalus teoretiseerida. Tihti need paanilised teooriad ajavad ainult pea segi. Kas poleks tulevikust mõeldes parem püüda ilusti ning hoolikalt töötada?

Räägitakse, et üks vool kaob, teine tuleb asemele. Tõeline kunstnik ei peaks selle üle muret tundma. Muidugi, ta peab kogu elu tormilema ja pulbitsema, kuid mitte selle nimel, et tormata mingi uue voolu sabas, aga ka mitte tormlemise enese nimel, vaid ilu ning harmoonia nimel, mille poole kõik lõppude lõpuks püüdlevad. Harmoonia ei ole rahu. Harmoonia, see on ülim rahutus, mis on täiuslikult väljendatud.

Tõlkinud KALLE KOLL

madrus Vainonen jääb mõnetise kohtluse ja naiivse sentimentaalsuse tõttu rohkem väliselt huvitavaks ega aita kuigi oluliselt kaasa ka Kommisari kuju ega teose põhi-teema sügavamale avamisele.

Višnevski andis olulise tähtsuse jutustajatele, kes pidid olema tema arvates «Meie südame-tunnistus, meie mälu, meie teadvus, meie süda». Jutustajate-meremeeste pöördumises publiku poole on mõtlikku kommenteerimist ja kirglikku üleskutset, on tegevusele rõhkude asetamist ja vahepeal toimunu fikseerimist. Ent neis on ka rõhutatud pa-teetikat, mida on raske tänapäevasele kõlama panna. Võimalik, et siin oleks aidanud mõõdukas kärpimine, kuid lavastaja läks teist teed — ta jättis jutustajad lihtsalt välja ja asendas need omapoolsete kommentaaridega ja luuletuste lugemisega. Rahulikult ja asjalikult selgitab ta, olles lavalise tegevuse mõneks hetkeks seisanud, kes oli Gumiljov, kes Kropotkin, kes Ahmatova, kes Vladimir Lenin, kes Larissa Reisner jne. Nii mõnigi vaataja saab siit värsket ja huvipakkuvat teavet, kuid niisuguste teadmiskildude jagamist ei saa siiski pidada kunsti ülesandeks, selleks oleks võinud edukalt kasutada ka näiteks kavalehte, nagu seda on kasutatud R. Blumi anarhismi käsitleva artikli avaldamiseks. Probleemaatiline on etenduse sissejuhatus Aleksandr Bloki luuletuse «Sküüdid» lugemine, milles ülistatakse revolutsiooni stiilist purustavat jõudu, vastandatakse Ida Läänele. Pealegi ei jõua sellest küllaltki keeruka struk-

tuuriga luuletusest paratamatult suur osa vaatajateni-kuulajateni, see nõuab aeglast, süvenevat lugemist.

Kõige eeltoodu põhjal võib teha järelduse, et «Optimistlik tragöödia» on Noorsooteatris lavastatud üsnagi ühekülgsest ja vaesestalt, omamoodi adapteeritud kujul. Ent seejuures ei saa eitada, et siin on ka mitmeid suhtelisi õnnestumisi, mis eeskätt käib anarhistide leeri esindajate kohta. Nii Pealiku (E. Kraam) kui ka Kähiseja (R. Allabert) kujudes oli teravat karaktersust ja aimatavat keerukat tagamaad. Lakooniliselt ja täpselt on antud leitnant Bering kui endine aadlik ja mitme põlvkonna mereväeohvitseride järeltulija (E. Spriit). Tõepärane põline meremees oli I. Tammuri Pootsman, keda lähendab Komandörile kohusetruudus teenistuses, ausameelsus ja korrektsus. Küllalt leidlik on lavastuse kujundus (Jaak Vaus).

Kuigi «Optimistliku tragöödia» lavastuse kohta võib esitada rohkesti pretensioone, poleks õige ka eitada seda küllaltki mahukat tööd, mida teater on teinud sellele teosele oma lahenduse otsimisel. Kui see töö tähistab niisuguse etapi algust, mis on seotud teatri sihikindlana huvi tundmisega suure dramaturgia, niisuguste väärtuste vastu nagu need olid selle teatri mängukavas Voldemar Panso aegadel, siis annab nõudliku draamateose lavastamine, ehki puudustega, kasulikku kogemusi uuteks tõsisemateks loominguks ettevõtmisteks tulevikus.

KALJU UIBO

Cannes'i 35. filmifestival

Tänavu said Cannes'is 35. rahvusvahelisel filmifestivalil peaauhinna, «Kuldse palmioksa», Ameerika Tšiili-aineline film «Kadunud» (režissöör Costa-Gavras) ja Türgi režissööri Yilmaz Güney «Tee».

Zürri eipreemia anti vendade Paolo ja Vittorio Taviani lin-nateosele «San Lorenzo öö». Juubelipreemia pälvis Michelangelo Antonioni oma filmi «Ühe naise identifikatsioon» eest.

Sündmused, mille korraldus põhineb entusiasmil, on enamasti elusad sündmused. Kirglik fotograaf ja kogenud filmimees Peeter Tooming viis 14.–16. mail Tallinnas Eesti Kiholiidu egiidi all läbi uude ürituse — fotofilmide seminari (ei teata, et midagi analoogilist oleks varem Nõukogude Liidus tehtud). Kuivõrd mitte ainult korraldaja ise, vaid ka kutsutud — fotograafid, operaatorid, režissöörid ning teoreetikud Riist, Vilniusest, Harkovist, Leningradist, Moskvast ja Tallinnast — olid oma ala entusiastid või koguni fanaatikud, märgistas kõigi kolme päeva ettevõtmisi osalejate tõeline elav huvi asja vastu. Seminari avauituseks kujunes näituse «10 aastat tornifotot» avamine. Kiek in de Kõk fotonäituste tornina oli külalistele avastuseks. Nimekate fotomeeste näitusele keldrisaalis sekundeeris noorte fotograafide tööde väljapanek torni ülakorrusel. Keldrisaali romantilises atmosfääris demonstreeris harkovlane Boriss Mihhailov muusika saatel intrigeerivat slaidiprogrammi (omapärane nägemine ja värvitunnetus pluss kombineeritud võtete leidlikkus saavutasid siin üllatusefekti vist fotograafia vanade huntidegi jaoks). Kahel järgmisel päeval vaadati peamiselt fotofilme (fotodel põhinevaid filme või filme fotograafiast). «Tallinn-filmis» on fotofilme aastate jooksul tehtud päris mitmeid, sealjuures tugevate režissööride poolt (Puks, Tambek, Tooming), mistõttu võib rääkida juba teatavatest traditsioonidestki. Oma programmi (siin olid filmid «Hetked», «Fotomondo», «Tallinna mosaiik» jt.) ei tulnud meil häbeneda. Huvipakkuvat oli ka külalistefilmiprogrammides: Riia studio film Gunärs Bindest (rež. H. Frank), Leedu film fotograaf Sutkusest (rež. Imbrasas), «Tsentrautšfilmist» bio-graafilise fotofilm Jack Londonist (kasutatud oli ka Jack Londoni enda fotosid) jm. Infoprogrammis olid Agnes Varda fotofilm «Tere, Kuuba!», prantslaste lavastatud fotonovell «Stardirada» ning Antonioni «Blow-Up» (filmid pärinesid «Gosfilmotondist»).

Seminarist osavõtjaid Tallinna Kinomaja ees: Peeter Tooming, Herz Frank (Riia), Liina Kirt, Boriss Mihhailov ja Marina Gorelik (Harkov), Peteris Korsaks ja Gunärs Binde (Riia).

ANNE-MALLE HALLIKU foto

FOTOFILMIDEST —

TÄIEL

HÄÄLEL

Seminari päevakavasse kuulusid külastäik Raemuuseumi, kus olid eksponeeritud vanad fotoaparaadid, ning Linnamuuseumi, kus ekspositsiooniga tutvumise järel kuulati ettekandeid. Kuivõrd Eestis puudub fotomuuseum, tegeleb fotode kollektioneerimine ning fotoajalooa meil eeskätt Linnamuuseum: seda suurelt osalt entusiasmist ning heast tahtest. Linnamuuseumi sellealast tööd kõneles muuseumi töötaja M. Parmas. Nõukogude Liidu seni ainus fotomuuseum asub Leedu NSV-s Šiauliais. Sealne muuseumi direktor rääkis muuseumi rajamisest ja tööst. Huvi äratas läti fotoajaloolase P. Korsaksi ettekanne maailma väikseima fotoaparaadi «Minox» loomisest: aparaadi konstrueeris 1930. aastal läti leidur Walter Capp (idee pärines Tallinnast: fotograaf

Nieleritilt), seda tootis Riia VEF veel ka esimesel nõukogude aastal. Sojaajal «Minox» tootmine katkes, 1948. aastast tehakse seda minifotoaparaati SFV-s.

Seminari viimasel päeval, 16. mail toimus Kinomajas filmiprogrammide arutelu (läbi oli vaadatud 19 fotofilmi pluss infoprogramm). Oli vaidlusi, vastakaid arvamusi, üllatavaid seisukohti: fotofilmide probleemid on teoreetiliselt läbi arutamata ning mõtestamata.

Esilekerkinud probleem: kas on mõtet püüda operaatorivõtetega fotot filmis elustada — teha panorama fotol, taotleda liikumisesarnast efekti jne. — kas poleks õigem sel juhul juba hoopis filmida (P. Tooming); fotot filmis õigustab ainult tema kasutamise organika, esmaoluline on saavutada foto ja filmi orgaaniline, mitte mehaaniline ühendus (H. Frank); fotofilm kui improvisatsioonialdis žanr sündis protestina dokumentaalfilmi ratsionaalsuse vastu (G. Binde); kontraseisukoht viimasele: just fotofilmi struktuur tuleb ratsionaalselt ette kavandada, dokumentaalfilmis on mõeldav improvisatsioon (P. Tooming); tänapäeval avaldab filmikeel mõju fotole (B. Mihhailov); mitte ainult filmile, vaid ka fotole on omane selline dimensioon nagu aeg: foto on kinni püüdnud ühe mürdosa sekundist (A. Iho); tihti fotograaf subjektiiviseerib oma objekti, deformeerib seda niivõrd, et rikub sellega asjade dialektika: asi lakkab olemast tema ise; fotograaf peab säilitama eseme identisuse (H. Frank); vastuseisukoht: fotograaf kui dokumentalist peab seda tegema, fotograafil kui kunstnikul on vabad käed (G. Binde, B. Mihhailov); fotofilmi režissöör peab andma fotole mingi uue väärtuse, peab sellele fotole üle kandma oma tunded (G. Binde, H. Frank).

Polemiseeriti teistegi probleemide üle. Mitmed sõnavõtjad arvasid, et seminar tõestas: foto võimalused filmis pole veel ammendatud, uusi foto kasutamise teid filmikunstis tuleb otsida. Seminar ärgitas vaatama asju mitmeti uuest aspektist.

MARIS BALBAT

Stseen lavakunstikateedri X lennu diplomilavastusest «Jumalata noorus».

G. VAIDLA foto

Tänavune lavakunstikateedri kümnes lend on väga viljakas: nende esitus on publik näinud viit erinevat lavalist seadet. K. Orro juhendamisel «Näitlejatunni» raames sündinud «Jumalata noorus» pole kunstiliselt nii särav kui teised, ent oma tõsiduselt ei jää neile alla.

Ödön von Horváthi samanimelisel raamatul on tegelikult raske instseneerida: dialooge ning otsest tegevust pole seal palju. Kategelase Öpetaja pikkadest mõtisklustest lavale ülekandunud staatilisus on seade nõrgim kül. Sulev Teppart saab selles osas küll päris hästi hakkama: ausa, nõrga, aga aususes ometi tugeva üksiku haritlase kõlbeli-

KALADE AJASTU?

JAH JA EI

sed katsumused puudutavad loomulikult iga mõtleva inimese südant. Kuid Horváthi raamatu pool võlu seisneb just kolmekümnendate aastate antihumaanse ühiskonna kirjeldustes, ruuporite, hirmu ja piiratud atmosfääris, mis praegu paraku vaid repliiki-

dena lavale jõuab. Muidugi, pilt koolisüsteemi mandumise ja lugu ühest küünilisest tapujuhtumist on ka praegusel kujul mõjuv. Ja üldised probleemid, fašism, demagogia, sundsurved, jms., on ju aktuaalsed nüüdselgi ajal. Pealegi haakub «Jumalata nooruse» aine «Armsa õpetaja» ning «Meie elulugudega». Ja sisuliselt on meeldiv, et tunded siin ära inimeste loodud «kalade külla ajastu», ent lõpus võid uskuma jääda ka reaalse vastutustundele tuginevat ausust. Et üldises tumeuses võib inimene ka üleneda. Säärane veendumus on eriti hinnaline.

PAUL PII

Filharmonia täissaal, publiku ovatsioon, mitmeid kordi tagasiõudud interpret — selline oli Ivari Ilja kontserdi väline pilt.

I. Ilja mängu iseloomustab sügav hingestatus, nii harv ja hinnatud omadus. Sellise andelaadiga kunstnikel on päris loomulikud aeg-ajalt esinevad tõusud ja mõonad Nad ei ole alati ühtlased, stabiilsed interpretid. Mõnikord asendub neil ülim hingestatus liigse vabadusega, teistel aga pöörduv see kõrge standard kõige harilikumasse stampi. Ühe ja sama teose korduvad ettekan- ded I. Ilja esituses kõlavad alati värskest.

Interpreeti võiks oma hingelaadilt pidada romantikuks, tema mängus on enam lüürikat ja unistustele anduvat kui monumentaalset, jõulist või bravuurset.

Ohtu kavas olid Beethoveni Sonaat nr. 30 op. 109, E-duur, Prokofjevi Sonaat nr. 4 op. 29, c-moll, Chopini Fantaasia op. 49, f-moll ja Skrjabini 6 viimast etüüdi (7—12) op-st 8.

Teades pianisti hingelähedust Chopini muusikaga, tahaks sellest alustada. Fantaasia f-moll annab Ilja imetlusväärselt edasi nii Chopini meelost kui ka lõpmatut harmooniaküllust, selle funktsionaalsust, alati originaalse, omapärase ja kordumatu muusikalise materjali elavat liikumist. Tema dünaamika on nõrke, mitmekesine oma tunde- avaras diapsoonis, varjundirikas — just sobiv Chopini ettekaneks. Rütmi, mis on samaaegselt nii range kui ka vaba, otsivad väljapääsu ühelt poolt faustilik rangust eirav mõttehüüatus: «Peatu, hetk, oled kordumatu!», teiselt poolt järjepidev, lainetaoline helide voolamine ajas.

Kuid professionaalse muusikuna esitab ta suurepärase süvenemisevõime ja hea stiilitundega ka Beethoveni, Prokofjevi, Skrjabini jt. heliloojate teoseid.

Erilist tähelepanu väärivad Skrjabini stiilinovaatorlikud etüüdid op. 8. Selle helikeel valmistab harilikult väheste kogemustega pianistile ebamugavusi. Tema klaverimuusika heaks ettekaneks on vajalikud teatud kindlad, skrjabinlikud mängutehnilised vilumused. Iljal need on. Ta tunnetab väga peenelt ja täpselt Skrjabini muusikat. Kuid ka see näib olevat seaduspärane — oli ju varajane Skrjabin väga lähedane Chopinile.

Beethoveni Sonaat nr. 30 on üks helilooja poolt enimhin-

natud saavutusi tema kõige salajasemate püüdluste teel. Seda sonaati nimetas H. Neuhäus üheks impressionismi teerajajaks Ilja esitas teose väga terviklikult, murtes selle omamoodi sonaat-poemiks, kus oli selgelt tajutav temaatilise arengu printsiip.

Prokofjevi imepärane Sonaat oli mängitud vaimustusega (eriti finaali, mis tuli kordamisele), sügava arusaamise ja kaasaalamisega.

Lisapaladest kuulsime peale teistkordselt esitatud Prokofjevi Sonaadi finaali Chopini Poloneesi op. 44, fis-moll ja etüüdi nr. 1 op. 10.

Niisiis publikurohke Filharmonia kontserdisaal, vaimustatud kuulajate ovatsioon sooviga veel ja veel kord esinejat kuulata ei kujunenud üksnes väliseks pildiks andeka ja huvitava pianisti kontserdist.

EDUARD FREIDIN

Meie noorema generatsiooni pianistide selle hooaja sooloõhtud «Estonia» kontserdisaalis on enamasti kõik sattunud kevadele. Esinenud on Lauri Väinmaa, Ivari Ilja, Kalle Randalu, Rein Rannap, Madis Kolk. Missugust vastukaja äratas neist kahe viimase esinemine, näitavad vahetult pärast kontserte kogutud muljed.

REIN RANNAPI klaveriõhtu toimus 15. mail, afišil Debussy, Beethoven, Schubert ja sooloimprovisatsioonid.

HELJU TAUK:

Afiš siiski päris hästi ei informeerinud, mis nimelt kontserdil toimub. Soolo oli ju terve õhtu ja improvisatsioon algas Debussyga.

Kontsert oli oma lahendusest eriline. Rannap kohtleb muusikateost nagu lavastaja tükki. Valib ju lavastaja, mida vajab, teeb materjalis kupüüre, tõstab ümber. Kui palju tal seda võimalik teha on, selle üle on vaieldud ja üsna teravalt. Rannap oma kontserdil andis muusikateostele dietiitu erinevat lahendust. Kahju, et kõik ettevalmistatu pa-

raku publikuni ei jõudnud. Lisaks kavalehele, mille ta oli paigutanud fuajeesse, aliti Debussy prelüüdidest kenade kujunditena välja lõiganud motiivid, mida ta kasutas oma esimeses pakutavas improvisatsioonis, ja need kleepinud fuajee seintele, suurele peegile, isegi lakke, lootuses, et seda pannakse tähele ja saadakse tema mõttest aru. Nii palju kui kuulda, jäid nad tähele panemata ja noodinäited olid ka üsna väikesed.

Esimene improvisatsioon Debussyle oli minu meelest kõige huvitavam ja uudsem. Muidugi, tekib küsimus, kas selline materjali ümberreastamine ja uue dramaturgiaga ühtseks vormimine jõuab muusikaliselt vähem kogenud kuulajani. Selleks et näha, kuidas eri prelüüdid motiivid seostuvad ja mis ülesande neile Rannap annab, peab olema lausa muusikamees või suure praktikaga kuulaja. Mõte, kuidas materjali kohelda, on huvitanud mind pikemat aega, eriti pärast Gustav Suitsu luuleõhtut Kirjanike Majas ja Jaan Toominga «Põrgupõhja uut Vanapaganat» Tartus. Väga põnev oli sellesarnast interpreteerimist kohata nüüd kontserdil, seda enam, et Rannap on praegu ainus, kes komponisti- ja improviseerimise kogemustega pianistina niisuguse ettevõtmisega toime tuleb. Julgust, pianistlikku vabadust, enesekindlust — seda, mida kõike nõuab teose sünda kohapeal, kuulajate juuresolekul, on Rein Rannap näidanud varemgi. Nimetatud kompositsioonis oli kasutatud rida Debussy prelüüde. Neist hakkasid eriti kõrva «Millest jutustab läänetuul» oma avatuse ruumile ja ajale. Lüürilise kujundi funktsioonis oli «Linalakk tütarlapse» motiiv, intrigeerivat arengut stimuleeris erutav ja pingeline «Mennestrelide» rütmika. Muidugi oleks Rannap võinud Debussy algmaterjalist kaugemalegi minna. Praegu jäi ta suurel määral helilooja teksti juurde, materjali omapoolse tõlgenduse jõudmata.

Beethoveni tuntud Sonaadi C-moll (nn. Väike pateetiline) mängis Rannap teksti mõttes täpselt, ent suurendatud väljendussooviga. Ta otsekui dek-

lameeris seda, lubades mitte-traditsioonilisi aegogilisi vabadusi ja dünaamikat. Võtnud nagu Sonaadi osadeks lahti, iga kildu imetledes, ei õnnestunud tal siiski neid kilde taasühendada tugevaks tervikuks.

Schuberti Valsid kõlasid säravalt, suurepärase tehnilise valmisolekuga.

OLAV EHALA:

Lisapalana mängis Rannap oma pala «Minu ettekujutus Aafrikast». Improvisatsiooni Debussyle aga võiks võtta kui Rannapi ettekujutust Debussy stiilist. Ka Beethoveni Sonaat, eriti algus, oli tugevasti Debussy mõju all. Kõla polnud mitte täpsete kontuuridega beethovenlik, vaid just debussyliik.

Improvisaatorina on Rannapil väga tugev vormitunne ja dramaturgiline vaist. Nii näiteks kujundas ta korduvat bassifiguuri abil improvisatsiooni Bachi Aariale omamoodi passacaglia'ks. Huvitav leid selles oli ootamatu minek atonaalsusse, kusjuures teema elemendid jäid tuntavaks. Efektelt mõjus mäng klaveri keeltele. Selle lõigu, mis oli tal sündinud improvisatsioonis eesti rahvaviisile «Maga, maga, Matsikene» (kuulsin Tartus levimuusikapäevadel) ühendas ta oskuslikult nüüd Bachi teemaga. Kõige esimeses improvisatsioonis kontserdi teise poole alguses kippus seismine ühe kõlamassi juures mõõtu ületama, olgugi et ühe kujundi lõpuni ammendamise, seisundi loomine on Rannapi improvisatsioonide tähtsamaid iseloomujooni.

Rannap on suurepärase muusikapropagandist. Oma tegevusega toob ta ka süvamuusika juurde publikut, kes teda tundma õppinud levimuusikas.

MADIS KOLK mängis 20. mail. Kavas Mozarti Sonaat C-duur KV 330, René Eespere «Mängutoosid» I vihik ja Ritorrell a-moll, Debussy «Kujundid I ja II vihik ning Mozarti Sonaat D-duur, KV 311.

ERKKI-SVEN TUUR:

Ereda intuitsiooniga koostatud kava, me ei kuulanud lihtsalt akadeemilist kontserti, kus esitati klassikalisi palu

ja impressionistlikku muusikat, vaid seesama meeleolu-kontraste väljastav klassikaline ja impressionistlik muusika andis kogusummas ühtse elamuse, mis küllap oligi esineja eesmärk.

R. Eespere puhul on tege- mist muusikaga, kus tuleb kõlasfääriga kaasa minna, nunc-tada harjumuspärane kuula- misstamp (on öeldud, et see muusika on monotoonne, liialt korduv jne.), — aga seesugane stiil on meie ajastule iseloomulik. Oieti pole nn. seisundi- muusikas ka midagi päris uut, teiste vahenditega on seisund- likkust edasi andnud näiteks juba Bach.

VALDUR ROOTS:

Ilus kontsert. Madis Kolk suutis tungida selle peene ja elegantse muusika tuuma. R. Eespere «Mängutoosid» ja Ritorrell a-moll ei olnud sellesse kavas üldse ära eksinud. Mozartilt Debussyle üleminekul oli neid isegi hädaasti tarvis. Sukeldunud Ritorrelli kujunditesse, jääb aeg neis lausa seisma; väga võluvad palad.

Madis Kolki iseloomustab kõrge pianistlik kultuur. Ta paneb ennast kuulama juba ainuüksi materjali kõla kaudu, ilma et tahaks esituses alahinnata pianisti ideid.

LILIAN SEMPER:

Madis Kolk ei suru end oma muusikaga kunagi peale, aga kui lähed tema delikaatsete kujundite maailmaga kaasa, on seal palju kuulamisväärsust.

Kava oli ühtne, läbinisti pastelsetes toonides. Seda raamistis stiilselt mängitud Mozart. Arvan, et see muusika kõlaks rikkamalt ja huvitavamalt, kui vasak käsi oma saatjarol- lis näitaks üles enamat iseseis- vust ja julgust. Praegusel ku- jul oli tõlgitsus küll nõrke ja loomulik, kuid jooksis nagu liiga ühte niiti pidi. Eespere palad oma kõlaledusega viisid sujuvalt üle Debussyle, mis kujunes kontserdi vormi- liseks ja sisuliseks keskmeks. Igal muusikaõhtul on oma kõrgkohad. Seekord oli minu jaoks selleks Debussy «Kujundid» II vihik, mille peen värvide ja harmooniate mäng jõudis saali täiuslikult. Eriti lummas tsükli teine osa «Ja kuuvalgus langeb templi va- remetele».

Kokkuvõtted vestlusest tegi TIINA SUBIN

LAULIS «ELLERHEIN»

Lastekoori «Ellerhein» kontsert «Estonia» kontserdisaalis 29. mail oli pühendatud Mart Saare 100. ja Zoltán Kodály 100. sünniaastapäevale. Koori juhatasid peadirigent professor Heino Kaljuste (pildil) ja Tiia Loitme, kontsertmeister oli Mare Orgse. Kontserdil oli kaastegev ka «Ellerheina» ettevalmistuskoor Anneli Mäeotsa ja Tiia Ergma juhatusel.

TÖNU RAADIK

TIIT KÕRVITS

TOOMAS KÕRVITS

IKE VOLKOV

Ansambel «Kukerpillid» tähistas «Estonia» kontserdisaalis oma 10. aastapäeva kolme menuka kontserdiga.

HELILOOJATE LIIDUS

toimus 18. mail k. a. juhatusel pleenum, mis oli pühendatud Heliloojate Liidu muusikapro- paganda-alasele tegevusele. In-

fotsentrumi senisest tööst andis ülevaate L. Sumera. Kahes ette- kandes käsitleti meie heliloo- mingu kirjastamise küsimusi. Üleiluliste kirjastuste «Музы- ка» ning «Советский композитор» plaanides sisalduvatest eesti heliloojate teostest kõneles A. Põldmäe. J. Reier valgustas NSV Liidu Muusikafondi Eesti Vabariikliku Osakonna kirjas- tustegevust ja sellega seotud probleeme. H. Jürisalu andis ülevaate laste ja noorsoo muu- sikanädalast ning heliloojate

osast selles, nentides vajadust kaasata noorte seas tehtavasse muusikapropagandasse võimalikult laialdast ringi heliloojaid ja muusikateadlasi. Pleenumil oli juttu ka vastse ajakirja «Teater. Muusika. Kino» esime- sest numbrist ja toimetuse tule- vikuplaanidest. Arvukates sõna- võttudes vaeti nii ettekannetes sisalduvad informatsiooni kui ka võimalusi veelgi enam suu- rendada Heliloojate Liidu osa meie vabariigi muusikaelus.

JOHANNES JÜRISSON 60

Homme, 5. juunil tähistab oma 60. sünnipäeva üks eesti muusikateaduse viljakamaid kirjamehi, pedagoog ja matkamees Johannes Jürisson. Meie muusikateaduse areng viimasel paaril aastakümnel on olnud tihedalt seotud J. Jürissoni nimega. Arvukates artiklites kui ka raamatute ja noodiväljaannete koostajana on ta pööranud oma peatähelepanu eesti muusika ajaloolise arenguga seotud probleemidele. Eesti klassikalise muusika aktiivse propagandistina on ta suurt tähelepanu osutanud Mart Saare elule ja loomingule. Oli ju J. Jürisson seotud M. Saare ja tema kunstiga juba karjasepõlvest peale ja on Hüpasaare metsade pärisasukaks jäänud tänaseni. Kokkupuude M. Saare omapärase, talupoeglikust lihtsusest võrsunud peenekoelise ja värvika kunstiga on temas helisema pannud meie loodusele lähedase elutunnetuse, millele on võõras välise efekti taotlemine. Siit, temale lähedaseks saanud Hüpasaare metsade ja rabade tagasihoidlikust ilust on võrsunud ka tema enda kunsti-

tõu, mida jälgides on ta kuidagi vaikselt ja märkamata osanud paljudes äratada huvi ja lugupidamist eesti muusika ajalooliste väärtuste vastu. Tema kujundlik mõtlemine ja maamehelikult tabav ütlamisviis on oma pitseri vajutanud tema arvukatele kirjutistele, millele on iseloomulik ziinomanee, ehtjürissonlik väljenduslaad. Tegutsenud aktiiv-

selt pedagoogina Tallinna Muusikakoolis ja Tallinna Riiklikus Konservatooriumis ning lektorina Tallinna Kultuurilülikoolis, on ta samas olnud paljude ettevõtmiste algatajaks. Nii on tema eestvedamisel alguse saanud Tallinna Kultuurilülikooli nüüd juba üle kahekümneaastane Hüpasaare matkatraditsioon, mis on paljusid toonud lähemale ja õpetanud sügavamalt mõistma mitte ainult M. Saare muusikat, vaid kogu eesti kunsti omapära. Ka tänavuse M. Saare suurjuubeli ettevalmistamine oleks olnud vähem võimalik ilma J. Jürissonita, kes ise teinekord varjugi jädades on ettevõtmiste innustajaks ja algatajaks. Muusika-propagandistina on ta õpetanud sügavamalt mõistma muusika suurt osatähtsust rahvussõltumatu kultuuripildis. Ja ikka on ta seejuures osanud näha käsitlevat ainet oma vaatevinklist.

M. Saare kohta on öeldud: «M. Saart Hüpasaarelt lahutada tähendaks teda eesti muusikat lahutada.» Arvestades J. Jürissoni suurt panust M. Saare loomingus uurimisse

ja propageerimisse võiksime tema kohta öelda peaaegu samade sõnadega: «J. Jürissoni M. Saarest lahutada tähendaks teda lahutada eesti muusikast.» M. Saare põhimõte — «ära matka mitte kiiruste ja kilomeetrite peale, vaid naudi loodust ja süvene sellesse» — on omaseks saanud ka temale. — Ära kiirusta, vaid süvene oma töösse ja ettevõtmistesse. Pane tähele, et mida suurem on puu, seda aeglasemalt see kasvab. Oskaleida endale oluline ja vajalik ning ära raiska aega tühjadele asjadele. Muusika ei ole mitte odav lõbustusvahend, vaid oma rahva hinge peegeldus. Õpi seda tundma ja austama.

Rahvusliku muusika suure entusiastina on J. Jürisson viinud selleni ka paljusid oma õpilasi. Armastusest M. Saare kui meie muusika ühe suurmeistri loomingust vastu on J. Jürisson juhtinud enam kui üht põlvkonda oma õpilasi Hüpasaare looduse juurde. Nii mõnigi on pärast pehmet rabapinda hakanud kindlalt oma jalgadel käima ja oma õige tee leidnud. Solle kõige eest tahaksin teda kogu tema arvuka õpilaste poolt tänada ning soovida tal head mesilaseõnne ja sirgeid metsasid teid ka muusikateaduse künnimail ning jõudu ja jaksu edaspidiseks.

VARDO RUMESSEN

ÕPETAJALE

Tuudur Vettikut
mälestades

Põhjamaa päikesekullasel kevadpäeval sai sinililled silmadega ja kullerakupid kuldudele austatud, armastatud ja imetletud professor Tuudur Vettik — omanäoline ja oma-teoline koorijuht, helilooja ja õpetaja.

Õpetajana olid Sa rangelt nõudlik, järjekindel ja kindel, täpne ja kohusetruu, ikka ja alati enne õpilasi klassis, tume ülikonnaga, sirge, halliseguse jonnaka juuksepehmaska, töö- ja teoateline, silmadest välkumas tule- ja huumorisäde.

Õpilastena kogesime igas tunnis Sinu isiksuse võlu ehk ehtvettiklikku tulist ja jõulist temperamenti, erakordselt rikast fantaasiat ja sugestiivsust, mõtete selgust ja sirgjoonelisust, otsekohesust ja iseloomukindlust, laia silmaringi ja harukordset mälu.

Sinu õpetamismaneer oli napisoniline, selge ja kujundlik, ei kannatanud vasturääkimist ega hellitanud kiitusega.

Ja aastaid hiljem, kui koorijuhtidena ise laval seisime, otsisid me silmad kontserdisaalis Su traditsioonilist istekohta, et Su mõnusast muhe-lusest hinnangut või tuge leida. Olime ikka tiheda ringina Su ümber, Sina keskel, lõpuni korrektne, mehine, sädlevalt vaimukas, vahel teravgi, kuid ometi jõuduandvalt omane.

Olid oma elu viimaste päevadeni elu- ja kultuurijärgne, eriti seotud kõigega, mis koorilauljaid puudutas. Viimane kord ühenduses Su sõbra, mõtte- ja aatekaaslase Mart Saare augs võistlusalimisega. Mehise nukrusega ütlesid kahju olevat, et see sündmus Sinust mööda läheb, kuid samas palusid endani tuua kõik uudised.

Tulime neid Sulle tooma, aga suur väsimus oli jõudnud enne meid ja tema järel tuli 20. mail suur vaikus — Sinulik vaikus: range ja karge ja põhjamine. Ja meie tänu-lik vaikus, kus heliseb Su enda värsirida: «Ja ehitame linnuse, mis seisab ajast aega.»

Õpilaste nimel
ANTS ÜLEOJA

«HELLERO»

— See saatesõna lõuna-estil regilauludest on juba kümme aastat saanud püüet laulda vanu rahvalaule nii, nagu neid aastasada on lauldud.

Alguse sai see soov 1972. a. paiku, suunajaks-mõjutajaks tol ajal juba ilmne hakanud laialdasem huvi regilaulude vastu mitmel pool: aasta varem sündinud ansambel «Leegajus», suure rahvalaulu-antoloogia ja heliplaadi-ilmumise, Veljo Tormise tegevus, Jaan Kaplinski kirjuti-sed, Jaan Toominga lavastu-sed...

Mõte oli väga lihtne: kui neid regilaulu on rahvas laulnud aastasada, miks ei võiks neid siis nüüdki samamoodi edasi laulda? Ei ole ju selleks vaja mingeid erilisi tingimusi, pole vaja kostüüme ega pidulikke kontsepte — vaja on vaid laulmise soovi. Sest regilaul on ju kõige loomulikum laul ja teda nagu ei saaks ega tohiks mingites raamidest suruda.

Niisugused olid esimesed põhimõtted ning enam-vähem sellistena on nad jäänud püsima tänaseni. Alul ei tahetud isegi nime võtta — mis rahvalaul see on, mida peab laulma mingi sildi all! Pärastpoole aga selgus, et anonüümsus võib siiski segadusi tekitada. Ansambliks aga pole «Hellerol» ennast kunagi eriti meelsasti tahtnud pidada. Nii pole «Hellerol» kunagi olnud kindlat liikmete nimekirja ning enamik laulmisi on ikka käinud põhimõttel — igaüks võib kaasa laulda, igal ajal juurde tulla.

Siiski on kümne aasta jooksul olnud palju neid, kelle sidemed on olnud püsivamad ja kindlamad. Nende arv, kes end «Helleros» lauljateks on võinud pidada, läheneb praeguseks ajaks juba sajale. Kümne aastaga on jõutud palju laulda. Põhiliselt küll eesti, eriti lõuna-estil laule, aga ka kõigi teiste soome-ugri rahvaste laule. Üks «Hellerol»

põlislauljaist, Viktor Danilov, on ise ersamordvalane ning koos temaga on lauldud paljusid tolle rahva laule. «Hellerol» väikesel plaadilgi juba võib kuulda eesti ja setu laulude kõrval mordva, vadja ja vepsa laule.

Tugevat toetust on andnud paljud reisisid hõimurahvaste juurde ning vahetud kokkupuuted elava laulutraditsiooniga. Ses suhtes saab erilise tänu meenutada Uusvada küla setu meestelaulu Luuga Juhkimi eestlõulmisel ning Pärnapuu Veera koori Värska lähedalt.

Peale laulmise on «Hellerol» olnud tegemist muudelgi aladel. Jõudumööda on reisisid kogutud lintidele autentset folkloori Kirjandusmuuseumi fondidesse. Paul Hagu, samuti üks «Hellerol» alustalasid, ongi erialalt rahvaluuleteadlane. Mikk Sarve juhataste kohaselt kõlavad nüüd rahvalaulud «Ugala» lavastustes. «Linnutee tuulte» võttegrupiga koos

töötades aitas Heno Sarv ette valmistada mitmeid unikaalseid kaadreid hõimurahvaste folkloorist. Nii jäädvustati filmilindile ka Uusvada küla setu meestelaul.

«Hellerol» laul on aidanud mitmetel üritustel tutvustada sugulasrahvaste kultuuripärandit — meenutatagu setu meestelaulu päeva ja vepsa päeva EPA klubis, liivi laulu-päeva Läti Vabaõhumuuseumis jt. Mõned aastad tagasi jõudsid «Hellerol» laulud ka Soome publiku ette.

«Hellerol» on kaasa aidanud «Vana kandle» laulude koostamisele, kui selle rahvusliku suurteose ilmumine kip-pus tööjõu vähesuse tõttu ta-kerduma. Tänu täheks soodsa suhtumise eest sellesse üritusse kingiti Karula sovhoosile ja Laiuse kolhoosile nende kihel-kondade laulude koopiad kau-neis köiteis. Köidete üleand-misel majandirahvale kõlasid taas nende kihelkondade iid-sed laulud...

28. mail meenutas «Helle-ro» oma kümne aasta jooksul lauldud laule Tartu Kassitoome nõlvakul ja EPA klubis.

TÖNN SARV

TEATRITUDENGID MOSKVAST

Ükskõik millest muusika-teatri puhul ka ei kõnelda, ikka jõutakse laulja-näitleja probleemini. Mõnikord tundub see juba tulutu ja kulunud. Et aga laulev näitleja pole siiski ideaalides hõljujate il-lusioon, vaid käegakatsutav maine mõiste, tõestasid 24. ap-rilil Muusikakooli saalis GITIS-e muusikateatri fakul-teedi III kursuse tudengid. Juhendaja prof. Georgi Ansi-movi avasõnade kohaselt ka-vatseti anda kuulajale (ena-mikus muusikud-teatriinime-sed) ettekujutus tööprotsessi kõikidest külgedest (vokaal, näitlejameisterlikkus, liikumi-ne). G. Ansimov mainis seda-gi, et konservatooriumi lau-lukateedritega võrreldes on GITIS-e selle teaduskonna õp-peprogrammis näitlejameister-likkuse osakaal suurem.

Alustati vokaalse võimekuse demonstreerimisest: kõlasid aariad Rahmaninovi «Ale-kost», Pućcini «Boheemist», Lössenko «Natalka-Poltav-kast», Rossini «Semiramisest»; operetilaul (Dunajevski «Vaba

tuul») ja rahvalaulud. Järgne-sid stseenid «Müüdnud mör-s-jast», «Mademoiselle Nitou-che'ist» ja «Tsirkuseprintsist», lõpuks vana vene vode-vill «Az ja Fert». Nii oli kuulajalgi võimalus kulgeda möö-da neid astmeid, mis tuleb lä-bida teatrilauljaks saamiseni, näha pinda, millelt ta kasvab.

Mis oli selle lennuka ja lust-liku esinemise eelduseks? Õi-gupoolest ei midagi tabama-tut: keha valitsemine ja pin-getest vabastamine, lavaline loomulikkus, sundimatus. Pluss veel julgus ja tahtmine ennast avada, lahti raputada. Ja täp-sus nüansside, situatsioonide väljamängimises, alatine val-misolek improviseerida. Sel taustal näib meie lauljate ette-valmistus küll arupidamist nõudvat. Mõnes mõttes on ka-de lugeda kiitvaid sõnu lava-kunstikateedri üliõpilaste hea liikumisõhkuse ja ümberkehas-tumisvõime kohta, sest miks ei võiks nii ka laulukateedris ol-la? Innustust andsid GITIS-e noored piisavalt.

KRISTEL PAPP

MUUSIKATEATER VOLGOGRADIST

Kogu oma poolesajandise ajaloo jooksul on Volgogradi Muusikalise komöödia Teater püüelnud omanäolise reper-tuaari poole. Loodame, et ka

tallinlased meie isikupäras veenduvad, külastades juuni-kuus Ohvitseride Maja. Tal-linnas on meil 28 etendust 11 erineva lavastusega. Avatü-

Vene NFSV rahvakunstnik V. Vžessinski ja teeneline kunstnik A. Kuzmin «Savoy ballis».

kiks oli meil teisipäeva õhtul P. Abrahámi «Savoy ball», mida mängime veel kahel korral, nii et tallinlastel on hea võimalus võrrelda meie tööd «Estonia» äsjase lavas-tusega. Tallinnasse oleme too-nud ka ühe esietenduse, Os-kaar Straussi «Sokolaadikap-teni», mis jõuab publiku ette teisipäeval, 8. juunil. Lastele pakume vaatamiseks «Bree-meni moosekante» ja muinas-jutt-operetti «Oota sa, Hunt!» Unustanud pole me ka oma raudvara — esimestena meie maal mängiti J. Straussi «Vi-i-ni verd» ja V. Basneri «Val-ge tantsu» just Volgogradi teatris. Klassikal põhinevast repertuaarist erineb V. Sukši-ni novellidele toetuv rahvalik etendus «Magus mari».

Jääb veel lisada, et oma lavastusi näitame ka Pärnus, Narvas, Sillamäel, Jõhvis ja Haapsalus. Kohtumiseni!

VLADIMIR TARSIS,
teatri kirjandusala juhataja

MADE OTS-VARANGO,
näitleja, teatriveteran. Saab 6. juunil 70-aastaseks.

HARRI PUDERSELL,
maalikunstnik. Saab 5. juunil 60-aastaseks.

VOLDEMAR PINN,
Haapsalu Sanatoorse Internaatkooli direktor, psühholoogia- ja pedagoogikateadlane. Sai 25. mail 50-aastaseks.

MARIE SIKK,
Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuseumi pearaamatupidaja, Võru kultuuri- ja looduskaitsetegelane. Saab 5. juunil 50-aastaseks.

TEATED

M. Saare 100. sünniaastapäevale pühendatud taidluskooride võistluse žürii teatab, et meeskooridele antud hinnete lõpliku kontrollimise tulemusena kuulub Eesti NSV Teaduste Akadeemia meeskoorile II koht, mitte III koht, nagu esialgu teatavaks tehti. Žürii vabandab eksituse pärast.

Heliplaadi «C.17019-20. Gunnar Graps. «Roosid papale» ümbrise kujunduse autor pole mitte VILLU JARMUT, nagu plaadil kirjas, vaid MARET JAKOBSON. Viga on tehtud toimetaja T. Luige poolt. Palume kujundajatelt vabandust.

Tallinna Heliplaadiistuudio

Koolinoored laulsid ja tantsisid

Möödunud nädalavahetusel toimusid koolinoorte laulu- ja tantsupeod Hiiumaal, Narvas, Paides, Rakveres, Jõgevas ja Harju rajoonis, nädal varem aga Raplas ja Kohtla-Järvel. Pärnus oli 29. mail pidu Vallikäärus. Ühendkoori, poistekoori ja teiste kollektiivide esituses kõlasid laulud kodumaast, parteist, Leninist ja rahvaste sõprusest. Oma meisterlikkust demonstreerisid noored tantsijad. Möödunud laupäeval esines Kuresaare lossi õuel ligi 1200 Kingissepa rajooni noort taidlejat. Kingissepa Pioneeri Maja näitering esitas õhtul A. Kitzbergi näidendi «Kuri kuningatütar». Pühapäeval olid peopereemesteks täiskasvanud — taidlejad ja arvukad külalised. Vabahouetendusena vaadati A. Kitz-

PARNUS. Rongkäik siirdub Vallikääru.

HENN SOODLA foto

bergi — J. Simmi laulumängu «Kosjasõit». Haapsalus oli laupäeval rahvaste sõpruse pidu, millest koos rajooni taidluskol-

lektiividega võtsid osa külalised Ukrainast, Leedust ja Lätist. Pühapäevase peo kavas olid noorte lauljate ja tantsijate esinemised.

Kultuuritöötajad — saadikukandidaadid

Kohalike nõukogude valimistel on saadikukandidaatideks registreeritud mitmeid kultuuritöötajaid. Viljandi Rajooni Rahvasaadikute Nõukogu saadikukandidaadiks on Viljandi Keskraamatukogu direktori asetäitja Evi Murdia,

rajooni täitevkomitee kultuuri- osakonna juhataja Andres Salm ja Nuia Regioonikultuurimaja taidlusosakonna juhataja Lille-Astra Arraste, Paide rajoonis Türi kultuurimaja direktor Aivo Prüssel, Paide Keskraamatukogu osakonna-

juhataja Esti Tähnas ja Aravete kolhoosi kultuuritöö organisator Leida Vinkel, Jõgeva rajoonis täitevkomitee kultuuri- osakonna juhataja Hilja-Alide Toome, Rapla rajoonis Valtu kolhoosi klubi juhataja Helgi Sussi.

KIRJANIKE MAJA

Harju 1. Kolmapäeval, 9. VI kl. 19 Mihail Bulgakovi «Meister ja Margarita», kompositsioon kahes osas. Esitavad Moskva M. N. Jermolova nim. Teatri näitlejad Ariadna Ardašnikova ja German Entin; reedel, 11. VI kl. 19 kirjandusõhtu Marina Tsvetajeva loomingust: I osas — Marina Tsvetajeva luulet, II osas — poeetiliste pühenduste parg. N. Nemtšinski kompositsioon ja lavastus. Esitab Moskva M. N. Jermolova nim. Teatri näitleja Ariadna Ardašnikova.

RAT «ESTONIA»

Reedel, 4. VI kl. 19 «Bastien ja Bastienne», «Teatridirektor»; laup., 5. VI kl. 19 «Bastien ja Bastienne», «Teatridirektor»; pühap., 6. VI kl. 12 «Tuhkatrüünu» (Tallinna Koreograafiaakooli lõpetajate diplomietendus); kl. 19 «Savoy ball»; esmasp., 7. VI kl. 19 «Traviata» (ENSV teenelise kunstniku GEORG TALESI 70. sünnipäeva tähistamine); kolmap., 9. VI kl. 19 «Kihlus klostis»; neljap., 10. VI kl. 18 «Tuhkatrüünu» (Tallinna Koreograafiaakooli lõpetajate diplomietendus); reedel, 11. VI kl. 19 «Luisa Miller»; laup., 12. VI kl. 19 «Casanova»; pühap., 13. VI kl. 19 «Luiked järvel».

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Teisip., 8. VI kl. 19 «Polkovniku lesk» (RAT «Estonias»; neljap., 10. VI kl. 19 «Polkovniku lesk» (Riiklikus Vene Draamateatris); teisip., 15. VI kl. 19 «Polkovniku lesk» (Riiklikus Vene Draamateatris); kolmap., 16. VI kl. 19 «Tuulte pöörises» TRA Draamateatri väikeses saalis.

ENSV RIIKLIK NOORSOOTEATER

ETENDUSED VÄIKESES SAALIS LAI T. 23: reedel, 4. VI kl. 20 «Rästiku pihtimus»; laup., 12. VI kl. 20 «Lõõ laulu, vastas jumal, lõõ laulu, väike mees». LASTEETENDUSED «KODU-LINNA» OÜES, SADE T. 6: pühap., 6. VI kl. 15 planeeritud esietendus. KÜLALISETENDUSED TARTUS: pühap., 6. VI kl. 15 ja kl. 20 «Meie elulood» (EPA aulais); esmasp., 7. VI kl. 20, teisip., 8. VI kl. 20, kolmap., 9. VI kl. 20, neljap., 10. VI kl. 20 ja reedel, 11. VI kl. 20 «Meie elulood» (EPA aulais).

KÜLALISETENDUSED PARNU TEATRI: esmasp., 7. VI kl. 20 «Läbi halli aja» (väikeses saalis), kl. 20 «Hamletti» lavastamine Alamkoika külas» (suures saalis); teisip., 8. VI kl. 20 «Rästiku pihtimus» (väikeses saalis), kl. 20 «Armas õpetaja» (suures saalis); kolmap., 9. VI kl. 20 «Rästiku pihtimus» (väikeses saalis), kl. 20 «Armas õpetaja» (suures saalis); neljap., 10. VI kl. 20 «Rästiku pihtimus» (väikeses saalis), kl. 20 «Armas õpetaja» (suures saalis); reedel, 11. VI kl. 20 «Optimistlik tragöödia» (suures saalis).

RAT «VANEMUINE»

TEATRISAALIS: reedel, 4. VI kl. 19 «Koduõpetaja»; laup., 5. VI kl. 19 «Sevilla habemeajaja»; pühap., 6. VI kl. 19 «Südamevalu»; esmasp., 7. VI kl. 19 «Bahaduri pruudikink»; kolmap., 9. VI kl. 19 «Laudalüürika»; neljap., 10. VI kl. 19 «Bahaduri pruudikink».

dikink»; reedel, 11. VI kl. 19 «Vaaritu väi»; laup., 12. VI kl. 19 «Südamevalu»; pühap., 13. VI kl. 19 «Tantsu sünn». KÜLALISETENDUSED: kolmap., 9. VI kl. 19 «Silva» (Võru kultuurimajas); reedel, 11. VI kl. 20 «Kadunud isa» (ENSV Riikliku Noorsooteatri väikeses saalis); laup., 12. VI kl. 19 «Silva» (Jõhvi Kultuuripalees «Oktober»).

VILJANDI DRAAMATEATER «UGALA»

Pühap., 6. VI kl. 20 «Vahva sõduri Svejki juhtumised tagalas» (Rapla kultuurimajas), kl. 20.30 «Jõgi voolab» (Võsu puhkekodu klubis); esmasp., 7. VI kl. 20 «Vahva sõduri Svejki juhtumised tagalas» (Keila kultuurimajas), kl. 20.30 «Jõgi voolab» (Vinni klubis); teisip., 8. VI kl. 20 «Vahva sõduri Svejki juhtumised tagalas» (Keila kultuurimajas), kl. 20 «Jõgi voolab» (Narva-Jõesuu klubis); kolmap., 9. VI kl. 20 «Vahva sõduri Svejki juhtumised tagalas» (Aruküla kultuurimajas), kl. 19.30 «Jõgi voolab» (Rakvere Teatris).

RAKVERE TEATER

Reedel, 4. VI kl. 20 «Mäetaguse vanad» (Tammsaare-Põhja talus); laup., 5. VI kl. 14 ja kl. 17 «Mäetaguse vanad» (Tammsaare-Põhja talus).

RAADIOTEATER

Laup., 5. VI kl. 15 I pr. V. Stanko kuuldemäng «Minu armas kirsimoos»; pühap., 6. VI kl. 15 SR kuuldemäng lastele «Mehed Lorettalt» (esietendus); neljap., 10. VI kl. 19.40 I pr. J. Tuuliku kuuldemäng «Luigetapja».

V. I. LENINI NIM. TALLINNA KULTUURI- JA SPORDIPALEE

KONTSERDID «TERE SUVI!»: esmasp., 7. VI kl. 19.30, teisip., 8. VI kl. 19.30 esinevad ansambli «Mobile», «Radar», «Hetero».

Kontsertidega 11. mail ja 1. juunil RAT «Estonias» tähistati Tallinna Puhkeparki Direktiooni ja 46. keskkooli näidiskollektiivi, koreograafiaansambli «Pähklipureja» 20. aastapäeva ning ansambli kunstilise juhi, peaballettmeisteri, Eesti NSV teenelise kultuuritegelase Svetlana Järvi juubelit.

AUTASUSTAMISI

● Teenete eest kvalifitseeritud spetsialistide ettevalmistamisel rahvamajanduse jaoks, teadusliku uurimistöö arendamisel ja seoses asutamise 350. aastapäevaga autasustati NSV Liidu Olemnõukogu Presiidiumi seadlusega Tartu Riiklikku Olikooli RAHVASTE SÕPRUSE ordeniga.

● Ohiskondlikust elust aktiivse osavõtu eest ja seitsmekümnenda sünnipäeva puhul väärilis Eesti NSV rahvakunstnik Olga Gerretz [Lund] Eesti NSV Olemnõukogu Presiidiumi aukirja.

● Kauaaegse viljaka töö eest ja seoses seitsmekümnenda sünnipäevaga sai Eesti NSV Riikliku Televisiooni- ja Raadiokomitee muusikakollektiivide muusikaline juht, Eesti NSV teeneline kunstitegelane helilooja Lydia Auster Eesti NSV Olemnõukogu Presiidiumi aukirja.

● Kauaaegse kohusetruu töö eest ning seoses pensioniikka jõudmisega väärilisid TÖÖ-VETERANI medali Eesti NSV TA Geoloogia Instituudist Palladi Keskküla; RPI «Eesti Projektist» Ksenia Ailik ja Milde Rajaso; RPI «Maehitusprojektist» Urve Aias, Raimund Kull ja Evald Ots.

● Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu aukirja väärilis kauaaegse viljaka teadusliku ja pedagoogilise tegevuse ning aktiivse osavõtu eest ühiskondlikust elust Eesti Teadus- ja Tehnikainformatsiooni ning Majandusuuringute Instituudi direktor Ustus Agur.

● Viljaka loomingulise töö ja aktiivse osavõtu eest ühiskondlikust elust ning kuuekümnenda sünnipäeva puhul pälvis Eesti NSV teeneline kunstnik skulptor Erika Haggi Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu aukirja.

● Eesti NSV TA Eksperimentaalbioloogia Instituudi direktori Oskar Priilinnaga kauaaegset viljakat teaduslikku tegevust ja aktiivset osavõttu ühiskondlikust elust tunnustasid Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu aukirja.

● Kauaaegse viljaka töö eest A. H Tammsaare nim. Rahvateatri autasustati teatri peanäitejuhti Feliks Urvet Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu aukirja.

● Viiekümnenda sünnipäeva puhul ning kauaaegse viljaka teadusliku tegevuse ja aktiivse osavõtu eest ühiskondlikust elust sai Eesti NSV TA Majanduse Instituudi rahvamajanduse modelleerimise sektori juhataja Olo Ennuste Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu aukirja.

● Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirja pälvis: — kuuekümnenda sünnipäeva puhul ja kauaaegse kohusetruu töö eest Eesti NSV Riikliku Filharmoonia muusikariistade remondimeister Harald Grunberg.

● Eesti NSV Riikliku Kirjastuste, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee aukirja sai: — kauaaegse viljaka kirjandusliku tegevuse eest tõlki ja Olga Samma.

● Eesti NSV Riikliku Kinokomitee aukirja sai kauaaegse kohusetruu töö ja aktiivse ühiskondliku tegevuse eest ning seoses viiekümnenda sünnipäevaga kontori «Eesti Filmifond» Tartu Baasi vanemraamatupidaja Laine Markova.

In memoriam

25. mail suri Tartus 83. eluaastal akvarellist **ARNOLD SIMSON**.

A. Simson sündis Alatskivi vallas Peatskivi külas põllutöölise perekonnas 25. veebruaril 1899. a. Pärast 1913. a. Tartusse asumist ja mitmeid ametiteid alustas A. Simson 1918. a. kondiitritöö kõrval kunsti õppimist Tartu Hariduse Seltsi õhtustel joonistuskursustel. Sellele järgnesid õpingud 1920--1922 Tartu Õpetajate Seminaris ning seejärel «Pallases», pikaajase, kutsetöö kõrval kuni 1934. aastani. Sõjapöörde ajal oli A. Simson end Tartu Kõrgemal Kujutava Kunsti Kursustel ning 1946. a. sai joonistusõpetaja diplomiga Tartu Riikliku Kunstiinstituudi maalifakulteedis.

Akvarelliga hakkas A. Simson tegema alles omal käel 1950. aastate alguses. Tema kompositsioonid, maastikud ja lillpildid on maalitud ereda akvarellipärasusega ja sundimatult. Enamasti loovad intiimseid meeleolusid napid sulavd jooned ja pinnad, lakoonilisuses sageli leidlikud ja ootamatult teravmeelsedki. Sellisena, ühe tundlikuma eesti akvarellistina esines A. Simson mitu aastakümnet Tartu ja

vabariiklikel kunstinäitustel, ka väljaspool Eestit. Suurema ülevaatega ja kokkuvõtlikumalt esitasid tema töid personaalnäitused Tartus 1964., 1974. ja 1979. a. Nii A. Simsonist endast kui ka piltidest hoovas elurõõmu, mida tema akvarellid jäävad sisendama paljudele inimestele edaspidi.

**ENSV KUNSTNIKE LIIDU
TARTU OSAKOND
TARTU RIIKLIK
KUNSTIMUSEUM**

OLI JA ON

Seoses Tartu Riikliku Ülikooli autasustamisega Rahvaste Sõpruse ordeniga toimus 28. mail TRÜ-s miiting, mille avas ülikooli rektor prof. A. Koop. Sõna võtsid kateedrijuhatajad professorid A. Künnap ja I. Volkov, ülikooli komsomoliorganisatsooni sekretär A. Lauren jt. EKP Keskkomitee sekretär R. Ristlaan luges ette NLKP Keskkomitee liikme, EKP Keskkomitee esimese sekretäri K. Vaino tervitustelegrammi. EKP Keskkomitee, vabariigi Olemnõukoogu Presiidiumi ja Ministrite Nõukoogu nimel õnnitles ta teadlaste ja üliõpilaste kollektiivi kõrge autasu puhul. TRÜ kollektiivi õnnitles samuti partei Tartu linnakomitee esimene sekretär I. Toome.

Eredaks leheküljeks Nõukoode rahvaste sõpruse kroonikas saavad Kasahhi NSV kirjanuse ja kunsti päevad, mille pidulik avamine toimub 23. juulil Tallinnas V. I. Lenini nimelises Kultuuri- ja Spordipalees. Sellest, kuidas hakkavad kulgema meie vabariigi linnades ja külates Kasahhi NSV kirjanuse ja kunsti päevade üritused, räägiti 31. mail Tallinnas nende kultuuripäevade organiseerimiskomitee järjekordsel istungil. Seda juhatas organiseerimiskomitee esimehe asetäitja, Eesti NSV Ministrite Nõukoogu esimehe asetäitja A. Green.

Kolm nädalat viibis Rootsis Eesti NSV Riikliku Etnograafiamuuseumi direktor Aleksei Peterson. Ta pidas loenguid ja demonstreeris etnograafilisi dokumentaalfilme Stockholmis, Upsala ja Göteborgi ülikoolides ning muuseumides.

Parisi Ülikooli soome-ugri õppekeskuses, Idakeite Instituudi ruumides Clichys toimus 18. mail Tartu Riikliku Ülikooli tutvustamisõhtu ülikooli 350. juubeli puhul. Ajaloo- ja soome-ugri keelte üliõpilased kuulasid ülevaadet ülikooli ajaloost, tutvustasid TRÜ väljaannete ning fotonäitusi.

1981. a. töötulemuste põhjal tuli Viljandi rajoon võitjaks kultuuritöötajate ülevabariigilises sotsialistlikus võistluses. Neil päevil toimus Viljandi kultuurimajas pidulik koosolek, kus Eesti NSV Ministrite Nõukoogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukoogu rändpunalipu andis viljandlastele üle Eesti NSV kultuuriminister Johannes Lott. Sõna võtsid veel partei rajoonikomitee esimene sekretär Rein Elvak, kohaliku keskraamatukogu direktor Maie Tavastu ja rajooni kultuurimaja direktori asetäitja Urve Kimmel. Koosolekul jagati tunnustust paljudele kultuuritöötajatele.

Mai lõpul avati Helsingis kunstnik Mare Vindi tööd: näitus, kus on välja pandud 30 graafilist lehte.

Tallinnas toimus D. Mendelejevi nimelise Üliõpilulise Keemia Seltsi vabariiklik aruandevalimiskooolek. Ülevaate seltsi tegevusest aastatel 1977--1982 andis juhatause esimees, Eesti NSV TA Kirjavahetajaliige Oskar Kirret. Keemia Seltsil on meie vabariigi tööstusettevõtetes, konstrueerimisbüroodes ja instituutides kokku 41 algorganisatsiooni. Liikmeid on 3850. Konverentsil ametisse seatud uus juhatus valis seltsi esimeheks taas O. Kirret.

TRÜ ja Eesti NSV Ühingu «Teadus» korraldasid 31. mail ühingu Keskletektoriumis Tallinnas TRÜ 350. aastapäevale pühendatud konverentsi loominguiliste töötajate, Konverentsi Tartu Riikliku Ülikooli ja ühiskondliku mõtte areng» avas juhatause esimees akad. V. Maamägi. Tartu Ülikooli osa Eesti ja naabermaade kultuuriloo XVII ja XVIII sajandil valgustas TRÜ prof. H. Piirimäe. Kuulati Ülikooli aspirandi V. Tamuli ettekannet «Professorite Instituut ülikooli internatsionaalses sidemetes», dotsent L. Eringsoni «Tartu Ülikool ja revolutsiooniline liikumine: teooria ja praktika», vanemõpetaja V. Kainini «Fragmente meditsiinilise mõtte arenguloost ülikoolis» ja prof. E. Laugaste «TRÜ ja rahvastikuteadus».

Möödunud reedel avati Viljandis Eesti Televisiooni päevad, mis kestavad terve nädala. EKP Viljandi Rajoonikomitees kohtus rajooni parteiaktiiv Eesti Televisiooni juhtivate töötajatega. Kohal olid Eesti Televisiooni- ja Raadiokomitee esimehe asetäitja Enn Anupõld, programmdirektor Voldemar Lindström jt. Õhtul oli «Ugalas» Eesti Raadio ja Televisiooni estraadiorkestri kontserdi salvestamine. Orkestrit juhatas ENSV rahvakunstnik Peeter Saul. Esinesid solistid. Laupäeval avati kultuurimajas telekunstnike tööde näitus.

Võru kultuurimajas «Kannel» sai teoks kultuuriala töötajate aktiivipäev. Kohal oli Eesti NSV kultuuriministri esimene asetäitja I. Moss, kes andis kultuurimaja esinõukajale üle üliõpilulise sotsialistliku võistluse võitja rändpunalipu. Aktiivipäeval kõnlesid Kultuuriala Töötajate Ametiühingu Eesti Vabariikliku Komitee sekretär A. Tamm ja mitmed teised.

3.-5. juunini toimuvad Kingissepa linna arhitektuuripäevad. Ürituse organiseerijateks on Kingissepa rajooni täitevkomitee ja Eesti NSV Arhitektide Liit. Arhitektuuripäevade raames toimuvad Kingissepa Rajooni RSN Täitevkomitee istungil kuulatakse ära linna planeerimise ja ehitusteguvuse seotud spetsialistide ning Arhitektide Liidu liikmete arvamused ja hinnangud Kingissepa senisel väljaehitamisel saadud tulemuste kohta. 5. juunil on rajooni kultuurimajas Eesti NSV Arhitektide Liidu väljasõidugrupi kohtumine linnarahvaga. Kavas on arhitektide ettekanded väikelinnade arhitektuurist, Kingissepa linna arhitektuurist ja individuaalelamutest. Samas on ülal arhitektuurialane näitus.

31. mail algas Pärnus kolme Balti liiduvabariigi riiklike raamatukogude töötajate ühine seminarilaager. Osa võtab 90 raamatukogutöötajat. Seekordsel kohtumisel on peaarhõh asetatud lugeja teenindamise eetika küsimustele.

Juunikuu esimesel nädalavahetusel on Rakvere meie vabariigi rahvatantsu-eliit-rühmade pärald Laupäeval, 5. juunil on kontserdid rajooni paljudes paikades, Vallimäel aga esinevad tantsuansambli liikumiskorrad ning vokaal-instrumentaalsambli «Simplex» ja «Kristjan». Show-programm kannab nime «Hooaeg rütmis, tantsu küttes» ja selle lavastab Mait Agu. Pidustuste lõppkontsert on pühapäeval Vallimäel. See algab rongkäiguga ja lõpeb kontsertprogrammiga «Läänemere-maade tantsud».

Eesti NSV TA Teadusraamatukogu fuajees Lenini pst. 10 on välja pandud ulatuslik ülevaatenäitus «Akadeemia Eesti teaduses». Näitus käsitleb NSV Liidu ja Eesti NSV Teaduste Akadeemia ajalugu. Põhirõhk on vastastikustel teadussidemetel. Näitus saab külastada 18. juunini.

27. mail peeti Kreutzvaldi-nim. Kirjandusmuuseumis J. W. Goethe 150. surmaaastapäevale pühendatud koosolek, kus prof. J. Lotman kõnles Goethe suhteist vene kirjanuse ja kultuuri, A. Kaalep rahvusvahelise Goethe Seltsi tegevusest Saksa DV-s ja Gruusias ning P. Olesk NSVL TA juures tegutsevast Goethe-komisjonist.

24.-27. maini peeti Viljandis Moskva ja Tartu ülikooli IX suvekooli. Üritus oli kohale toonud kolmveerandsada osavõtjat — õppejõude ja üliõpilasi mõlemast kõrgkoolist, lisaks teadureid Eesti teistest teadusasutustest. Kahel päeval kuulati loenguid keskkonnakaitse ja maastikuhoidluse probleemidest intensiivse põllumajandusteguvuse tingimustes, kahel päeval tutvuti sel alal tehtud tööga rajooni majanduses.

A. H. Tammsaare Memoriaalmuuseumis toimus õhtu, kus kirjandusloolane Juri Samakov esines loenguga «Fjodor Dostojevski Tallinnas». Muuseumi teaduslikud töötajad viisid Harju rajooni Jüri keskkoolis läbi klassikute päeva, mil X, IX, VIII ja VII klassides peeti ettekanded «A. H. Tammsaare loomingulise isiksusest», «A. H. Tammsaare haridusest», «Nali ja pilge E. Viide loomingus» ning «E. Viide lapsepõlv ja noorus».

UUSI RAAMATUID

Helmut Joonuks. KALEVIPOJA PAIGAD.

Värvifotodega album tutvustab Kalevi poja muistenditega seotud paiku Kesk- ja Ida-Eestis. Pilte täiendavad vastavad katkendid «Kalevi-pojast», muistenditest, uurimustest, kirjavahetustest jne. Sisese juhataja tekst on Eduard Laugastelt. Piltide allkirjad ja E. Laugaste saatesõna on antud ka vene ja inglise keeles. Kujundanud L. Kruusmaa. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 15 000 eks. 112 lk. Hind 1.10 rbl.

Jules Verne. KAKSKÜMMEND TUHAT LÕÖD VEE ALL.

«Kakskümmend tuhat lõõd vee all» (1869) on prantsuse suure ulme- ja seikluskirjaniku Jules Verne'i (1828--1905) üks geniaalsemaid teoseid teadusliku fantastika mõttes. Kuigi raamat moodustab «Kapten Granti laste» ja «Saladusliku saarega» triloo, on siin õigupoolest tegemist omaette romaaniga. Raamat sarjast «Ajast aega». Teine trükk. Prantsuse keelest tõlkinud Ott. Ojamaa, illustreerinud Erik Vaher. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 60 000 eks. 368 lk. Hind 2 rbl.

Friedebert Tuglas. DIE HIMMLISCHEN REITEN.

Novellenaualese. Valmik F. Tuglase novellistika paremiku sisaldab lood «Toome helbed», «Popi ja Huhuu», «Maailma lõpus», «Taevasd ratsanikud», «Inimese vari» ja «Viimne tervitus». Koostanud ja ees-sõna kirjutanud August Eel-

sõna kirjutanud August Eel-mäe, saksa keelde tõlkinud Gisela Teeäär. Kunstiliselt kujundanud Endel Palmiste. Kirjastus «Perioodika». Trükitud 6000 eks. 176 lk. Hind 1.18 rbl.

Rudolf Sirge. TEISED. VIII köide. OTSE JA SERVITI. Vaatlusi, vaagimisi, arvamusi aastatelt 1972--1966.

Rudolf Sirge teoste sarja viimane köide sisaldab nelja aastakümne jooksul kirjutatud ning mitmesugustes perioodilistes väljaannetes avaldatud artikleid ja retsensioone. Teose osades «Varajasi väitlusi», «Kõnelemisi «vaidluskas olemus», «Eeskajajad, kaasasammujaid...» ning «Sihiadmisi» toodud üm-

marguselt nelikümmend kirjanikut illustreerivad sõnameistri töekspidamiste ja oskuste kujunemist, ühtlasi ka meie kirjandusliku mõtte arenemist pikema ajavahemiku vältel. Kujundanud H. Arrak. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 5000 eks. 288 lk. Hind 1.40 rbl.

Эмэ Бээнман. ВОЗМОЖНОСТЬ ВЫБОРА.

Aimée Beekmani üldtuntu romaani «Valikuvõimalus» on vene keelde tõlkinud A. Tamm. Kaane kujundanud

A. Illo. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 50 000 eks. 224 lk. Hind 85 kop.

Peeter Urm. PÄIKE TULES.

«Päike tules» on arstina töötava kirjaniku teine romaan. Selle traagilises süžees pööravad kokku kaks vastandlikku maailmakäsitlust. Autor märgib: «Seda raamatut kirjutades polnud minu eesmärgiks põnevus, kuigi tunnen mõnevõrra rohkem sümpaatiat dünaamiliste, tihedatund sündmustiku-ga teoste vastu. Püüdsin kirjeldada neid põhjusi ja juuri, millest saab alguse jõhkru ja vägivald.» Kujundanud Olo Emmus. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud

40 000 eks. 192 lk. Hind 70 kop.

Ян Паннан. БАРЬЕР ТРЕХ МИНУТ.

Kogumikku on valitud lastetekirjaniku Jaan Rannapi tosinokond sporditeemalist juttu aastail 1962--1977. Vene keelde tõlkinud Gennadi

Muravin ja Ain Toots. Illustreerinud Edgar Valter. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 40 000 eks. 200 lk. Hind 40 kop.

Uno Leies. KURI MURI.

Kimp väikelastele mõeldud humoorikaid luulelugusid loomadest, lindudest jt. Pildid joonistanud Vladimir Taiger. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 40 000 eks. 32 lk. Hind 15 kop.

UUT ERIALAST KIRJANDUST Eesti NSV Riiklikus Laste- ja Noorteraamatukogus. III ja IV kvartal 1981. Kirjandusnimestik. Koostanud Helen Voogla. Trükitud 600 eks. 16 lk. Tasuta.

KODURAAMAT.

Noorele ja vanale mõeldud käsiraamat annab vastust küsimustele, mis puudutavad lastekasvatust ja lapse tervishoidu, olmeühieeni, kosmeetikat, vanaduse inimeste tervishoidu, toitlustamise aluseid, toiduvalmistamist, lauakatmist ja külaliste vas-

tuvõtmist ning kodu ja riidekorrashoidu. Illustreeritud paljude jooniste ja värvitruks piltidega. Koostanud S. Masso, kunstiliselt kujundanud A. Säde. Kirjastus «Valgus». Trükitud 50 000 eks. 376 lk. Hind 2.70 rbl.

«EESTI LOODUS» nr. 6.

Avaldab veerandsada kirjatükki, sealhulgas «UNEP» ÜRO Keskkonnaprogrammi (Leonid Sokin), «Metsarohud» (Hendrik Relve) jt. Ajakiri hakkab avaldama pea-

tükke ülemaailmselt tuntud, väärtvõetava uurlaja Aleksandr Tsaklini raamatust «Reisid saladuse otsingul jätkuvad». 80 lk. Hind 50 kop.

«KEEL JA KIRJANDUS» nr. 5.

Mainumbris on toodud Rein Veidemanni artikkel «Kujundi võimalustest kirjanduskriitikas», järg Leenu Siimiskeri kõnelusele A. H. Tammsaare «Tõe ja õiguse» II osa redaktisioonist ja Richard Viidalepa uurimus «Jakob Hurt ja Hans Anton Schultz». Reigi rootslaste järeltulijatest Ukrainas kirjutavad Marje Joalaid ja Evi Juhkam, teemal «Idamurde vahetõrjast naabermaade-tega ja vadjja keelele» Valdek Pall, Jaan Vahtra 100. sünniaastapäeva märgib Erik Teder. Rubriigist «Publikatsioonid ja materjale» leiame seekord Heino Gustav-

soni kirjatüki «Oskar Luts ja onu Jürgenson». Kriitika veergudel annab Joel Sang hinnangu Jüri Talveti luulekogule «Aratused» ja Mihkel Mutt Vello Lattiku raamatule «Suudlus lumme. Babyioni tüdrukud». «Eesti ala mõisate nimestikust» teeb juttu Leo Tiik, venekeelsest kollektiivsest monograafiast «Eesti folkloor» läti autorid E. Kokare ja Z. Sneibe. Numbri pildimaterjal tutvustab Jaan Vahtra kunstiloomingut, Kalevi poja muistenditega seotud kohti ja pildideki O. Lutsu eluteest. 56 lk. Hind 45 kop.

FINITIS DUODECIM LUST-RIS.

Сборник статей к 60-летию проф. Ю. М. ЛОТМАНА.

Kogumikus on antud enam kui veerandsada artiklit Moskva, Leningradi, Tartu, Riia, Jerevani, Berliini ja Veneetsia teadlastelt. Koostanud Sergei Issakov, kaane kujundanud J. Sonn. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 1500 eks. 176 lk. Hind 1.70 rbl.

Э. Ванатоа. ЭСТОИЧКАЯ ССР. Справочник.

Vene keelde tõlkinud E. Libman, kujundanud P. Nilnepuu. Kirjastus «Perioodika». Trükitud 10 000 eks. 40 lk. Hind 15 kop.

ASIA.

Keskajakirjanuse materjalide põhjal koostatud tõlkekegumik tänapäeva Aasia poliitika, ideoloogia ja majanduse kohta. Lisatud on ka üksikuid originaalkirjutusi (T. Made). Osades «Aasia maailmapoliitikas», «Koostöö ja konkurents», «Noorte rahvusriikide argipäevad», «Hiina siin, Hiina seal», «Religioon ja kombat» ning «See kirev Aasia» antakse ülevaadet suurima maailmajao riikide kohast tšinas maailmas. Raamat sarjast «Muutuv maailm». Koostanud T. Made, tõlkinud J. Paadam ja M. Randveer. Kujundanud A. Mesikäpp. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 12 000 eks. 320 lk. Hind 65 kop.

L. Auväär. SISSEJUHATUS ÕIGUSPÕHULOOGIASSE.

TRÜ kriminoloogialabori vanemteadur Lembit Auväär peatub brošüüris selgitel sõlmküsimustel nagu õiguslik sotsialiseerumine, õiguslikku tähendust omav käitumine, õiguslik resotsialiseerumine ning psühholoogi osavõtt õigusemõistmisest. Kujundanud Peeter Kass. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 7000 eks. 164 lk. Hind 55 kop.

MARKSISTLIK-LENINLIKU TEORIA AKTUAALSEID PROBLEEME. Näitlik temaatika iseseisvaks õppimiseks. Brošüür parteiharidussüsteemile. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 2000 eks. 168 lk. Hind 20 kop.

Raimund Hagelberg. MAJANDUS, OHISKOND, PROGRESS.

Autor, maj-dr., TRÜ professor, vahendab lugejale tähelepanekuid, mis aitavad paremini mõista majanduse elementide tekkimist, süsteemiks kujunemist, elementidevaheliste seoste iseloomu ja süsteemi funktsioneerimist im. Kaas: Ludvig Kruusmaa. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 3000 eks. 100 lk. Hind 25 kop.

J. Sumilin. NOORUKITE PSÜHILISI ISEARASUSI.

Raamatus on tutvustatud noorukite hoiakuid, püüdlusi ja ideale, selgitatud nende suhteid õpetajate, vanemate ning kaaslastega. Tähelepanu on pööratud noorukite eneseanalüüsile, enesehinnangule jms. Vene keelest tõlkinud H. Roots, kaane kujundanud O. Herodes. Kirjastus «Valgus». Trükitud 6000 eks. 128 lk. Hind 40 kop.

Endel Risthein. VALGUSTEHNIIKA SÖNASTIK. Eesti, inglise, saksa, vene.

Sõnastik sisaldab ligi 1000 eestikeelset valgustehnika oskussõna koos nende sünonüümikujude, inglise, saksa ja venekeelsete vastete ja eestikeelsete määratlustega, kuus metrooloogilisi mõisteid selgitavat lisa ning inglise, saksa ja venekeelse registri. Kaas: Tõnu Aru. Kirjastus «Valgus». Trükitud 5500 eks. 152 lk. Hind 1.50 rbl.

TALLINNA TRANSPORDI TEATMIK 1982. Teatmik annab lühiloomingut linnas ühiskondlike, linnalähiliste busside, maaliinibusside, rongide ning lennukite sõiduplaanist. Koostanud R. Lehist, kaas: E. Tali. Kirjastus «Valgus». Trükitud 20 000 eks. 104 lk. Hind 15 kop.

EESTI NSV RAHVARAAMATUKOGU 1981. Metoodiline kiri, milles kajastavad rahvaraamatukogude 1981. aasta töö tulemusid arvudes. Koostanud Mai Sepp. Eesti NSV Kultuuriministeriumi Riikliku Raamatukogude Inspektsiooni ja Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukogu väljaanne. Trükitud 500 eks. 32 lk. Tasuta.

KEHALISE KASVATUSE PROGRAMM JA ARSTLIK KONTROLL ALGKLASSIDES. Teine, täiendatud trükk. Koostanud Endel Isop, E. Viide nim. TPedl väljaanne. Trükitud 700 eks. 84 lk. Hind 15 kop.

ORIGINAALNE LAHENDUS

Hiljuti rabas režissöör Stupkin kõiki oma viimase lavastuse originaalse lahendusega. Palutakse mitte enneaegu rõõmustada, sõna «viimane» ei tähenda seda, et Stupkin enam kunagi midagi ei lavasta. Vastupidiselt, ta hakkab nüüd järjest rohkem lavastama, sest viimane lavastus tegi tema nime suurematuks. Stupkin ei tulnud oma geniaalse mõttele mitte korrapealt. Sellele tabavale, võib koguni öelda — unikaalsele lahendusele eelnesid kauaegsed piinarikkad otsingud.

Juba tema otsingute algus oli tavatu. Publik pidi istuma laval ja näitlejad mängima saalis, kus istus ka osa publikust (seda nõudis direktioon). Proovid selgus, et toolid piirasid näitlejate liikumisvabadust. Näiteks kui peategelane läks oma armastatu juurde üksnes selleks, et talle põsemusi anda, pidi ta enne kolmest toolireast üle ronima. Liialt olid vaatajad sunnitud lavale pikali heitma, ehkki lava ei õnnestunud päris puhaks pesta.

Suureks edusammuks oli Stupkini otsus: näitlejad liigu piki reavahesid, s.t. mängigu paralleelseil pindadel. Juba esimese proovi järel pääses teatriringkondades lahti kumu, et on loodud parallelistlik teater, kus süzeeliinid üldse ei löiku. Aga dramaturg hakkas protesteerima. Talle näis, et tema suurest, kahe ja poole vaatusest näidendist oli tehtud kaks paralleelset, kuid ühevaatusest näidendit. Autor kinnitas, et sihuks jaoitus näidendid mõtte, ega hoolinud põrmugi direktiooni vastuväitest, et ei saa hävitada seda, mida polegi.

Kirgede jahutamiseks pani režissöör Stupkin autorile ette mängida üht neist ühevaatusest näidenditest saalis, teist fuajees. Nii on moes ja autor

saab ka priskema honorari. Direktioon toetas seda ideed, sest lootis kahele etendusele korraga pileteid müüma hakata. Direktor koguni kavatses seda ideed tulevikus viimaste konsekvtsideni edasi arendada: kui näidendid on ühevaatusest, siis võib neid ju ühe õhtu jooksul kaks korda mängida ning sel kombel saada ühelt põllult aastast neli saaki. Niisugust asja ei osanud isegi muistsed hiinlased oma Muinas-Hiina teatrit tehes uneski näha!

Aga nii kummaline, kui see ka on, dramaturg oli selle vastu. Kummaline küll, tema pidas teatrit veel kunstiks ja austas seda. Algul tegi ta garderoobis hüsteerikat, seejärel mürgealdas fuajees, lõhkus klaase ja pokaale, mis ta targu ette kinni oli maksnud, viimaks hakkas lavastajat trepikoja varitsemale, et tema loominguist palet nassu lüüa. Alles siis, kui dramaturg ähvardas oma naise Stupkinile kallale ässitada, andis Stupkin alla. Tagajäreks oli uus samm teadmatusse. Stupkin laskis toolid saalist ära koristada ja lavale viia. Nüüd oli näitlejatel lähedam, selge see. Mõned koguni kadusid proovi ajal saalist ning nad leiti einelauast. Aga direktioon oli kategooriliselt selle vastu, et publik laval istuks. Istuma mahtus sinna kõigest 150 inimest, lamama aga sai panna tervelt 300...

«Hea küll,» ütles Stupkin. «Sel juhul hakkame mängima vaatajate keskel.»

Nüüd istus publik niihästi laval kui saalis. Direktioonile see meeldis. Näitlejad tegutsesid vaatajaskonna hulgas, nad kargasid tegevuse käigus püsti, karjusid, kahmasid oma naaberit varrukast kinni, ühesõnaga aktiveerisid publikut. Proovietendus ei jätnud vä-

AARNE VASAR

himatki lootust, et tööd saaks selles suunas jätkata. Publik jagunes kaheks leeriks. Puhkes käiskähmlus. Saadi loendamatuid traumasid. Teatriringkondades hakati rääkima tänavateatri taassünnist.

Järgmises lavastusvariandis võttis Stupkini päevast päeva hoogsalt arenev fantaasia kasutusele lendavad poodiumid, trapetsid ja kiiged. Publik pidi vahitama üles, pea kuklas, sest tegevus hargnes lae all. Ooda-

ti õhulähinguid, rammimisi, pikeeringuid. Pärast esimest kukkumist keeldusid näitlejad mängimast julgestusest. Nad nõudsid valurahaks kahekordset progressiivpalka. Jälle osutus progressi vaenlaseks direktioon: ta ütles, et mitte mingi kunst ei vääri niisugust pillamist.

Lootusetus olukorras tuligi Stupkinil geniaalne idee. See oli nii uudne, et äratas teatris algul kahtlusi. Kuid Stupkinil

õnnestus kõiki veenda. Esi-etendus tõestas, et Stupkini vaimuvälgatus osutus õigeks. Lahendus oli lihtne nagu kõik geniaalsed asjad. Publik istub saalis, näitlejad mängivad laval. Midagi niisugust pole ammust aega kuskil nähtud. Kriitika väidab, et sellest lavastusest algab nüüdsteatri elus uus etapp.

Ajalehest «Literaturnaja Gazeta» lühendatult tõlkinud HANS LUIK

LASTENURK

ELAS KORD VAPPER SÕDUR
TA SÕDIS HÄSTI VAPRALT.
TA OLI VÄGA JULGE.
TA OLII VÄGA ERKUTAV.
TAL OLID VÄGA IAD SÕBRAT.
TA OLI VÄGA AN T EGAS.
SÕDUR.

VAPPER SÕDUR

Elas kord vapper sõdur. Ta sõdis hästi vapralt. Ta oli väga julge. Ta oli ka väga erkutav. Tal olid väga head sõbrad. Ta oli väga andekas sõdur.

SÕDURI LOOD

Ükskord sõdur hakkas vanaks jääma, kuigi sõdis ikka väga vapralt. Aga ükskord ta tundis, et ta hakkab surema. Siis sai ta aru, et see on väsimusest. Siis läks ta koju, et ennast natuke välja puhata. Puhkas ennast välja, siis läks ta jälle sõdima.

KUIDAS SÕDUR SÕDIS

Ükskord tungis talle üks mees kallale. Aga ta lõi noaga selga. Mees suri. Sõdur läks oma meeste juurde ja ütles: «Ma tapsin ühe vaenlase ära.»

MÄLANDI METSAS

Ükskord läks sõdur Mälandi metsa. Seal nägi ühte laia ja pikka madu. See madu oli kobra. Kobra ajas end kerra. Sõdur oli juba läind.

SÕDUR LOEB RAAMATUT

Sõdur luges raamatut. Aga te ju tahate teada, mida ta seal luges. Ükskord olevat üks draakon inimeste juurde tulnud. Ta on juba palju pahandust teinud.

NELI LENDLEHTE

Ükskord mõtles sõdur, et lähen metsa. Ta läks metsa ja eksis ära. Jutul lõp

MAIT METSPALU, 6-AASTANE

(Autor ise leidis, et kirjutamine on kõige raskem töö, mida ta teab, ja lubas hoopis astronoomiks hakata.)

LÜHIHUUMORIVOISTLUSE ZÜRRI (A. EHIN, T. KALLAS, K. KASS, T. KANDLER, S. LÄTTEMAE) LUGES KÕIK TOIMETUSSE SAABUNUD NALJAD ÜLE NING LEIDIS, ET NEID SAI KOKKU 323. ZÜRRI TÖÖTAB EDASI.

KUNSTNIK A. T. ERAKORRALINE ELU

II JAGU

Pilt nr. 3. Vaade majale Oismäe tee 52 — siin elab kunstnik A. T. ja esitab korralisele kevad- ning sügisnäitusele ikka midagi inimlikult lihtsat.

Pilt nr. 4. Vaade majale Oismäe tee 52 — kunstnik A. T. suvekodu. Seda õdusat nurgakest eelistab kunstnik larmakatele turismireisidele. (Järgneb)

Индекс 69786
(«Серп и молот»)

«СМПП и ВАСАР»

TOIMETAJA L. LAKS
TOIMETUSE KOLLEEGIUM: E. ANUPÖLD
(toimetaja asetäitja), V. HERKEL, J. KANGI-
LASKI, K. KIISE, M. MIKIVER, I. MOSS,
L. REMMELGAS, J. RÄÄTS, A. TAMM, I. TORN,
P. UUSMAN, D. VAARANDI.

Toimetuse aadress: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 441-416, toimetaja asetäitja — 601-924, vastutav sekretär — 601-703, publitsistika- ja kultuuritöö osakond ning kunstiosakond — 601-905, kirjandusosakond — 442-484, muusikaosakond — 443-311, teatriosakond — 601-246. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 1 rubla ja 29 kop. Üksiknumbri hind 10 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk t. 73.

«Сирп и вазар» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творчества Эстонской ССР. Издательство «Периодика». Таллин, ул. Пикк, 73.

MB-06066

EKP Keskkomitee Kirjastuse trükkikoda. Tallinn. Pärnu mnt. 87-a.

Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 61 500.

Tell. nr. 1974

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10